

SOTERA

IKÄÄNTYNEEN ARJEN YMPÄRISTÖT JA PALVELUVERKKKO CASE LAUTTASAARI

LAURA NENONEN JA IRA VERMA (TOIM.)

TAITEIDEN JA SUUNNITTELUN KORKEAKOULU |
ARKKITEHTUURIN LAITOS | SOTERA | MUOTOILUN LAITOS
KAUPPAKORKEAKOULU | MARKKINOINNIN LAITOS

HELSINGIN KAUPUNGIN SOSIAALI- JA TERVEYSVIRASTO
HELSINGIN KAUPUNGIN ELINKEINOPALVELU
INNOVATIIVINEN KAUPUNKI® -OHJELMA

LAUTTASAAREN PALVELUVERKKO -LOPPURAPORTTI

Sosiaali- ja terveydenhuollon tekniikan ja rakentamisen instituutti | SOTERA
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu | Arkkitehtuurin laitos | Aalto yliopisto
Muotoilun laitos | Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu | Aalto yliopisto
Kauppakorkeakoulu | Markkinoinninlaitos | Aalto yliopisto

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto | Helsingin kaupunki
Helsingin kaupungin elinkeinopalvelu | Helsingin kaupunki
Innovatiivinen kaupunki® -ohjelma

Aalto-yliopiston julkaisusarja
TAIDE+MUOTOILU+ARKKITEHTUURI 7/2015

© Kirjoittajat, Aalto yliopisto ja Helsingin kaupunki
Toimittanut: Ira Verma ja Laura Nenonen
Projektipäällikkö: Ira Verma
Kirjoittajat: Jaana Hyvärinen, Laura Nenonen, Katri Nykänen ja Ira Verma
Taitto ja graafinen suunnittelu: Laura Nenonen
Kannen kuva: Hanna Nissinen
Kuvat projektiryhmän ellei toisin mainita

ISBN 978-952-60-6272-3 (painettu)
ISBN 978-952-60-6273-0 (pdf)
ISSN-L 1799-4837
ISSN 1799-4837 (painettu)
ISSN 1799-4845 (pdf)

Unigrafia Oy
Helsinki
2015

SISÄLLYS

SISÄLLYS3

LUKIJALLE 5

LAUTTASAAREN PALVELUVERKKO -TUTKIMUS 6

Tutkimushankkeen taustaa 6

Asukaslähtöisyys7

ASUMINEN 11

Ikääntyneiden asuminen 11

Asukaskysely15

Asuinympäristö.....15

Yhteisöllisyys 17

PALVELUT19

Asukastyöpajat23

Kampin palvelukeskus27

Yrityskysely 29

KOHTI SYSTEMAATTISTA VERKOSTOISTUMISTA33

Verkostoitumisen prosessi ja verkostojohtaminen33

Lauttasaaren asiakaskeinen palveluverkko -hankkeen verkostoituminen37

Kohti uutta verkostoitumisen ja verkostojohtamisen prosessia41

YHTEISTYÖ ERI TOIMIJOIDEN VÄLILLÄ.....43

Palveluiden kehittäminen ja tarjoaminen verkostossa 45

Verkostoyhteistyön haasteista ja muotoilun mahdollisuuksista47

Yhteissuunnittelu ja muotoilupelit palveluiden yhteiskehittämisen ja yhteistyön tukena.....51

LIKKUMINEN.....57

Liikenne.....57

Matka-aika 59

Arkireitit, teemakävely.....63

Arkireitit, jalankulku67

Asukaskokemus67

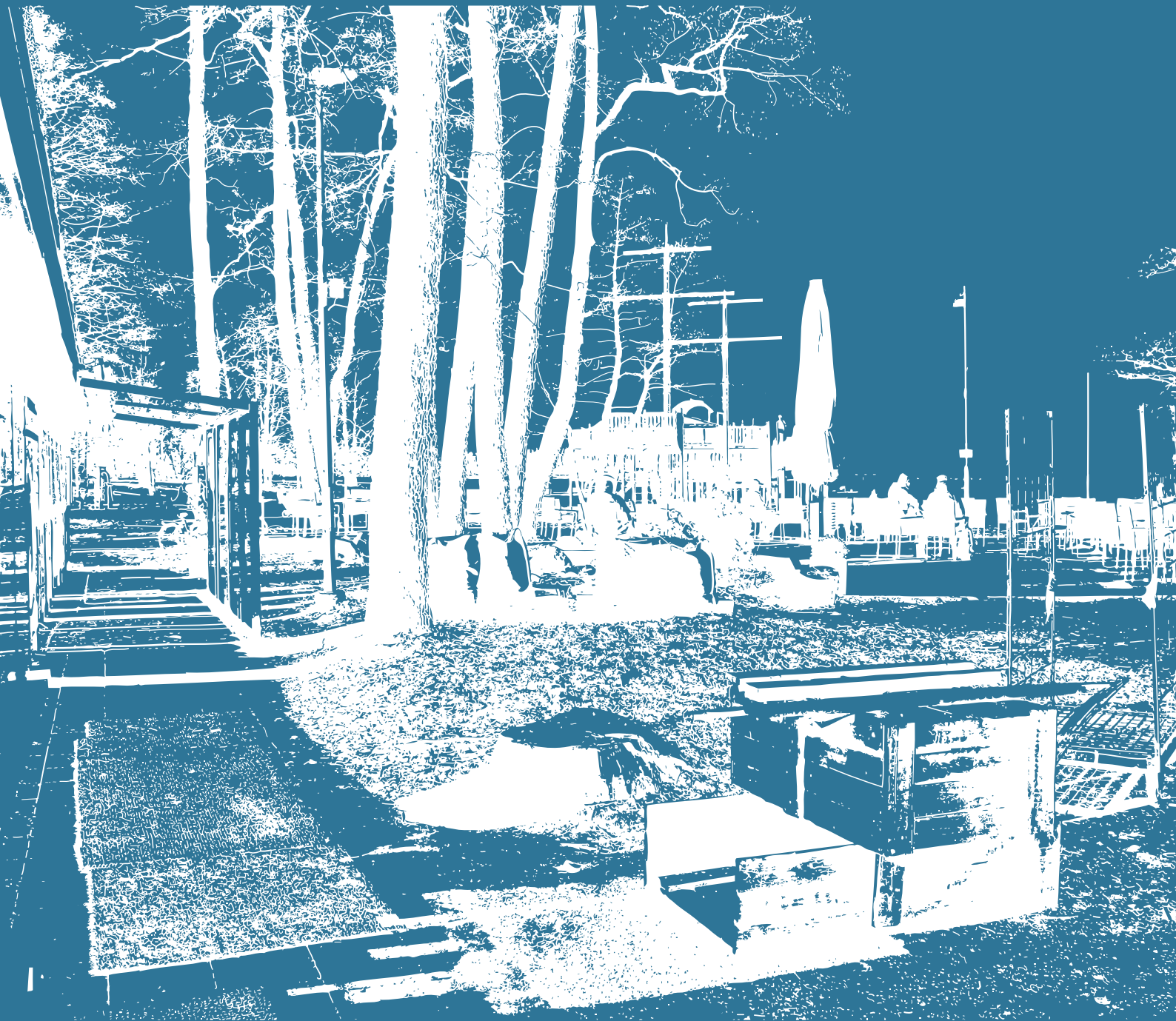
LUONTO71

Viher -ja virkistysreitit 73

Laken kimppakävelyt73

YHTEENVETO 77

LÄHTEET 80

Kuva 1. Kahvila Kasinoranta

LUKIJALLE

HANNU HUTTUNEN

ASUNTOSUUNNITTELU PROFESSORI,
TUTKIMUSHANKKEEN VASTAAVA JOHTAJA

Ikääntyneiden osuus väestöstä kasvaa niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa eliniän odotteen kasvun ja syntyvyyden laskun seurauksena. Väestöllinen hoitosuhde Suomessa tulee kasvamaan yli 65-vuotiaiden osuuden kasvaessa nykyisestä 19,4 prosentista arvioiden mukaan 27 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä. Väestön ikärakenteen painottuminen yhä enemmän vanhusväestön suuntaan lisää palveluntarvetta. Vaikka Helsingissä ikääntyminen on suhteessa koko Suomen vastaaviin lukuihin hieman maltillisempaa, yhä suurempi määrä vanhuksia tulee lähivuosikymmeninä asumaan itsenäisesti kotona ja tarvitsemaan säännöllistä kotihoitoa.

Helsingin kaupungin Lauttasaaren asiakaskeinen palveluverkko –projekti käynnistettiin 2010 tavoitteena kehittää yli 65-vuotiaiden omaishoitoperheiden tueksi uudenlaista asiakaslähtöistä toimijaverkostoa. Työtä jatkettiin Aalto-yliopiston Lauttasaaren palveluverkko –tutkimushankkeella, jossa analysoitiin kaupungin projektissa syntynyttä toimija- ja palveluverkostoa monialaisesti verkostotutkimuksen ja palvelumuotoilun avulla. Verkoston eri toimijoille yhteisenä tavoitteena oli asiakkaan tarpeiden ja toiveiden ymmärtäminen. Palvelumuotoilun avulla pyrittiin kehittämään asiakasymmärryksen keräämiseen ja jakamiseen sopivia toimintatapoja ja välineitä. Verkostojohtamisen avulla pyrittiin luomaan

verkostolle sellaiset olosuhteet, jotka mahdollistavat yhteisen toiminnan ja systemaattisen verkostoitumisen kuntasektorin sekä yksityisen ja kolmannen sektorin välillä. Mukana hankkeessa olivat Aallosta Arkkitehtuurin laitoksen lisäksi Markkinoinnin ja Muotoilun laitokset.

Arkkitehtuurin laitoksen Sosiaali- ja terveydenhuollon tekniikan ja rakentamisen instituutti SOTERA koordinoi Aalto-yliopiston tutkimushanketta ja keskittyi tarkastelemaan palveluiden ja lähiympäristön saavutettavuutta ja fyysisistä esteettömyyttä Lauttasaaren alueella ikäihmisten näkökulmasta. Tutkimushankkeessa tietoa kerättiin muun muassa asukastyöpajojen ja asukaskyselyn avulla.

Käsillä oleva raportti kokoaa yhteen tutkimushankkeen tulokset ja kertoo osaltaan, mihin suuntaan asuinympäristöämme ja sen tarjoamia palveluita tulisi kehittää, jotta yhä kasvava ikääntyvien asukkaiden joukko voisi elää täysipainoista elämää ja samalla tarjota oman panoksensa yhteiskunnassa hoidon ja palvelujen tarpeen lisääntyessä. Kuten itsekin jo ikääntyneiden joukkoon ehtinyt asiaa syvältä tunteva kollega on monissa yhteyksissä sanonut, ”ikääntyvät ihmiset ovat suurin vanhusväestön huollon käyttämätön voimavara”. Ympäristöämme tulisi kehittää suuntaan, joka luo mahdollisuudet hyödyntää tätä voimavaraa parhaalla tavalla.

ESPOOSSA 12/06/15

LAUTTASAAREN PALVELUVERKKO -TUTKIMUS

TUTKIMUSHANKKEEN TAUSTAA

Aalto-yliopiston monitieteellisessä Lauttasaaren palveluverkko -tutkimushankkeessa (2013-2015) on analysoitu Lauttasaaren alueen vanhuspalveluiden toimija- ja palveluverkosta verkostotutkimuksen (Markkinoinnin laitos) ja palvelumuotoilun (Muotoilun laitos) näkökulmasta. Palveluiden sekä asuin- ympäristön saavutettavuutta on puolestaan tarkasteltu rakennetun ympäristön näkökulmasta (Arkkitehtuurin laitos, Sotera). Lähtökohtana tutkimushankkeelle on ollut ikääntynyt asukas. Arkkitehtuurin laitoksen Sotera Instituutti koordinoi tutkimushanketta, joka on osa Aalto-yliopiston ja Helsingin kaupungin yhteistä Innovatiivinen kaupunki®-ohjelmaa. Hanke on jatkoa Helsingin kaupungin Sosiaaliviraston Lauttasaaren asiakaskeineen palveluverkko -hankkeelle (2010 - 2013), jonka aikana kehitettiin Lauttasaaren alueen yli 65-vuotiaiden omaishoitoperheiden tueksi uudenlaista asiakaslähtöistä toimijaverkostoa. Aalto-yliopiston hankkeen rahoitus myönnettiin kaupungin Innovaatorahastosta. Tämä raportti tuo esiin Aalto-yliopiston tutkimushankkeessa syntyneitä ymmärryksiä.

Tulevaisuudessa yhä useampi yli 85-vuotias, hyvin ikääntynyt henkilö, asuu omassa kodissaan itsenäisesti tai autettuna (STM). Arjessa pärjääminen on edellytys omassa kodissa asumiselle. Asuinrakennusten, lähiympäristön ja palveluiden saavutettavuus ja esteettömyys ovat tärkeitä ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpidon ja omatoimisuuden kannalta. Arjen ympäristöillä on suuri merkitys sekä asukkaiden osallisuuteen että omaishoitajien

“Tää ihana kahvila siellä rannassa. Siellä on kauheen kiva katsoa, ku siel on kaiken ikäisiä ja ne istuu siellä vaik kuin kauan. Et se on oikeen sellanen toinen olohuone.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

ja kotihoidon henkilökunnan työtaakkaan ja jaksamiseen. Väestön ikärakenteen muutos luo haasteita uusien asuinalueiden kaavoitukseen ja vanhojen asuinalueiden kehittämiseen ja tiivistämiseen.

Aalto-yliopiston Arkkitehtuurin laitoksen tutki rakennuskannan esteettömyyttä ja palveluiden, virkistysalueiden sekä julkisen liikenteen saavutettavuutta Lauttasaaren alueella. Hankkeessa on arvioitu edellytyksiä ”Seinätön palvelukeskuksen” toiminnalle Lauttasaaressa. Helsingin kaupungin ideoima Seinätön palvelukeskus -malli muodostuu asiakkaalle räätälöidyistä palveluista, jotka mahdollistavat omassa kodissa asumisen itsenäisesti ja avustettuna mahdollisimman pitkään.

Muotoilun laitoksen osatutkimus tarkastelee muotoilun roolia poikkialueellisissa ja sektorirajat ylittävissä yhteistyössä. Tavoitteena on selvittää, miten ja missä vaiheessa erityisesti palvelumuotoilun toimintatapoja voidaan hyödyntää palveluverkoston kehittämisessä, toiminnassa ja johtamisessa. Lisäksi hankkeessa on selvitetty millaisia haasteita asiakaslähtöisten, sektorirajat ylittävien palveluverkostojen kehittäminen voi kohdata ja miten näihin haasteisiin voidaan vastata muotoilun mene-

Kuva 2. Lauttasaaren terveyskeskus

telmin. Hankkeessa on pyritty hyödyntämään muotoilua monimutkaisten verkostojen toiminnan ja kehittämisen mallintamisessa.

Markkinoinnin laitos on tarkastellut alueellista julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluverkosta, verkoston johtamista ja rakennetta. Aineistoa on tarkasteltu sekä laadullisilla että määrällisillä tiedonkeruumenetelmillä.

Tämä raportti tarkastelee aluksi Lauttasaaren aluetta väestön ikärakenteen, asumisen ja palvelutarjonnan kannalta. Ikääntyvien itsenäistä asumista tukevien toimijoiden yhteistyötä ja sen edellytyksiä niin kutsutussa Laru-verkostossa analysoidaan seuraavassa luvussa verkostoitumisen näkökulmasta. Tämän jälkeen yhteistyön kehittämistä ja siihen soveltuvia menetelmiä tarkastellaan palvelumuotoilun näkökulmasta. Lopuksi julkisen liikenteen, jalankulkureittien ja viheralueiden saavutettavuutta tarkastellaan ikääntyneen asukkaan kannalta.

ASUKASLÄHTÖISYYS

Tutkimuksen kohdealueena oli noin 22 000 asukkaan Lauttasaari. Väestöennusteen mukaan vuonna 2030 yli 65 -vuotiaiden osuus koko Suomen väestöstä on noin 26 %¹. On tärkeää, että kaupungin palveluiden ja ympäristön kehittämisessä kuullaan ikääntyneitä asukkaita. Lauttasaari, jossa yli 65-vuotiaita oli vuoden 2014 alussa noin 19 prosenttia alueen väestöstä², valittiin tutkimushankkeen pilotti-kohteeksi. Hankkeeseen osallistui yhteensä noin 80 Lauttasaareassa asuvaa vapaaehtoista yli 65 vuotiasta henkilöä. Lauttasaaren palveluverkko -tutkimushankkeessa ikääntyneitä asukkaita osallistettiin työpajojen, kyselyiden ja asukaskävelyiden avulla. Osallistujia työpajoihin haettiin paikallislehden ilmoituksen, henkilökohtaisten kutsujen, sekä alueen kauppoihin ja kirjastolle jätettyjen mainosten avulla. Linkki asukaskyselyyn julkaistiin Lauttasaari-seuran kotisivuilla. Hank-

1 SVT.2012.

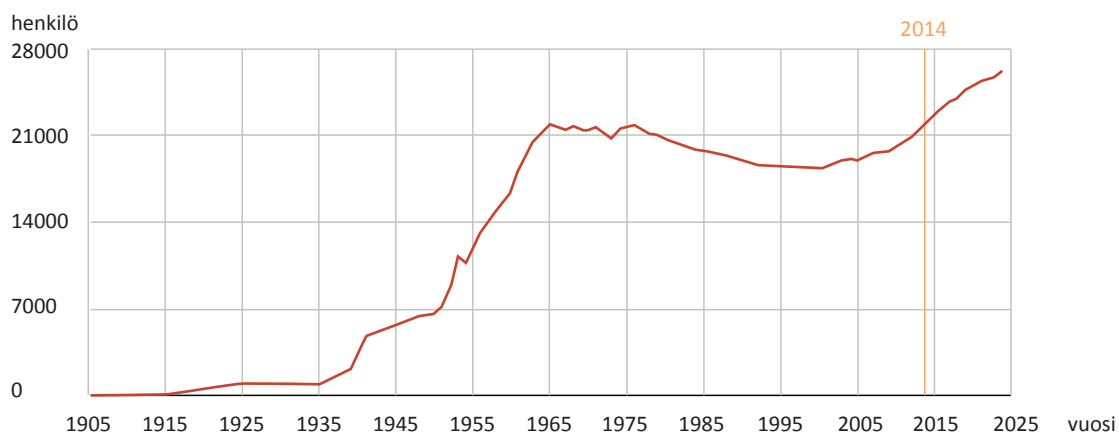
2 Helsingin kaupungin tietokeskus. 2015.

Kuva 3. Hankkeen ensimmäinen asukastyöpaja järjestettiin 16.5.2013 Lauttasaaren kirjastolla.

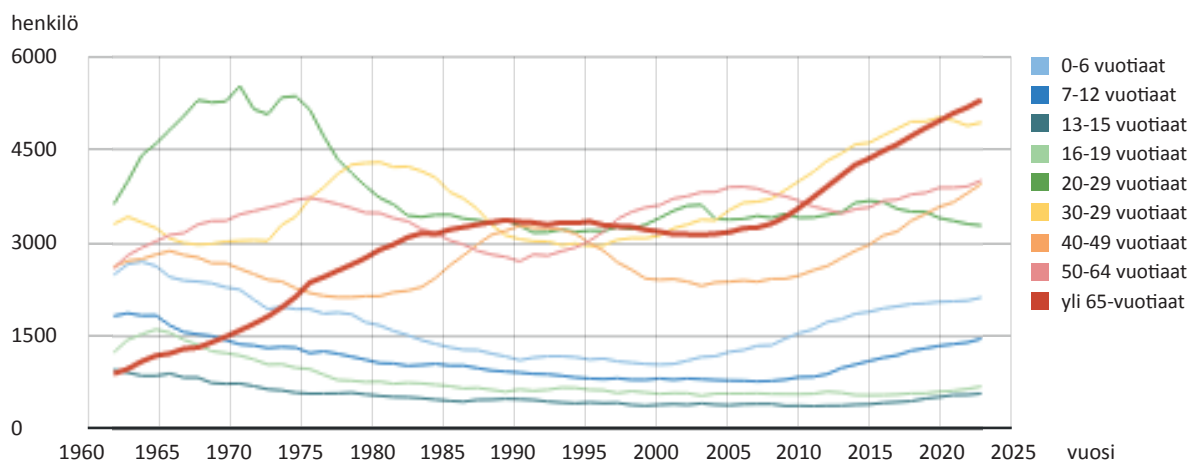

Taulukko 1. Lauttasaaren väestömäärä on kasvanut viime vuosina ja tulee edelleen kasvamaan tulevaisuudessa. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2014.)
Taulukko 2. Yli 65-vuotiaiden määrä on kasvanut huomattavasti Lauttasaarella 1970-luvulta lähtien. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2014.)

LAUTTASAAREN VÄKILUKU 1905-2014 JA VÄESTÖENNUSTE 2015-2024

LAUTTASAAREN VÄESTÖ IÄN MUKAAN 1962-2014 JA VÄESTÖENNUSTE IÄN MUKAAN 2015-2024

keen työpajoihin osallistui yhteensä noin 50 vapaaehtoista ja asukaskyselyyn vastasi 64 yli 65-vuotiaasta henkilöä. Lisäksi tutkijat ovat osallistuneet Lauttasaaren kansallisten senioreiden järjestämille kimppekävelyille, joille on osallistunut yhteensä 16 henkilöä. Saaren keskiosan palveluihin järjestettiin kävely, jolle osallistui kaksi asukasta.

Hankkeessa tehdyn asukaskyselyn mukaan yli 65-vuotiaat vastaajat (N=64, keski-ikä 72 v.) olivat asuneet Lauttasaarella keskimäärin 27,5 vuotta ja nykyisessä asunnossaan 16,8 vuotta. Vastaajista yli 85-vuotiaita oli 10 ja he olivat vastaavasti asuneet alueella 36 vuotta ja asunnossaan 33 vuotta. Vastaajista 20% oli miehiä. Asukastytytyväisyyden on todettu aikaisemmissa tutkimuksissa vaikuttavan asukkaiden muuttohalukkuuteen³. Meri, palveluiden läheisyys ja suorat yhteydet kaupungin keskustaan ovat tärkeitä lauttasaarelaisten ikääntyneiden asukkaiden elämänlaatua ja asukastytytyväisyyttä tukevia tekijöitä. Rakennettu ympäristö voi parhaimmillaan tukea ikääntyvän asukkaan mahdollisuuksia olla osallisena ja toimia itsenäisesti asuinympäristössä ja sen läheisyydessä. Omatoimisuus, osallisuus ja itsemääräämisoikeus ovat asioita, jotka huolestuttavat ikääntymisessä⁴. Päivittäisten askareiden hoitaminen itsenäisesti lähiympäristössä tukee asukkaan fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Myös niin sanotut kolmannet paikat, kuten bussipysäkit ja puiston penkit voivat muodostua asukkaiden sosiaalisen ja tunne-elämän kannalta merkitykselliseksi paikoiksi⁵.

Hankkeessa järjestettiin kolme työpajaa. Ensimmäinen asukastyöpaja järjestettiin Lauttasaaren kirjastolla, teemana olivat asukkaiden asuinympäristö. Toinen työpaja oli palvelukeskus Merikaarella, teemana palvelut ja yhteisölliset asumismuodot. Kumpaankin työpajaan osallistui noin kymmenen henkilöä ja osallistuneista 12 % oli miehiä. Osana

Helsinki Design Week -tapahtumaa järjestettiin lisäksi työpaja Helsingin kaupungintalolla 8.9.2014. Työpajaan osallistui hankkeessa aikaisemmin mukana olleita lauttasaarelaisia ikääntyneitä sekä Lauttasaarella toimivia yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoita. Työpajan tarkoituksena oli välittää tutkimushankkeen aikana syntyneitä oivalluksia sekä tietoa ja kerätä käyttäjäkokemuksia. Tämä toteutettiin hankkeessa suunnitellun Löydä Lauttasaari! -peliprototyypin avulla. Muotoilunlaitoksella kehitetty peli esitellään myöhemmin tässä raportissa.

Hankkeen aikana toteutettiin myös yrityskysely, joka julkaistiin Lauttasaari-seuran kotisivuilla. Kutsuja osallistua jaettiin myös yrittäjille suunnatussa uutiskirjeessä, suoraan Lauttasaaren yrityksiin, sekä sähköpostitse 260 yritykselle ja henkilölle. Kyselyyn vastasi 22 Lauttasaarelaista yritystä (vastausprosentti 8,5%). Tutkimusryhmä osallistui lisäksi Laru-toimijaverkoston kokouksiin, joista yhdessä toteutettiin lyhyt työpaja.

-
3 Oh. 2003.
4 Bowling. 2005.
5 Rosenbaum. 2006.

Kuva 4. Asuinrakennus Haahkapolulla

ASUMINEN

Lauttasaari on urbaani kerrostalovaltainen asuin-alue, joka yhdistyy tiiviisti Helsingin kaupunkirakenteeseen kolmella sillalla; Lapinlahdensillalla, Lauttasaarensillalla sekä saaren pohjoisosasta Lehtisaareen johtavalla kevyenliikenteen sillalla. Espooseen Lauttasaaren yhdistää Länsiväylä. Lauttasaari on muuttovaltainen tiivistyvä asuinalue, jonne on kaavoitettu lisää asuntoja. Alueella on vielä jonkin verran teollista toimintaa, etenkin vanhalla teollisuusalueella Vattuniemessä, joka on kuitenkin pikkuhiljaa väistymässä asuntorakentamisen tieltä. Saaren eteläosan kaupunkirakenne onkin muuttumassa asuntovaltaiseksi tiiviiksi asuinalueeksi.

IKÄÄNTYNEIDEN ASUMINEN

Lauttasaaren alueella asui v. 2014 alussa 21 932 asukasta, joista 18,6 % oli yli 65-vuotiaita⁶. Suurimmat väestökeskittymät ovat Lauttasaarentien varressa, Vattuniemessä, Iso-kaarella ja Katajaharjunniemellä. Yli 65-vuotiaita asuu eniten Vattuniemen eteläosassa ja Lauttasaarentien itäosassa. Iäkkäämpää väestöä asuu myös suhteellisen paljon Katajaharjunniemessä. Lauttasaaren väestö, myös eläkkeelle siirtynyt väestönosa, on korkeammin koulutettua ja työttömyysaste on alhaisempi kuin keskimäärin muualla Helsingissä. Myös asukkaiden tulotaso Lauttasaareissa on korkeampi kuin keskimäärin Helsingissä. Alueella on myös enemmän omistusasuntoja (Lauttasaari, omistusasunnot 54,7 %) kuin keskimäärin kaupungissa (Helsinki, omistusasunnot 43,4 %). Aravatuotantoa tai kaupun-

“(Asun) yksin, minulla on onnellinen pikkunen mörskä, ku se oikeestaan, ne aina sanoo että se on 21 neliöä, mutku oikein mitataan niin se on 19,5 neliöä, kyllä on sitte helppo siivota. Tartte ku yhdellä tuolilla istuu keskellä huonetta --”

Asukastyöpaja 16.5.2013

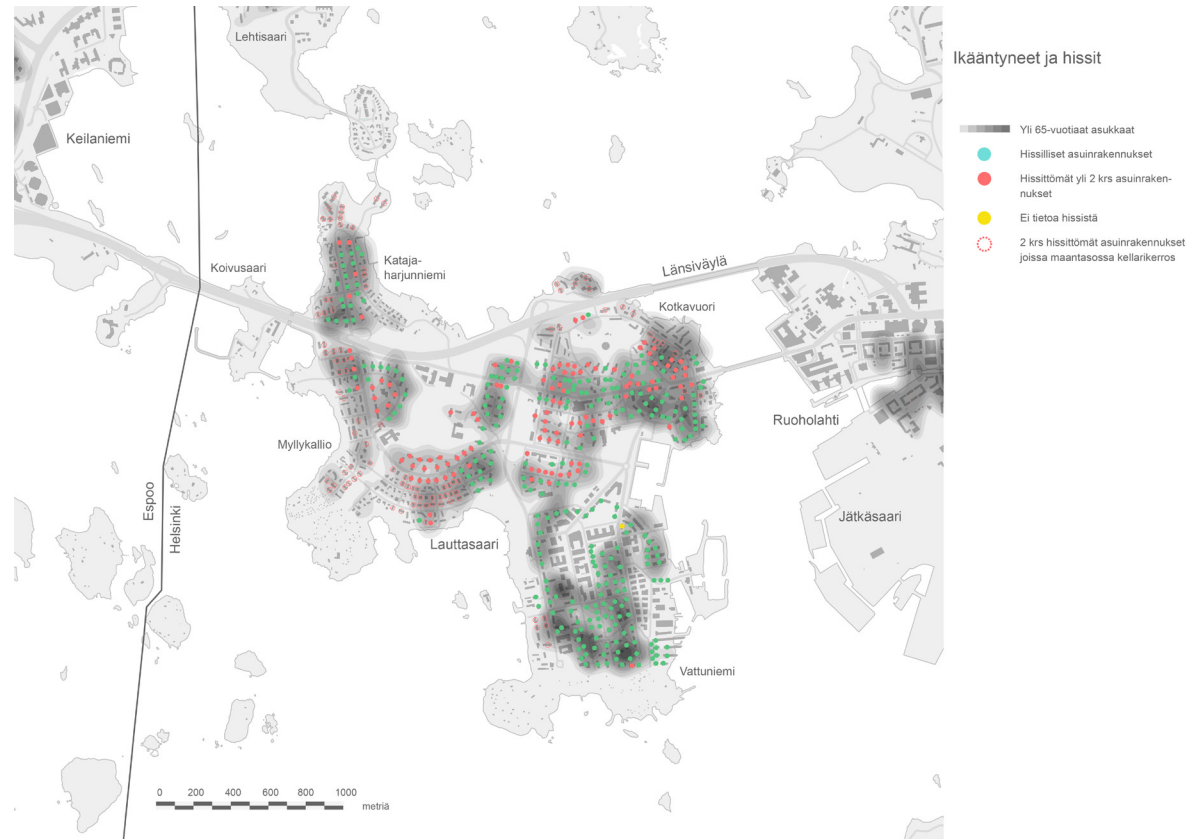
gin vuokra-asuntoja alueella on hyvin vähän (1,5% asuntokannasta 2013)⁷. Suuri osa Lauttasaaren asuntokannasta on rakennettu 1940- ja 1950-luvuilla. Tämän ajan rakennuksille on ominaista kapeat kulkuaukot ja pienet wc- ja peseytymistilat⁸. Ensimmäiset asuinkerrostaloja koskevat esteettömyysmääräykset tulivat Suomessa voimaan 1980-luvulla ja Lauttasaaren keskiosassa, missä rakennuskanta on vanhinta, sijaitsee yhä paljon yli kolmikerroksisia hissittömiä rakennuksia.

Vattuniemessä lähes kaikki uudet asuinrakennukset ovat hissillisiä. Voidaan olettaa, että osittain juuri hissillisten kerrostalojen vuoksi yli 65-vuotiaita asukkaita on muuttanut Vattuniemen eteläosaan. Hankkeen työpajoissa käydyin keskustelun perusteella Vattuniemeen on muutettu kuitenkin muualta Helsingistä, eikä niinkään Lauttasaaren sisältä. Tämän vahvistaminen vaatisi kuitenkin jatkoselvitystä. Yli 65-vuotiaita asuu myös keskimääräistä enemmän Lauttasaarentien molemmiin puolin

6 Helsingin kaupungin tietokeskus. 2015.

7 Helsingin kaupungin tietokeskus. 2014.
8 Verma, Kilpelä & Hätönen 2012

Kartta 1. Väestö + 65 ja hissilliset kerrostalot. (HRI)

Kuva 5. Lauttasaarella on paljon asuintaloja jotka eivät ole esteettömiä.

Kotkavuoressa. Tien eteläpuolella valtaosa asuinrakennuksista on hissillisiä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Osaan asuin-kerrostaloista on asennettu jälkiasennushissi. Tien pohjoispuolella valtaosasta asuintaloista kuitenkin puuttuu vielä hissi. Tilanne on huolestuttava ottaen huomioon ikääntyneen väestön keskittymisen tälle alueelle. Kotkavuori puolestaan on Lauttasaaren tiheimmin asuttu alue kaikissa ikäryhmissä.

Ikääntynyttä väestöä asuu myös suhteellisen paljon Katajaharjuniemessä, missä osa yli kolmikerroksisista asuinrakennuksista on hissittömiä. Katajaharjun haasteena ovat lisäksi palveluiden puute, sekä maaston muodot. Aukkaat kertoivat työpajoissa lukuisista tapauksista, joissa ikääntynyt asukas on joutunut muuttamaan Katajaharjun alueelta liian jyrk- kien mäkien takia. Yli 65-vuotiaita asuu myös jonkin verran Myllykallion luoteis- ja kaak- koisosassa, Isokaaren varrella. Täällä alueella noin puolesta asuin-kerrostaloista puuttuu hissi. Isokaaren eteläpuolella sijaitseva pien- taloalue on ikääntyville asukkaille haasteelli- nen palveluiden saavutettavuuden kannalta. Pientalojen kohdalla esteettömyyteen liittyvät rakentamismääräykset ovat ohjeellisia, mutta eivät sitovia. Pientalot ovat monesti esteellisiä muun muassa kapeiden kulkuaukkojen ja sisäänkäynnissä olevien portaiden takia.

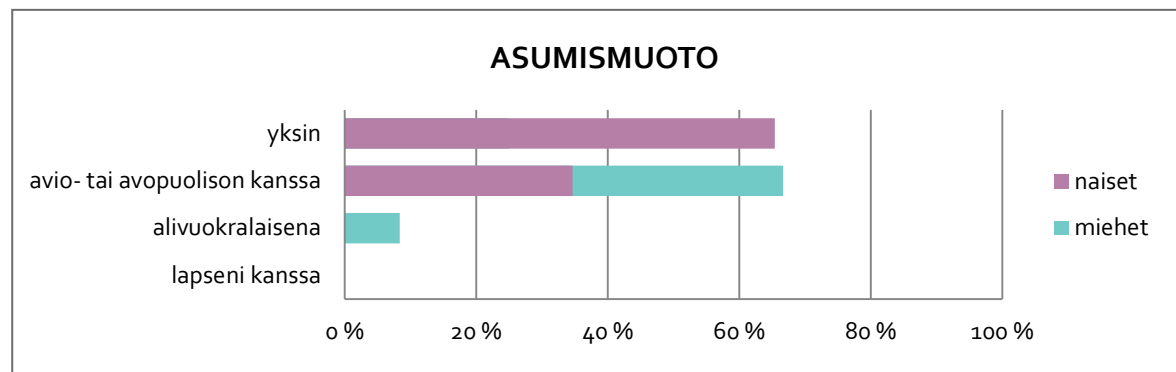
“No mulla on sellanen onni ollu että minä satuin olemaan ensimmäinen joka varasin tästä senioritalosta asunnon ja mä valitsin tietenki mielestäni parhaan mahdollisen. Näköala pohjoiseen, näköala etelään, kaikki mitä tossa sillan ympäri on. Ette voi uskoo millanen näky vuoden läpi on. Lunta, jäätä, taas vapaata ja sitten siinä välistä vähän purjevenekilpailuja, risteilyaluksia ja ties mitä. Ja liikenne tossa sillalla. Eikä mitään ääntä joka olis häiritsevää. Voi nuk- kua ihan rauhassa, ainoastaan tietenkin hälytysauto häiritsee. Että toisinaan on lotossa päävoitto mutta toisinaan voittaa tällä lailla, ihan sattumalta.”

Asukastyöpaja 15.10.2013

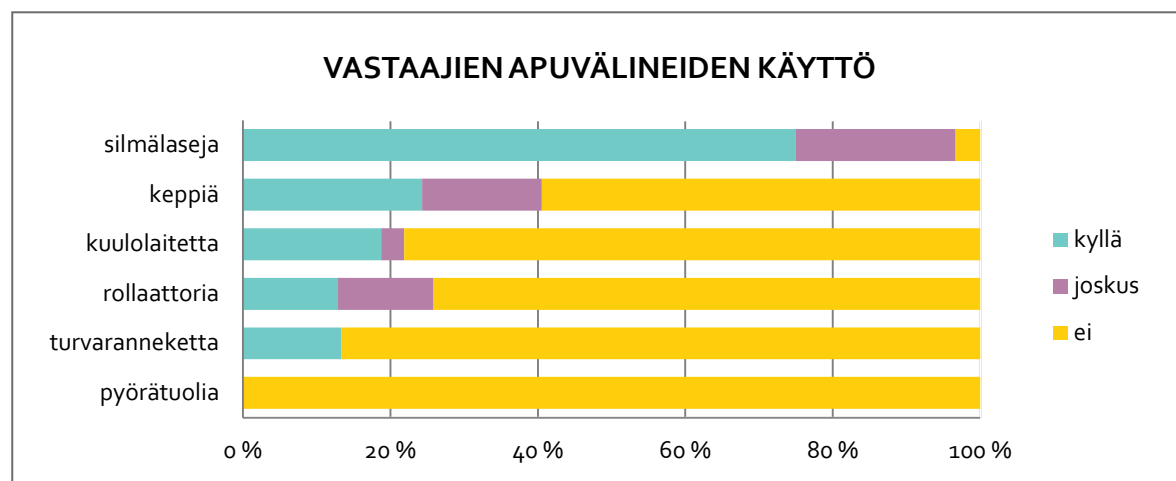
“On yks toivomus, vaikka se tuntuu olevan täysin mahdotonta saada läpi että pääsis vielä jos vielä tilanne heikkenee niin paljon että ei enää voi asua yksin tuolla ylhäällä, tässä senioritalossa että pääsis Pouka- maan. Ihan normaalitapaan sillä lailla että sinne pääsis kaupungin 20 asuntoon asumaan. Niin pääsis ikäänkuin loppuelä- mänsä päättämään tai elämänsä päättä- mään täällä, samassa paikassa, samoissa olosuhteissa, samat ympäristöt ja muut. Se olis ikäänku se.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

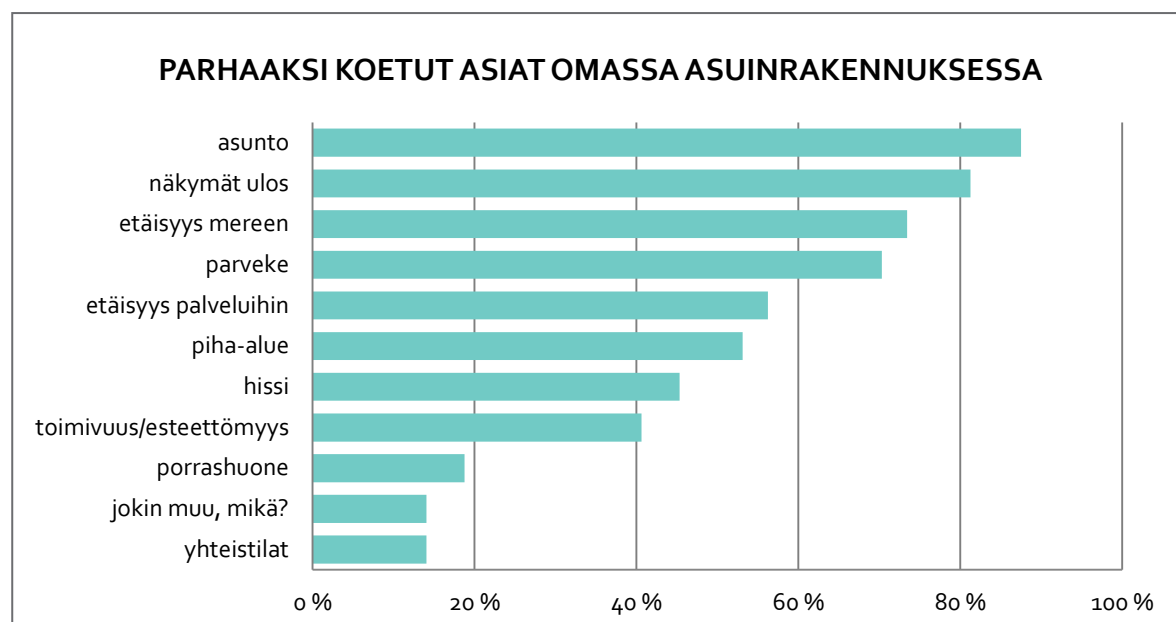
Taulukko 3. Yksinasuvien sekä avo- tai aviopuolison kanssa asuvien osuus vastaajista (%).

Taulukko 4. Itsearvioitu apuvälineiden käyttö (%)

Taulukko 5. Parhaaksi koetut asiat (%) omassa asuinrakennuksessa. Monivalintakysymys, useita vastauksia (N=64).

ASUKASKYSELY

Lauttasaaren palveluverkko –hankkeessa tarkasteltiin Lauttasaaren aluetta ikäihmisen näkökulmasta, asuinympäristön ja arjen palveluiden saavutettavuuden kautta. Hankkeessa laadittiin aiheeseen liittyvä kysely, joka suunnattiin Lauttasaaren alueella asuville ikääntyneille. Kysymykset olivat pääosin monivalintakysymyksiä, liittyen asuinrakennukseen sekä lähiympäristön palveluihin. Kysely toteutettiin kesän ja syksyn 2013 aikana. Kysely julkaistiin internetissä ja sitä jaettiin paperiversiona Lauttasaaren seurakunnan tiloissa kokoontuville ikääntyvien harrasteryhmille sekä Lauttasaaren kirjaston asiakkaille. Paperiset vastaukset kirjattiin myöhemmin sähköiseen versioon. Asukaskyselyihin vastasi yhteensä 64 henkeä. Vastaajista 19 % oli miehiä ja 81 % naisia. Vanhin vastaajista oli 95 -vuotias ja nuorin 64-vuotias. Vastaajien keski-ikä oli 79,5 vuotta. Kaksi vastaajista toimi omaishoitajana. Hankkeen kyselyyn vastanneet ikääntyneet (N=64) ovat asuneet Lauttasaaren alueella keskimäärin 27,5 vuotta (1-72 vuotta), ja nykyisessä asunnossaan keskimäärin 16,8 vuotta (1- 68 vuotta). Alle 10 vuotta Lauttasaassa asuneista vain yksi oli vaihtanut asuntoa tänä aikana. Kyselyyn vastanneista 58 % asui yksin ja 40 % puolison kanssa, yksinasuvien naisten osuus oli kuitenkin huomattavasti suurempi kuin miesten (kts. Taulukko 3).

Ilman apuvälineitä ilmoitti liikkuvansa 47 henkilöä vastanneista ja seitsemän käytti liikkumisen apuvälineitä aina. Itse arvioidun terveydentilan mukaan kymmenen henkilöä ilmoitti omaavansa näkövammaa ja yksitoista kuulovammaa.

ASUINYMPÄRISTÖ

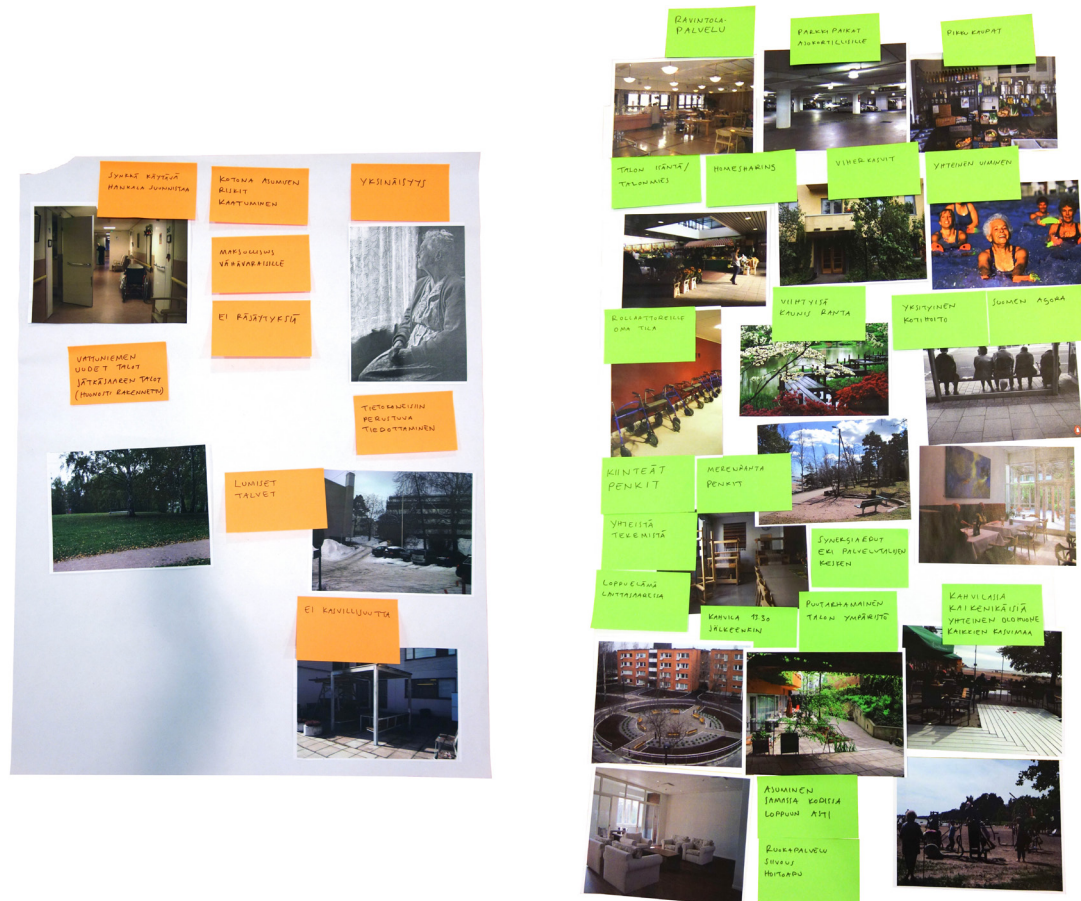
Asukaskyselyn vastaukset tukivat Lauttasaaren kirjastolla pidetyn asukastyöpajan tuloksia, jossa keskusteltiin asukkaiden arkireiteistä ja päivittäisestä asioinnista Lauttasaassa. Asukkaat olivat pääosin tyytyväisiä omaan asuinrakennukseensa ja asuntoonsa. Vastaajat olivat erityisen tyytyväisiä meren (73%) ja palveluiden (56%) läheisyyteen. Asuinrakennuksen yhteistilat tai porrashuone eivät nousseet esiin tyytyväisyyttä tuovana asiana. Ne koettiin kuitenkin suhteellisen turvallisiksi (83% vastaajista koki ne turvallisiksi). Asuinrakennuksessa ja pihalla koettiin olevan helppo liikkua, toisaalta avoimissa vastauksissa hissin puute tai sen pienuus sekä ulkotilojen ja portaiden kunto aiheuttivat eniten tyytymättömyyttä asukkaissa. Nämä ovat myös yleisempiä sosiaaliviraston raportoimia ikääntyneiden asiakkaiden yhteydenoton aiheita⁹. Vain neljä vastaajaa (N=64) ilmoitti viettävänsä aikaa pihalla ja 42 ilmoitti, ettei omalla pihalla ollut katosta tai viihtyisää paikkaa, missä istuskella. Kysely oli avoinna internetissä syksyllä, mikä voi osittain selittää pihalla oleskelun vähyyttä. Useat kokivat pihalla oleskelun kuitenkin miellyttäväksi ja heidän mielestään pihalla oli helppo liikkua. Porrashuoneet olivat vastaajien mukaan hyvin valaistu ja ovisummerit ja valopainikkeet löytyivät helposti. Valaistus- ja lukitusratkaisut lisäsivät asukkaiden turvallisuuden tunnetta.

Omassa asunnossa pidettiin eniten näkymistä (81%) ja parvekkeesta (70%), myös naapureista (58%) pidettiin. Asunnon esteettömyys (59%) ja lämpötila (64%) koettiin hyvänä asiana. Toisaalta asunnon epäkohtana (vastaajia N=39) asukkaat pitivät muun muassa ääneneristystä (41%) ja lämpötilaa (20%). Vastaajista 20 oli teettänyt asuntoonsa turvallisuutta ja toimivuutta parantavia muutostöitä. Muutokset kohdistuivat pesutiloihin, keittiöön sekä kynnysten poistamiseen. Toisaalta yksi asukas raportoi myös kylpyhuoneen lattian korottamisesta ja esteettömyyden vähenemisestä taloyhtiön putkiremontin yhteydessä.

Kuva 6. Palvelutalo Merikaaren työpajassa käsiteltiin yhteisöllisen asumisen konseptia Laura Nenosen diplomi työn ”Monen sukupolven kortteli” kautta. Näkymä rakennuksesta Heikkiläntieltä.

Kuva 7 ja 8. Palvelukeskus Merikaaren järjestetyn työpajan tuloksia. Oranssilla epätoivottuja ominaisuuksia ”unelmien palvelukorttelissa” ja vihreällä toivottuja ominaisuuksia korttelissa.

YHTEISÖLLISYYS

Työpajoihin osallistuneet asukkaat pitivät yleisesti asuinrakennustensa lähiympäristöstä. He kokivat kuitenkin, ettei esimerkiksi omalla piha-alueella ollut oleskeluun tarkoitettua aluetta eikä yhteistä toimintaa tai siihen soveltuvia tiloja. Kaikki osallistujat toivoivat taloyhtiöihin enemmän sukupolvien välistä kohtaamista ja yhteisöllisyyttä. Haaveena olivat koko talon yhteiset projektit ja juhlat. Naapureiden vaihtuvuus ja asukkaiden erilainen elämänvaihe sekä päivärytmi koettiin kuitenkin haasteena yhteiselle toiminnalle. Muun muassa palvelukeskus Merikaaren työpajassa esitelty ”Home sharing” -konsepti herätti kiinnostusta. ”Home sharing” tarkoittaa tilannetta, jossa ikääntyneet vuokraavat omassa asunnossaan edullista asuinhuonetta nuorille, jotka auttavat heitä päivittäisissä askareissa. Asukastyöpajassa todettiin, että juuri tämänkaltaisia uudenlaisia asumisen muotoja Suomessa kaivattaisiin.

Merikaaren työpajassa todettiin ikääntyneiden olevan usein yksinäisiä. Työpajaan osallistuneilla oli halu edistää Lauttasaaren yhteisöllisyyttä ja aktiviteetteja yksinäisyyden torjumiseksi. Yhteisöllinen asumismuoto, missä asukkaalla on mahdollisuus valita myös oma rauha, oli monelle ihanne ratkaisu. Konseptia kohtaan osoitettiin kuitenkin myös kritiikkiä. Sitä pidettiin idealistisena ja huomautettiin, että suomalaisen luonteeseen kuuluu usein tietty jous ja syrjäanvetäytyminen. Samalla kuitenkin todettiin, että palveluiden turvaamiseksi ja asukkaiden omatoimisuuden tukemiseksi tarvitaan uusia toimivia ideoita. Hyvin tiivis yhteisöllisyys ja sosiaalinen asuminen, esimerkiksi yhteiset ateriat ja ruoanlaitto, voivat tuottaa joillekin asukkaille haasteita. Kaikilla asukkailla ei ole voimia tai kykyä olla mukana talon rakentamisprosessissa kuten esimerkiksi Helsingin Loppukiri senioritalossa. Työpajassa esitettiinkin yhteisöllisen korttelin konsepti (arkkitehtuurin alan opinnäytetyö), joka olisi vuokraperusteinen. Tämä madaltaisi kynnystä liittyä tai lähteä yhteisöstä, mikäli asukas ei kokisi asumista

mielekkääksi. Työpajaan osallistuneet näkivät, että asumisratkaisu voi olla normaalia vuokra-asumista ja palvelut voidaan tuottaa myös yksityisen palveluntuottajan toimesta, mikäli ne ovat kohtuuhintaisia. Huolta aiheutti erityisesti ympärivuorokautisen hoivan korkea hinta, johon monella ikääntyneellä ei ole varaa.

Merikaaren työpajassa esitettiin myös huomio, että putkiremonttien kohdatessa ikäämpien asukkaiden väliaikaisasuminen Lauttasaaren alueella on hyvin vaikeaa. Moni asuinkerrostalo on lisäksi hissittömä, ja vaikka portaiden nouseminen käy hyötyliikunnasta, joudutaan ennen pitkään yleensä muuttamaan pois rakennuksesta. Käynnissä oleva asuinrakennusten peruskorjaus on kallista ja monella yksinelävällä ikääntyneellä ei ole varaa korkeisiin korjauskustannuksiin. Tämä voi pahimmillaan johtaa suurten peruskorjausten lykkääntymiseen ja asuinrakennuskannan rapistumiseen. Työpajassa Lauttasaarta verrattiin gallialaisten kylään, missä saarella pitkään asuneet haluavat ehdottomasti muuttaa saaren sisällä itselleen sopivampaan asumismuotoon. Alueelle toivottiinkin lisää esteettömiä, kohtuuhintaisia asuntoja, jotta ikääntyminen tutulla alueella on mahdollista. Senioritaloja pidettiin hyvänä asumismuotona jo ennen eläkeikää. Silloin asunnon voi valita jo hyvissä ajoin ja sopeutua sinne rauhassa. Myös ikääntyneille suunnattujen palveluiden lisäämiselle on saarella todellinen tarve.

”Sehän minua harmittaa tässä kaupunkitalossa kun mulla on muutamia tuttuja siellä ympäri kerroksia, minä aina siinä ulkona tapaan. Vanhoja ihmisiä ja me aletaan jutella, no hyvät tututhan meistä tulee. Mutta tuota kun ei mittään yhteistä. Että kun vois siellä pihassa jottain tehdä yhdessä ja just grillata ja esittää jottain ohjelmia.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

Kuva 9. Lauttasaaren vanha Ostoskeskus

PALVELUT

Aikaisemmat tutkimukset korostavat tarvetta arvioida palveluiden saavutettavuutta asukkaiden lähtökohdista. Tavoitteena on parantaa yhteyttä asukkaiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden välillä¹⁰. Mitä enemmän arjen palveluita ja kiinnostavia kävelykohteita asuinalueella on, sitä useammin ja pidempiä aikoja on asukkaiden todettu kävelevän¹¹. Julkiset palvelut Lauttasaareissa ovat pääosin kouluja ja päiväkoteja, jotka sijaitsevat hajautetusti ympäri saarta. Lauttasaaren terveysasema sijaitsee saaren keskiosassa, mäen päällä ja on siksi vaikeasti saavutettavissa jalkaisin. Muita merkittäviä kiintopisteitä alueen asukkaille ovat kirjasto ja kirkko. Kirjasto sijaitsee Pajalahdentien varrella puiston laidalla. Pajalahdenpuisto on paljon käytetty läpikulkupuisto, mutta työpajoihin osallistuneet asukkaat eivät mieltäneet sitä yhtä miellyttävänä kuin alueen muita puistoja. Lauttasaaren kirkko toimii maamerkkinä ja sijaitsee Myllykallion kupeessa, keskellä saarta. Saaren ainoa, päivisin koulun käytössä toimiva uimahalli sijaitsee lähellä kirkkoa Isokaaren varrella.

Lauttasaareissa sijaitsevat palvelutalot ovat yksityisten toimijoiden ylläpitämiä. Lauttasaarentien itäpäässä sijaitseva palvelukeskus Merikaari tarjoaa palveluita alueella asuville ikääntyneille. Palvelukeskuksen yhteydessä on lounasravintola ja päivä- sekä harrastetoimintaa. Palvelukeskuksen vieressä on senioriasuntoja. Kirjaston työpajan osallistuneet arvoselivat yksityisten palvelutalojen toimintaa sulkeutuneeksi, toisaalta heillä ei ollut tietoa

niiden tarjoamasta toiminnasta. Palvelutalojen toivottiin tarjoavan yhteisöllisyyttä tukevaa toimintaa kaikille Lauttasaaren asukkaille.

Työpajaan osallistuneet vanhemmat asukkaat (+85) mielsivät Lauttasaaren hyväksi asuinpaikaksi ikäihmiselle. He kokivat, ettei palveluiden saavutettavuus ole ongelma, koska tarvittavat palvelut tuodaan tulevaisuudessa kotiin. Nuoremmat olivat kriittisempiä ja pitivät Lauttasaaren palveluita riittämättöminä ikääntyneiden omatoimiseen asumiseen.

Saaren keskiosassa, Lauttasaarentien varressa on runsaasti kivijalkaliikkeitä ja kaupallisia palveluita, kuten muun muassa pieni päivittäistavarakauppa, kampaamo, apteekki ja pankkikonttori. Vanha ostoskeskus purettiin tutkimushankkeen aikana, mikä vaikutti sekä alueen palveluihin että jalankulkureitteihin. Lauttasaarentie on hyvin saavutettavissa julkisen liikenteen avulla, mutta maaston mäkiisyys tuo haasteita saavutettavuudelle. Portaat kivijalkaliikkeiden sisäänkäynnillä olivat este epävarmasti liikkuville asukkaille. Lisäksi Lauttasaarentien jalkakäytävät, joissa jalankulku ja pyöräily on yhdistetty, aiheuttivat heille turvattomuutta.

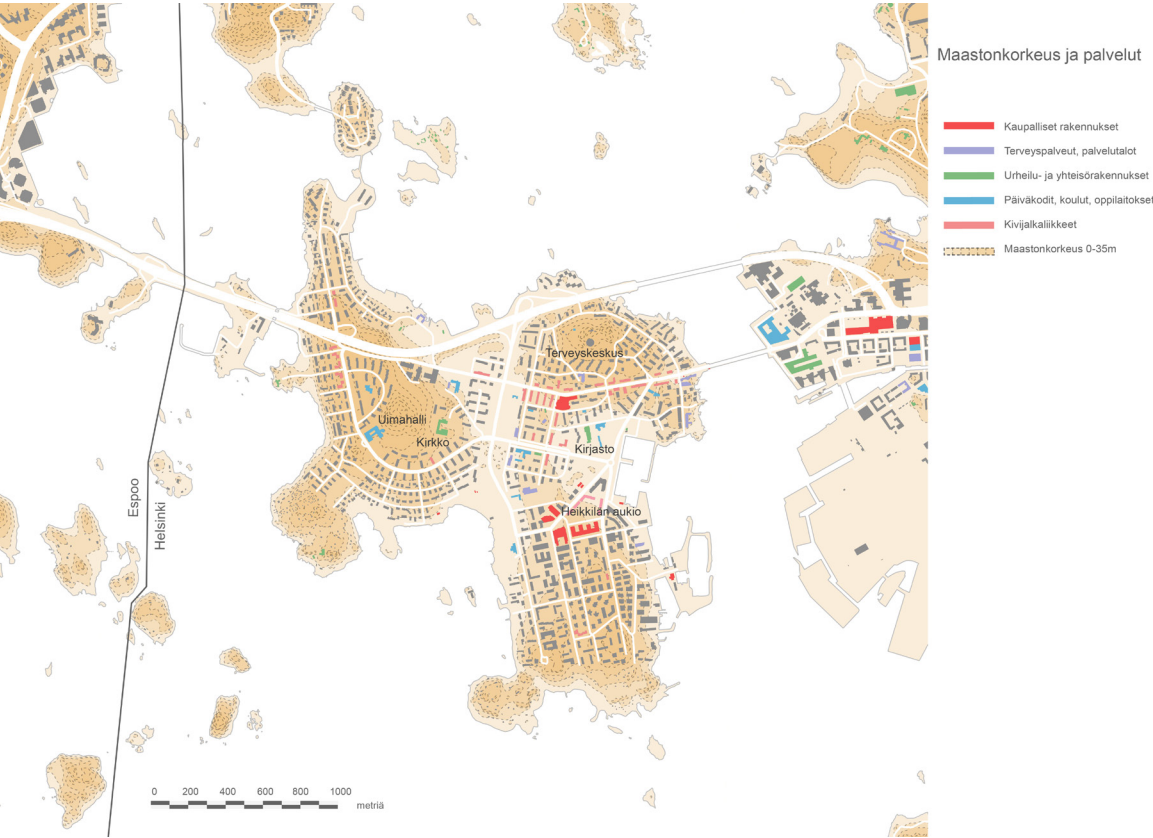
“Mut siis se kanssa siis että meidän saarella on hirveen vähän mitään Helsingin kaupungin järjestämiä vapaa-ajan palveluja, ei mitään.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

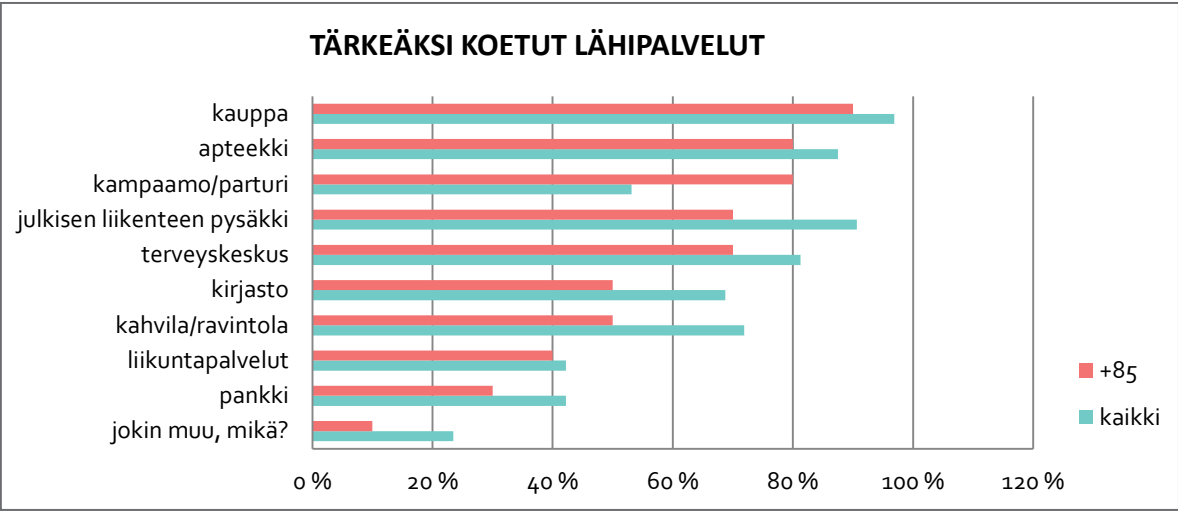
10 Talen 2003.

11 Wang ja Lee 2010.

Kartta 2. Monet tärkeät palvelut sijaitsevat mäen päällä tai rinteessä.

Taulukko 6. Lauttasaaren ikääntyneet asukkaat (N=64) arvostavat erityisesti päivittäistavarakaupan, julkisen liikenteen pysäkin sekä apteekin ja terveyskeskuksen läheisyyttä. Kyselyssä vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 10. Vanhan Ostoskeskuksen vihannestori.

Uusi metroasema sijaitsee Lauttasaarentien ostoskeskuksen vieressä, joka oli tutkimuksen aikana rakenteilla. Metro tulee vaikuttamaan saaren sisäiseen liittymäliikenteeseen ja Lauttasaarentien saavutettavuuteen. Monet hankkeeseen osallistuneet Vattuniemen asukkaat kulkivat Lauttasaarentien liikkeisiin julkisilla kulkuvälineillä. Myös hankkeen kyselyyn vastanneet Lauttasaaren kauppiat (10 vastaajaa 21:stä) arvostivat erityisesti hyviä joukkoliikenneyhteyksiä liikkeensä sijainnissa. Lauttasaarentien läpikulkuliikenteen ja julkisen liikenteen määrä tulee pienenemään metron myötä ja voi vaikuttaa kivijalkaliiketoimintaan. Uusi ostoskeskus valmistuu arvioiden mukaan keväällä 2017. Rakennukseen tulee myös runsaasti liiketilaa ravintoloille ja erikoisliikkeille.¹² Lauttasaaren ainoa posti sijaitsee Gyldenintiellä, ostoskeskuksen takana.

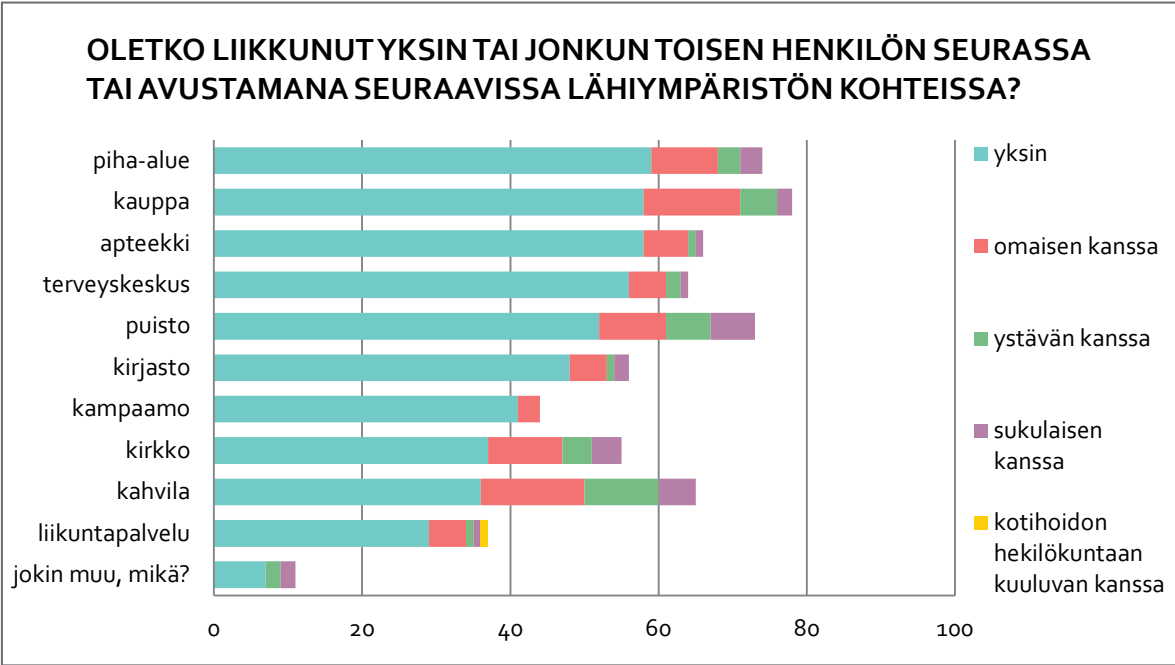
Lauttasaaren kehittyvään eteläosaan Vattuniemeen, Heikkilänaukion ympäristöön, on

syntynyt uusi kaupallinen keskittymä. Aukiolla sijaitsee kolme supermarketia, pankkeja ja apteekki. Lauttasaarentien ostoskeskuksen ollessa rakenteilla myös osa vanhan ostoskeskuksen yrittäjistä on muuttanut Heikkilänaukion tuntumaan. Uuden metroaseman tuoman muutoksen myötä onkin vaarana, että kaupalliset palvelut siirtyvät kivijalkaliikkeistä Vattuniemeen. Ennen uuden ostoskeskuksen valmistumista Heikkilänaukio muodostaa Lauttasaaren ainoan kaupallisen keskuksen. Kaupallisen keskittymän liiketilat ovat esteettömästi saavutettavissa jalan ja julkisen liikenteen avulla, mikä lisää sen houkuttelevuutta.

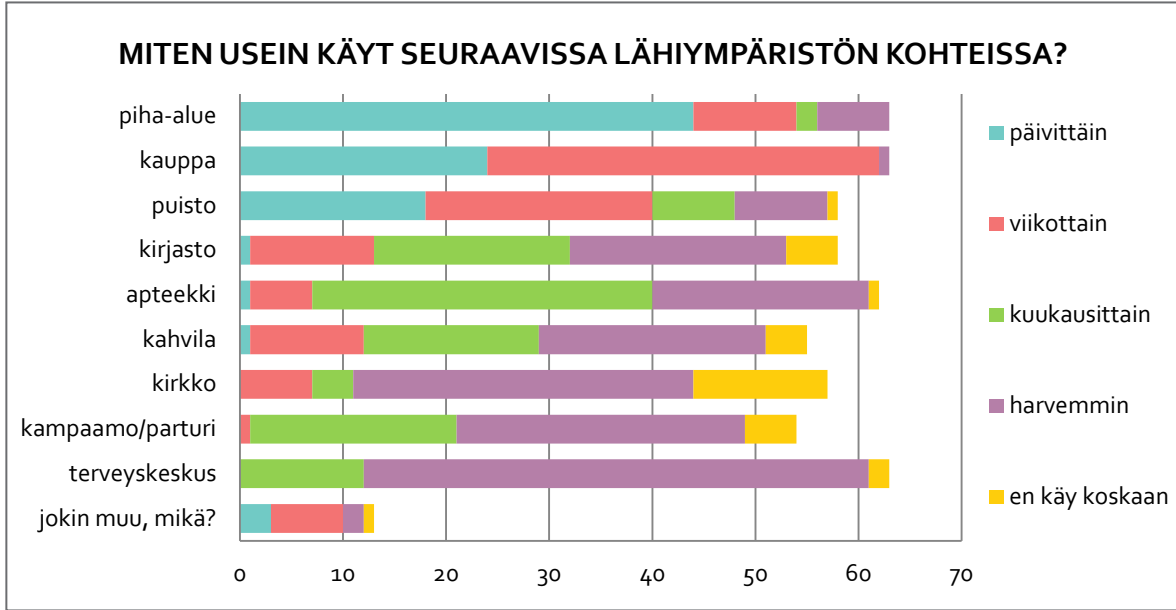
Muita kaupallisia toimintoja saarella ovat Tallbergin puistotien varrella sijaitsevat ravintolat ja Isokaaren alussa sijaitsevat kivijalkaliikkeit sekä pieni päivittäistavarakauppa. Lauttasaaren toimintojen ja reittien solmukohdat muodostuvat tällä hetkellä vanhan ja uuden ostoskeskuksen edustalle.

12 YIT lehdistötiedote.2014.

Taulukko 7. Lauttasaarelaiset ikääntyneet (N=64) käyttävät lähiympäristön palveluja pääasiassa yksin. Kyselyssä vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 8. Lauttasaarelaisten ikääntyneiden (N=64) useimmin käyttämiä palveluja ovat asuntojen piha-alueet, kauppa ja puistot. Kyselyssä vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

ASUKASTYÖPAJAT

Ensimmäisessä, Lauttasaaren kirjastossa järjestetyssä asukastilaisuudessa keskusteltiin ikääntyneiden asukkaiden merkittävänä kokemista arjen palveluista ja kohtaamispaikoista alueella. Asukastyöpajaan saapui ikäihmisiä, jotka asuivat kävelyetäisyydellä Lauttasaaren kirjastosta. Niinpä tilaisuudessa käsiteltiin lähinnä Kotkavuoren eteläosassa ja Vattuniemessä sijaitsevia palveluita. Kaikki työpajassa haastatellut käyttivät Heikkilänaukion kauppooja ja reitit Pajalahdenpuiston halki korostuivat usein käytettyinä, kuten myös reitti Heikkilänaukiolta kirkolle. Vattuniemen palveluita pidettiin hyvinä ja saavutettavina pahimpia lumikuukausia lukuun ottamatta.

Työpajassa esiin nousseita mieluisia paikkoja olivat muun muassa Kahvila Kasinonranta, Ravintola Persilja, Cafe Mutteri, 52-ravintola ja Villa Salin. Kahvila Kasinonranta nousi keskustelunaiheeksi myös Palvelukeskus Merikaaren asukastilaisuudessa. Kahvila on perustettu asukkaiden toiveesta ja sitä pidettiin loistavana esimerkkinä kaikkien sukupolvien yhteisestä kohtaamispaikasta. Ravintola Persilja ja

52-ravintola olivat mieluisia lounaspaikkoja asukastilaisuuden osallistujille. Jälkimmäinen tarjoaa ruokaa eläkeläisille alennettuun hintaan. Erityisesti vanhimmat ikääntyneistä toivoivat kohtuuhintaisia ruokapalveluja Lauttasaareen. He olivat pettyneet yksityisten palvelutalojen palvelutarjontaan, koska olivat odottaneet niiden tarjoavan muun muassa ruokapalveluita myös palvelutalon ulkopuolisille asukkaille.

Asukkaat olivat yleisesti huolissaan saaren nykyisten palveluiden näivettymisestä ja kaipasivat jo menetettyjä palveluita. Kirjaston asukastyöpajassa muisteltiin etenkin Lauttasaarentien entistä identiteettiä vilkkaana kauppakatuna. Asukkaat käyttivät myös jonkin verran Ruoholahden kaupallisia palveluita. Asukkaat pyrkivät kuitenkin tietoisesti tukemaan Lauttasaaren omia palveluita ja käymään esimerkiksi kaupassa ja suutarissa Lauttasaaressa.

Asukkaat kokivat uudet itsepalveluun liittyvät palvelut ja toimintatavat, etenkin asioimisen internetissä haastavaksi. Asukkaat toivoivat

Kuva 11. Kahvila Kasinonranta on kesäisin tärkeä kohtaamispaikka.

Kartta 3. Lauttasaaren kirjastolla järjestetyn työpajan tuloksia. Punaisella asukkaiden usein käyttämiä reittejä ja kohtaamispaikkoja.

Kuva 12. Palvelutalo Merikaaren työpajassa ideoitiin muun muassa Laura Nenosen diplomityön ”Monen sukupolven kortteli”-tiiohjelmaa. Näkymä diplomityön aulatilasta.

myös opastusta uusien toimintatapojen oppimiseksi (esimerkiksi verkkopankki ja postin pakettiautomaatti). Lyhennetyt kassapalveluajat pankissa vaikeuttivat monen asiointia ja työpajan osallistujat kokivat tämän ikääntyviä syrjiväksi. Kummassakin työpajassa asukkaat kokivat tiedonsaannin palveluista nykyisellään vaikeaksi. Palvelutalo Merikaaren työpajassa, toivottiinkin Lauttasaareen paikkaa, josta olisi mahdollista löytää keskitetysti tietoa kaikista alueen palveluista ja tapahtumista.

Kirjaston työpajaan osallistuneet asukkaat kokivat lisäksi, ettei saarella juuri ole kaupungin järjestämiä vapaa-ajan palveluita ikääntyneille. Alueelle toivottiin erityisesti liikuntapalveluita ja uimahallia, joka olisi kohtuuhintainen ja auki myös päiväsaikaan.

Lauttasaareen toivottiin myös lisää kulttuuri-tapahtumia ja paikkaa edullisten tapahtumien järjestämiselle. Ruoholahdessa sijaitsevan Kaapelitehtaan kulttuuripalvelut koettiin hyviksi. Lauttasaaren seurakunta tarjoaa myös tiloja erilaisten ryhmien tapaamisiin, kerhotoimintaan ja tapahtumiin. Osa kirkkoon kuulumattomista koki kirkon tilat kuitenkin vieraina, eikä ollut halukas osallistumaan siellä järjestettyyn toimintaan. Kirkon sijainti mäen päällä jättää paljon ikäihmisiä erityisesti talvisaikaan kirkon tarjoamien toimintojen ulkopuolelle. Kirkon sisätilat eivät myöskään ole esteettömiä.

Lauttasaareen toivottiin lisäksi omaa pienempää Kampin palvelukeskuksen tapaista tilaa, jossa olisi mahdollisuus tavata tuttuja vapaasti, ajankohdasta riippumatta. Ylipäänsä toivottiin yhteistä avointa kokoontumispaikkaa ikäihmisille. Uuden metron ympäristöä pidettiin parhaana sijoituspaikkana tällaiselle uudelle keskukselle. Myös vanha Tallbergin huvila toivottiin kunnostettavan asukastoimintaan. Asukkaat ehdottivat myös esimerkiksi Lauttasaarentien tyhjillään olevien liikehuoneistojen tarjoamista ikäihmisten käyttöön.

“ Mikäs se on tuossa S-marketin joka on tuossa täälläpäin nytte, niin siinä on semmonen postipaketti, tullu nyt siihen. -- Joo, no ihan hirvee minä istun siinä vastapäätä usein rollaattorissa ja ihmettelen sitä kun tulis nyt joku jotain pakettia hakemaan tai tuomaan niin mä näkisin. Ei oo tullu.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

“ Se on hauska tuo suutari, aivan ihana paikka. Niin, ja jutut on niin mainiot ”

Asukastyöpaja 16.5.2013

“ Joo niin se (suutari) on ja ihanteellinen sikäli että ku se on niin monipuolinen hän tekemään. Jos on vähän masessa tai jollai tavalla on huonon näkönen päivä niin ku menee sinne niin...”

Asukastyöpaja 16.5.2013

Kuva 13. Kampin palvelukeskuksen juhlasalissa järjestetään kaikille avoimet tanssit kaksi kertaa viikossa.

“Meidän tuota, suurin toive on sellanen kun Kamppi on tuolla, se palvelu. Niin joku pienempimuotoinen samanlainen Lauttasaaren. Että vois pysähtyä, ei tarvitsisi mennä heti, että kunhan pysähtyisi näkis tuttuja ja se on niinku meidän suurin haave.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

Kuva 14 ja 15. Kampin palvelukeskuksen tilavan aulan yhteydessä on myös biljardisali.

KAMPIN PALVELUKESKUS

Kampin palvelukeskus on Lauttasaaresta lähin ikääntyneille palveluita tarjoava kaupungin hallinnoima palvelukeskus. Tutkijat vierailivat siellä syksyllä 2013. Keskus on onnistunut esimerkki toimivasta ja pidetystä palvelukeskuksesta. Keskus sijaitsee aivan Helsingin ydinkeskustassa osoitteessa Salomonkatu 21B. Keskukseen toiminta on avoin kaikille kaupungin ikääntyneille ja työttömille. Palvelukeskus oli otettu uudelleen käyttöön elokuussa 2013, kattavan peruskorjauksen jälkeen.

Rakennuksen sisätilat olivat alunperin vaa-leat. Peruskorjauksen yhteydessä haluttiin kiinnittää huomiota muun muassa tilojen hahmottamiseen, kontrasteihin ja värien käyttöön, niinpä eri tiloja hallitsevat nyt vahvat ja raikkaat väripinnat. Palvelukeskuksen vanhat kierreportaat muutettiin peruskorjauksen yhteydessä myös helppokulkuisemmaksi ja turvallisiksi. Askelmia levennettiin, ja portaikko muutettiin puolikierreportaiksi. Rakennuksen kellarikerroksen tilat saatiin tehokkaaseen käyttöön valaistussuunnittelun ja päivänvalolamppujen avulla.

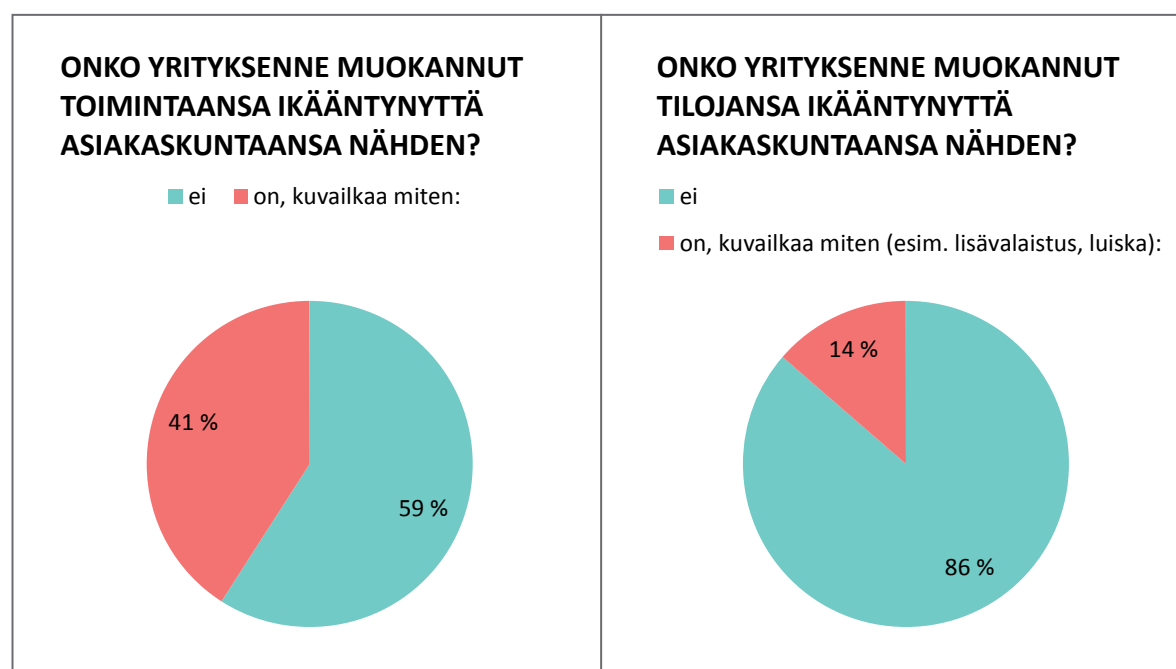
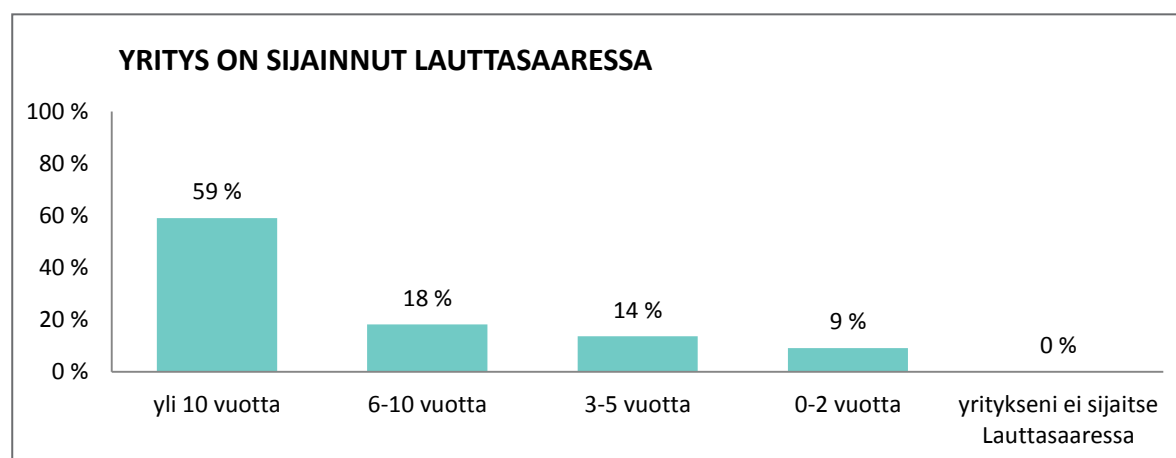
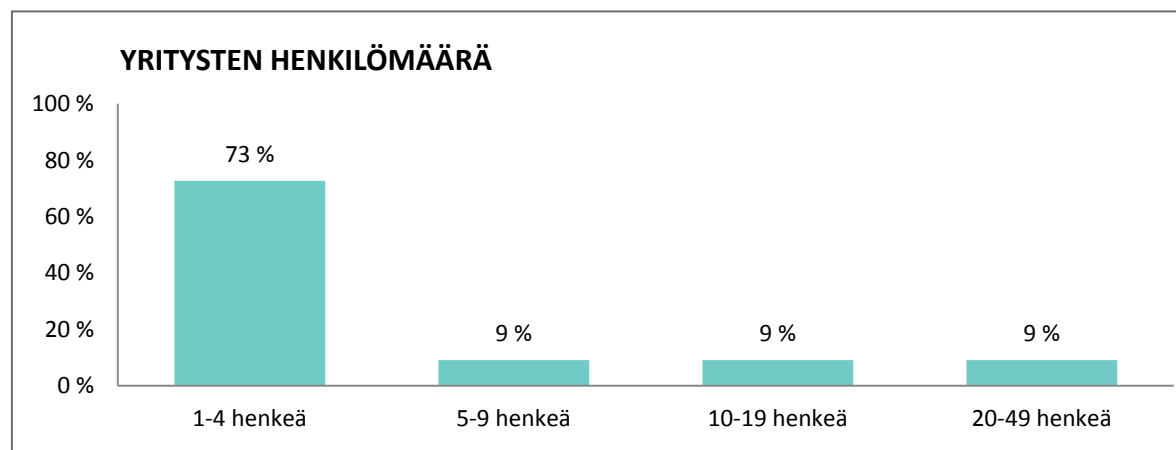
Palvelukeskuksen pääsisäänkäynti on maantasokerroksessa. Sisään astuttaessa vastassa on vapaaehtoisten ylläpitämä eteispalvelu sekä infopiste, jossa tiedotetaan yhteisistä retkistä ja kursseista. Palvelukeskusta lähestyttäessä, kadulle näkyy houkutteleva lasiseinäinen biljardihuone. Biljardihuoneen vieressä toimii vapaaehtoisten pyörittämä pieni kirjasto. Aulaan oli vielä suunniteltu asennettavaksi virtuaalinen opastetaulu, jota voi esteettömästi käyttää myös pyörätuolissa istuen. Palvelukeskuksen aula avautuu kolmeen eri kerrokseen ja on pinta-alaltaan yhteensä 755 m². Palvelukeskuksen koko pinta-alasta reilu 20 prosenttia on kaikille yhteistä oleskelutilaa, jossa ihmiset voivat oleskella ja tavata ystäviään ilman ohjattua toimintaa tai aikatauluja. Aulan kalustus on tarkkaan suunniteltu. Istuinryhmiä sekä levähdyspaikkoja lukuvaloi-neen on aseteltu harkitusti aulan reunoille ja kaiteiden viereen.

Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee rauhalli-nen pienryhmähuone ja keskuksen lepohuo-ne. Lepohuoneeseen voidaan ohjata henkilöt, jotka tarvitsevat sairaanhoitoa tai ovat muuten uupuneita. Ensimmäisessä kerroksessa sijait-see myös vapaaehtoisten, eläkkeelle jääneiden sairaanhoitajien vastaanotto. Kerroksessa on useampia kerhohuoneita sekä pieni kahvio. Toisen kerroksen juhlasali avautuu aulaan ja salissa järjestettäviin päivätansseihin, yhteis-laulutilaisuuksiin ja muihin tapahtumiin voi osallistua myös etäältä, aulaan istumalla ja kuuntelemalla. Toisessa kerroksessa sijait-see myös useita kerhohuoneita ja keskuksen it-luokka. Tietokoneet ovat vapaasti käytet-tävissä ja luokassa on mahdollisuus järjestää opetusta. Kerroksessa on pieni keittiötila, jota käytetään esimerkiksi ruoanlaittokurssien järjestämiseen. Toisessa kerroksessa sijaitsevat myös henkilökunnan taukokuuone, työhuo-neet ja sosiaalitylat.

Kellarikerroksessa sijaitseva pieni kuntosali on avoin kaikille keskuksen asiakkaille. Peruskor-jauksessa sen yhteyteen lisättiin pukuhuoneet ja peseytymistilat. Kuntosalissa toimii koko-päiväinen ohjaaja, joka avustaa ikäihmisiä harjoittelussa ja laitteiden käytössä. Kellariker-roksessa sijaitsee lisäksi savityöhuone ja saven-polttohuone, käsityöhuone, maalaushuone, ompeluhuone, kutomo ja useita varastoja. Rakennuksen seuraava kerros, ”yläkellari”, sijaitsee puolittain maan päällä ja sinne tulee paljon luonnonvaloa ruokasalin suurista ikkunoista. Ruokasalia voi myös vuokrata ja sitä käytetään myös erilaisten tapahtumien ja kokouksien järjestämiseen ruoka-aikojen ulkopuolella. Kerroksessa sijaitsee asiakkaille avoin pesutupa.

Kampin palvelukeskuksella on 1100-1500 käyttäjää päivässä. Keskuksessa toimii yhteen-sä 220 säännöllistä vapaaehtoista. Vapaaehtoi-sista suurin osa on myös keskuksen asiakkaita. Vapaaehtoisten merkittäväällä panoksella ja yh-teisten tilojen monipuolisella on oletettavasti suuri vaikutus keskuksen huimaan suosioon ikääntyneiden keskuudessa.

Taulukko 9. Yrityskyselyyn vastanneista yrityksistä (N=22) suurin osa oli pieniä, 1-4 hengen yrityksiä.
Taulukko 10. Yrityskyselyyn vastanneista yrityksistä (N=22) yli puolet on sijainnut Lauttasaaressa yli 10 vuotta.

Taulukko 11. Alle puolet vastanneista oli muokannut toimintaansa ikääntyneitä varten. (N=22)
Taulukko 12. Vain 14% vastanneista oli muokannut tilojansa ikääntyneitä varten. (N=22)

YRITYSKYSELY

Lauttasaari hankkeen tuloksia täydentämään laadittiin sähköinen yrityskysely keväällä 2014. Kysely oli suunnattu Lauttasaaressa toimiville yrittäjille. Kyselyssä keskityttiin kartoittamaan yritysten sijaintia, verkostoja ja saavutettavuutta ikääntyville asiakkaille. Kysely lähetettiin sähköpostitse 260 yritykselle tai henkilölle. Linkki internetkyselyyn löytyi lisäksi Lauttasaari-Seuran kotisivuilta ja se lähetettiin Lauttasaaren yrittäjille uutiskirjeessä. Kyselystä kertovia mainoksia vietiin Lauttasaaren liikkeiden ilmoitustauluille ja jaettiin myös suoraan liikkeiden työntekijöille ja omistajille. Kyselyn paperiversioita jaettiin niille, joilla ei ollut internetyhteyttä liiketilaan. Yrityskyselyyn saapui 22 vastausta.

Kyselyyn vastanneet yritykset sijaitsivat eri puolilla Lauttasaarta. Pääosa vastanneista yrityksistä sijaitsi Lauttasaaren itäosassa joko Lauttasaarentien varrella tai Vattuniemessä Heikkilänaukion läheisyydessä (kaavio 3). Kartta vastaa hyvin todellista tilannetta, sillä Lauttasaaren itäosissa, Isokaaren varrella ja Katajaharjunniemessä sijaitsee hyvin vähän yrityksiä suhteessa muuhun Lauttasaareen. Yritykset olivat pääosin hyvin tyytyväisiä nykyiseen sijaintiinsa. Vain kolme yritystä olisi halunnut muuttaa muualle, kaksi Lauttasaarentien varrelle ja yksi Vattuniemenkadulle. Syitä muuttamiselle oli esimerkiksi Lauttasaarentien suuremmat liikennemäärät.

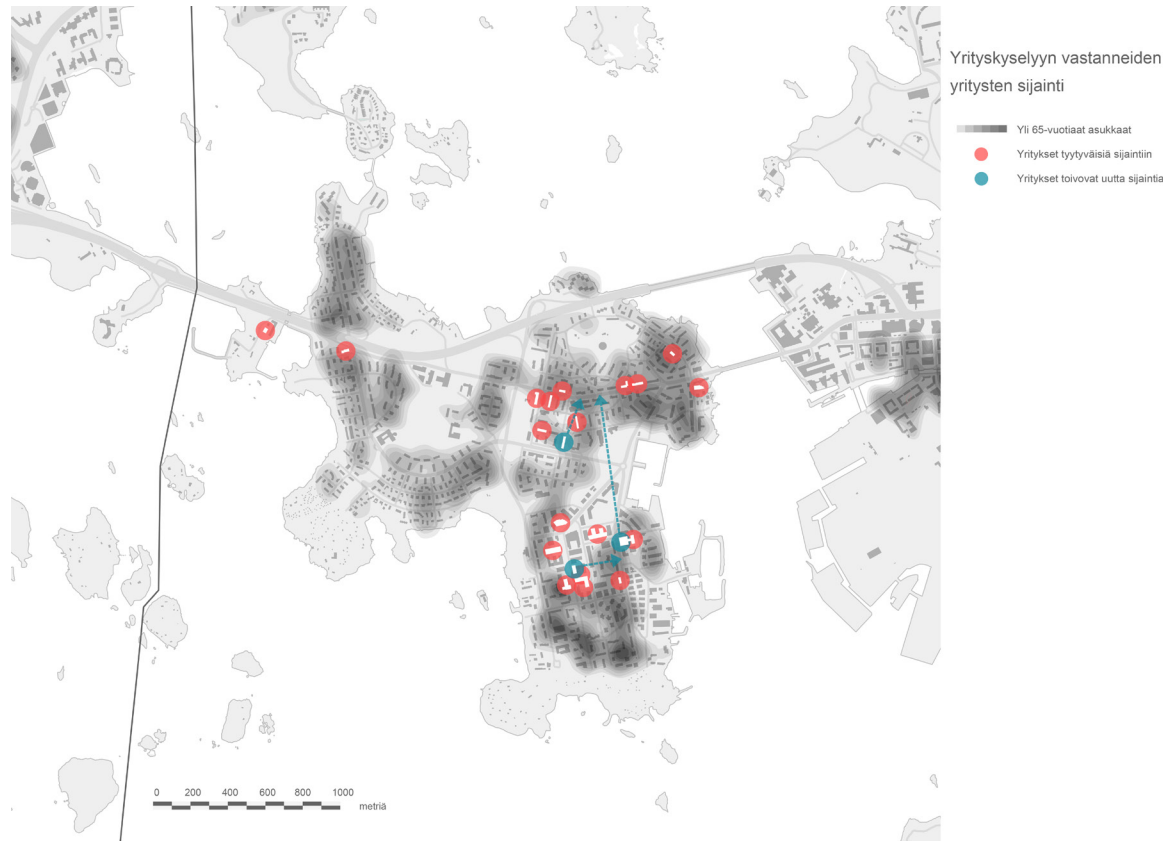
Kysyttäessä yrityksen nykyisen sijainnin kolmea arvostetuinta tekijää vastaajat nostivat hyvät joukkoliikenneyhteydet tärkeimmäksi tekijäksi. Toiseksi tärkeimpänä tekijänä pidettiin alueella asuvien ja liikkuvien asiakkaiden suurta määrää ja kolmanneksi tärkeimpänä hyvää autopysäköintitarjontaa. Syitä nykyisessä sijainnissa pysymiselle olivat lisäksi asiakkaiden läheisyys, lyhyt työmatka sekä sijainnin merellisyys. Osalle vastaajista paikan tutuus ja sijainnin pysyvyys olivat myös tärkeitä tekijöitä. Avoimissa vastauksissa pidettiin tärkeänä muunmuassa tulevan metron sisäänkäynnin sijoittumista yrityksen läheis-

syteen. Vaikka yritysten sijainnissa arvostetuimmaksi tekijäksi nousivat hyvät joukkoliikenneyhteydet, vastaajat arvioivat suurimman osan asiakkaistaan saapuvan omalla autolla (33% asiakkaista) tai kävellen ja pyöräillen (30%). Joukkoliikenteellä he arvioivat saapuvan vain 14 prosenttia asiakkaista. Avoimissa vastauksissa yksi yrittäjistä piti helppoa autolla liikkumista ja ilmaisia parkkipaikkoja ehdottomina Lauttasaaren valtteina keskusta-asioimiseen verrattuna. Yritysten palveluista 23 prosenttia vietiin asiakkaiden luokse.

Suurin osa kyselyyn vastanneista yrityksistä oli sijainnut Lauttasaaressa yli kymmenen vuotta (Taulukko 5). Vain viisi vastanneista oli nuoria, Lauttasaaressa 0-5 vuotta sijainnutta yritystä. Suurin osa yrityksistä oli pieniä, 1-4 hengen ja 0-49 neliömetrin palveluyrityksiä. Yritysten fyysiset koot vaihtelivat kuitenkin 2000 neliömetristä kymmeneen neliömetriin ja henkilöstömäärä 1-4 hengestä 20-49 henkeen (Taulukko 4). Puolet vastanneista yrityksistä sijaitsi asuinrakennuksissa (11 vastannutta) ja lähes puolet liikerakennuksessa (10 vastannutta). Lähes kaikki vastanneista yrityksistä sijaitsivat rakennusten ensimmäisessä kerroksessa (19 vastannutta). Yrityksistä suurimmalla osalla oli sisäänkäynti suoraan kadulta (14 yritystä). Rappukäytävästä kuljettiin viiteen ja korttelin pihan puolelta kahteen yritykseen. Vastausten perusteella voidaan päätellä että huomattava osa vastanneista yrityksistä on pieniä kivijalkaliikkeitä, joihin asiakkaat kulkevat suoraan kadulta. Niiden vastaajien, joiden yritys sijaitsi korkeammalla kuin ensimmäisessä kerroksessa, rakennuksessa oli hissi.

Kyselyyn vastanneet yritykset edustivat monia eri toimialoja, eniten yrityksiä oli terveystoimialalta (4 yritystä) ja ravintola-alalta (4 yritystä). Vastanneet yritykset myivät enimmäkseen palveluita (61 prosenttia vastanneista). Tuotteita myi 32 prosenttia vastanneista yrityksistä. Ennakko-odotusten vastaisesti yritysten asiakkaat eivät yritysten oman arvion mukaan tulleet pääsääntöisesti Lauttasaaresta. Lauttasaaresta pois muutta-

Kartta 4. Kyselyyn vastanneiden yritysten sijainti.

Kuva 16. Suurin osa Lauttasaaren yrityksistä sijaitsee joko auttasaarentien tai Heikkiläaukion (kuvasa) ympäristössä.

neet saattavat yhä käyttää saaren palveluita ja asiakkaat muualta Helsingistä tulevat todennäköisesti erikoisliikkeiden ja hyvien asiakaskokemusten perässä Lauttasaareen.

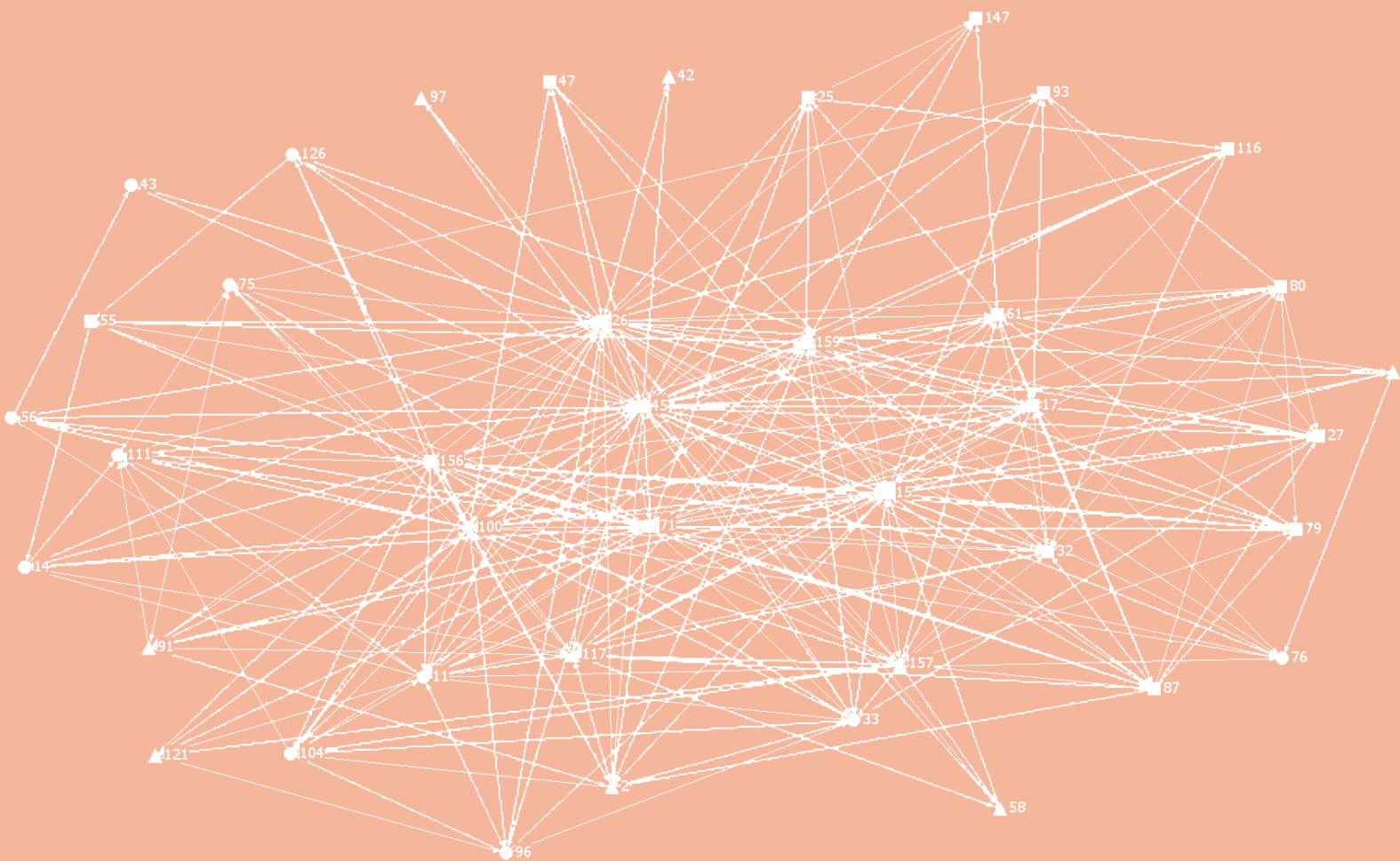
Yritysten oma arvio yli 65-vuotiaiden asiakkaiden osuudesta vastasi ikäryhmän osuutta Lauttasaaren väestöstä. Lauttasaaren asukkaista noin 19 prosenttia on yli 65-vuotiaita¹³. Kyselyyn vastanneista yrityksistä yli 40 prosenttia oli muokannut toimintaansa ikääntyneitä asiakaskuntaansa varten mutta vain hyvin pieni osa (14 %) oli muokannut tilojaan heitä varten (Taulukot 6 ja 7). Toimintaansa muokanneet tarjosivat esimerkiksi edullisempaa hintaa eläkeikäisille, olivat suurentaneet fonttikokoa tai varasivat tarvittaessa enemmän aikaa ikääntyneiden palveluun. Tilojansa muokannut elintarvikeliike oli hankkinut senioriostosvaunuja. Vastauksissa tuli ilmi, että monet palvelua tarjoavat pienyrittäjät ikääntyvät yhtä aikaa asiakkaittensa kanssa.

Seuraavassa kappaleessa käydään läpi Helsingin kaupungin Lauttasaaren asiakaskeinen palveluverkko -hankkeessa syntyneitä Laru-verkostoa, jonka tavoitteena on yhdistää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat alueellisesti. Yrityskyselyn vastuksista selviää, ettei nykyinen yritysverkosto tavoita kaikkia toimijoita alueella. Avoimissa kommentteissa esimerkiksi yksi yrityksistä piti tärkeänä yhteisen verkoston tai informaatiokanavan saamista yritystoiminnan kehittämistä varten. Sama yrittäjä piti toimitilojaan ikääntyneitä varten vaikeasti muokattavina, mutta oli lisännyt ikääntyneiden huomioimista palveluissa ja tarjosi heille erityispalveluja kuten pöytiin palvelun.

“Yrityksen tilat ovat vanhat ja vaikeat muokata mutta yrityksen toimintaideaan on lisätty vanhempien ihmisten huomiointi ja erityispalvelu verrattuna muihin (esim. lounaalla muut maksavat kassalla, vanhemmat saavat palvelua pöytiin).”

Yrityskysely 2014

13 Tilastokeskus. 2014.

Kuva 17. Lauttasaari-hankkeen toimijoiden verkosto.

KOHTI SYSTEMAATTISTA VERKOSTOISTUMISTA

- VERKOSTON RAKENTEEN JA PROSESSIN ARVIOINTI

KATRI NYKÄNEN

ARTIKKELI ON JULKAISTU KIRJASSA "PAVELUMUOTOILU SAAPUU VERKOSTOJEN KAUPUNKIIN"
(JYRÄMÄ & MATTELMÄKI 2015)

Verkosto on sanana laajassa käytössä ja toimii nykyään usein synonyyminä yhteistyölle. Työelämässä ihmisillä on tunne, että he ovat mukana monissa verkostoissa ja käyttävät paljon aikaa verkostoitumiseen. On kuitenkin hyvä erottaa verkostoyhteistyö muusta yhteistyöstä ja ymmärtää, mikä on verkosto ja millaista on verkostoyhteistyö, jota tässä kappaleessa kutsutaan verkostoitumiseksi. Taustalla on ajatus siitä, että kaikki yhteistyö ei ole verkostoitumista ja se, että systemaattisen verkostoitumisen kautta voidaan saavuttaa hyviä tuloksia yhteistyössä. Systemaattisuus puolestaan tulee verkostoitumisen huolellisesta suunnittelusta ja prosessin jatkuvasta arvioinnista.

Tässä luvussa käydään ensin läpi verkostoitumisen prosessia ja verkostojohtamista kirjallisuuden näkökulmasta. Tämän jälkeen käydään läpi Helsingin kaupungin Lauttasaaren asiakaskeksien palveluverkko-hanketta (2010 -2013) ja yhtä sen tavoitteesta, joka on ollut kehittää Lauttasaaren julkisen (kaupungin hallintokunnat), yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden verkostovahvistamaan asiakasnäkökulmaa Lauttasaaren alueella yhdessä asiakkaan kanssa (Laru-verkosto). Verkostoa on ensin katsottu sosiaalisen verkostanalyysin (SNA) menetelmällä ajankohdattana, jossa verkostolla on jo ollut takanaan muutaman vuoden työskentely verkoston

luomiseksi ja tavoitteidensa saavuttamiseksi.¹⁴ Tämän rakenteen tarkastelun tarkoituksena on ollut antaa arvio siitä, millainen verkosto on hankkeen aikana rakennettu, samalla kun prosessin analyysin kautta on haettu ymmärrystä siitä, mitkä toimet ovat johtaneet kyseiseen verkstorakenteeseen. Prosessin arvioinnissa on katsottu ajassa taaksepäin ja analysoitu sitä, mitä Laru-verkostossa on tehty sekä verkoston rakentamiseksi että hankkeen osoittamien tavoitteiden saavuttamiseksi. Kappaleen lopussa esitellään systemaattisen verkostoitumisen prosessi verkoston ja verkostojohtajan tehtävien kautta.

VERKOSTOITUMISEN PROSESSI JA VERKOSTOJOHTAMINEN

Ennen tarkempaa tarkastelua on hyvä tutustua lyhyesti tutkimuksen taustalla olevaan verkostokirjallisuuteen. Relevanttia verkostokirjallisuutta ovat verkoston prosessimallin ja verkostojohtamisen teorioita käsittelevä kirjallisuus¹⁵.

Käytännön kannalta on tärkeää tehdä ero verkostojohtamisen ja muiden verkostoitumiseen liittyvien tehtävien välillä. Verkostojohtamisella tarkoitetaan tässä niitä johtamisen toimia, jotka nimetty verkostojohtaja tekee

14 Bonacich 1987; Borgatti 2005; Cross, Parker ja Borgatti 2002; Burt 1992; 2004; Ahuja 2000

15 Järvensivu, Nykänen ja Rajala 2011; Nykänen ja Jyrämä 2013

edesauttaakseen verkostoitumisen prosessia.¹⁶ Verkostoitumisen prosessi puolestaan viittaa niiden tapahtumien, toiminnan ja toimintojen edistymiseen, jotka muodostavat systemaattisesti etenevän prosessin.¹⁷ Tämä prosessi muodostuu formaaleista ja epäformaaleista prosesseista sekä erilaisista ala-prosesseista, joiden kautta verkoston jäsenet muodostavat yhteisen tavoitteen, toimintatavat ja käytännöt.

VERKOSTOITUMINEN

Aivan aluksi, jotta verkostoituminen voi alkaa, on yhdellä tai useammalla toimijalla oltava näkemys siitä, että verkostoitumiselle on tarve ja potentiaalisia verkostotoimijoita yhdistää luottavaisuus verkostoitumista kohtaan toimintatapana. Luottavaisuudella viitataan tässä siihen, että verkostoitumisen kautta luotetaan saavutettavan tavoitteita, joita ei kyettäisi saavuttamaan yksin tai joiden saavuttaminen ilman verkostomaista yhteistyötä ei olisi yhtä tai tarpeeksi tehokasta¹⁸. Lisäksi voidaan sanoa, että verkostoitumisen aloittamisen lähtökohtana ovat alustavat suotuisat olosuhteet, jotka muokkaavat varsinaisen verkostoitumisen prosessin rakennetta ja tehokkuutta.¹⁹ Nämä verkostoitumista tukevat olosuhteet on aluksi löydettävä organisaatiosta, jossa verkostoituminen nähdään mahdollisuutena ratkaista tuotantoon tai kehitykseen liittyviä haasteita.²⁰ Verkoston potentiaalisilla toimijoilla on oltava organisaation sisäiset olosuhteet, jotka motivoivat toimimaan verkostoissa ja samalla mahdollistavat systemaattisen verkostoitumisen. Tämän ajatuksen taustalla on se, että verkostoissa ja hierarkiassa toimiminen on erilaista ja vaatii erilaista kyvykkyyttä, joka puolestaan vaatii motivaatiota oppia. Esimerkiksi johtamiseen liittyen on nostettu esille, että hierarkinen johtaminen ja verkostojohtaminen vaativat erilaisia kyvykkyyskä.²¹

.....
16 Nykänen ja Jyrämä 2013
17 Doz 1996
18 Nambisan ja Sawhney 2011; Äyväri 2002
19 Ring, Doz ja Olk 2000
20 Nykänen, tulossa
21 Mandell 2001; Agranoff ja McGuire 2001

Verkostoitumisen prosessin alkuvaiheessa toimijoiden on kyettävä luomaan verkostolle olosuhteet, jotka tukevat verkostoitumisen prosessia. Tämä voidaan saavuttaa oppimalla sekä neuvotteluiden ja dialogin kautta.²² Se kuinka hyvät edellytykset verkostolla on oppia, vaikuttaa verkostoitumisen prosessissa luottamuksen luomisen sykliin ja sitä kautta toimijoiden väliseen sitoutumiseen²³. Luottamus ja sitoutuminen näkyvät positiivisena mielikuvana verkostosta ja verkostotyöstä, sillä luottamus esimerkiksi edesauttaa sitä, että toimijat arvioivat verkostosta saamaansa hyötyä suhteessa laittamaansa panostukseen pitkällä tähtäimellä eivätkä arvioi tuloksia lyhyellä aikavälillä. Lisäksi luottamus sitoo verkoston toimijat yhteen, näyttää muiden toiminnan positiivisemmassa valossa²⁴ ja auttaa sietämään epävarmuutta²⁵.

Ennen yhteistyön aloittamista toimijoilla on joko kokemusta yhteisestä työskentelystä tai ennakkoluuloja, positiivisia tai negatiivisia, mahdollisia yhteistyökumppaneita kohtaan.²⁶ Aikaisemmat suhteet määrittävät alustavan luottamuksen tason, alustava luottamus puolestaan yhdessä aikaisemmin mainittujen alustavien olosuhteiden kanssa määrittelee sen, kuinka helppoa ja tehokasta verkostoituminen tulee olemaan.²⁷ Alustava luottamus riittää verkostoitumisen alussa, jolloin prosessiin liittyy vielä vähän riskiä, mutta työskentelyn edetessä syntyy oppimisen myötä varsinaista luottamusta²⁸ ja luottavaisuutta²⁹, jotka mahdollistavat prosessin etenemisen. Toisin sanoen, verkosto-kontekstissa luottamus kasvaa sitä mukaan, kun toimijat oppivat tuntemaan toisensa. Lisäksi luottamuksen kasvaessa toimijoiden halukkuus olla mukana verkostossa ja ottaa tarvittavaa riskiä kasva-

.....
22 Järvensivu, Nykänen ja Rajala 2011
23 Doz 1996
24 Ring ja Van Den Ven 1992
25 Inkpen ja Currall 2004; Nooteboom 2007
26 Möllering, Bachmann ja Lee 2004
27 Ring, Doz ja Olk 2000
28 Möllering 2004
29 Äyväri 2002

vat.³⁰ Oppimisen ja sitä seuraavan luottamuksen myötä toimijat pystyvät irtautumaan organisaatiosta perimistään rooleista samalla, kun toimijoiden väliset sosiaaliset suhteet tulevat yhä tärkeämmiksi. Lisäksi muodolliset sopimukset, jotka verkosto on luonut verkoston verkostoitumisen prosessin alussa muuttuvat ja yhä enemmän vastaavat yhteistä ymmärrystä ja sitoutumista verkostoon.³¹

Edellä käyty keskustelu luottamuksen ja sitoutumisen roolista verkostoitumisessa voidaan nähdä niin, että oppimisen mahdollistamiseen ja luottamuksen ja sitoutumisen luomiseen on panostettava ennen sisällön kehittämistä.³²

VERKOSTOJOHTAMINEN

Seuraavassa keskustellaan verkostojohtamisen roolista sen varmistamisessa, että verkoston luominen saa sijan ennen sisällön luomista.

Verkostojohtamista pidetään sekä aktiivisena verkostoissa selviämisenä³³ että palvelutuotannon organisoimisena³⁴ itsenäisten toimijoiden kesken luottamuksen ja sitoutumisen kautta.³⁵ Verkostojohtaminen on erilaista ja perustuu erilaisiin kyvykkyysiin kuin perinteinen johtaminen, sillä verkostoissa korostuu tiedon johtaminen. Verkostoissa johtamisen avulla onkin saavutettava toimijoiden keskeinen riippuvuus ja halukkuus siirtyä organisaatiosta perityistä rooleista verkstoroleihin, jotka perustuvat neuvotteluiden ja osaamisen määrittelemiin rooleihin ja ovat verkostoitumisen prosessin ytimessä. Oikeanlainen verkostojohtaminen mahdollistaa verkostotoimijoiden olosuhteet etenemiselle alustavasta luottamuksesta varsinaisen luottamuksen tasolle ja ylläpitää luottamusta koko verkostoitumisen prosessin ajan.³⁶

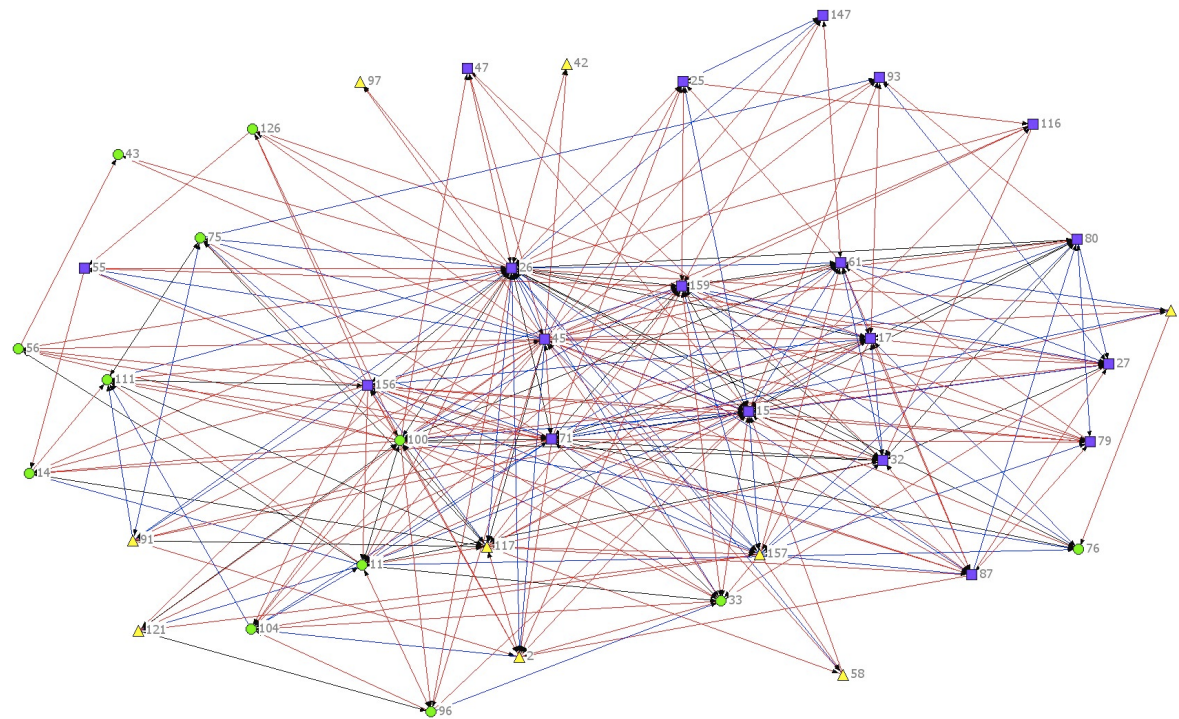
.....
30 Inkpen ja Currall 2004
31 Ring ja Van de Ven 1992
32 Nykänen ja Jyrämä 2013
33 Freytag ja Ritter 2005
34 Williamson 1975
35 Jarillo 1988; Powell 1990; Borgatti ja Forster 2003
36 Inkpen ja Currall 2004

Yhden näkökulman verkostojohtamiseen tarjoaa toiminto-näkökulma, jonka mukaan verkostojohtaminen jakautuu verkoston rakenteen muokkaamiseen ja sosiaalisten prosessien mahdollistamiseen³⁷. Verkoston rakenteen muokkaaminen liittyy jo aikaisemmin mainittuun verkostoitumisen prosessin dynaamisuuteen sekä lisäksi verkoston toimijoiden lisäämiseen ja poistamiseen verkostoitumisen prosessin aikana.³⁸ Toiminto-näkökulma kertoo, mitkä ovat verkostojohtamisen tehtävät³⁹, mutta ei ota kantaa siihen, millainen verkostojohtamisen prosessi on tai kuinka verkostojohtamisen toiminnot kehittyvät ja vaihtelevat ajan kanssa.⁴⁰

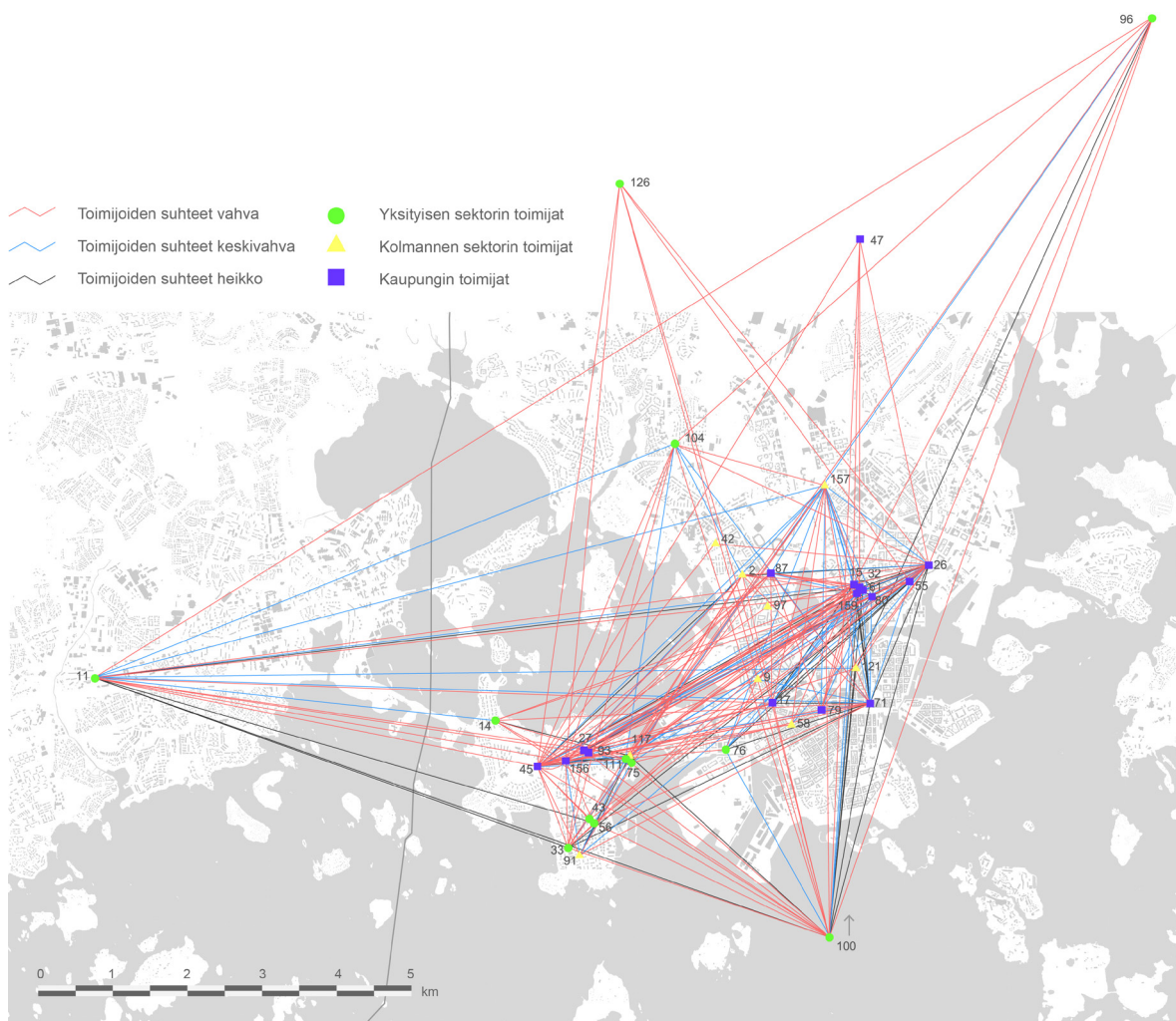
Johtamiseen liittyvät verkostotoiminnot voidaan jakaa tarkempiin käytännönläheisiin verkostojohtamisen tehtäviin⁴¹, jotka ovat tämän verkostoitumisen prosessin ja sen johtamisen analysoinnin perustana. Näihin tehtäviin kuuluu toimijoiden ja heidän resurssiensa valinta ja joissain tapauksissa erottaminen verkostosta. Verkostojohtamisen tehtäviin kuuluu myös vaikuttaminen liittyen verkoston yhteisiin sääntöihin, normeihin ja olettamuksiin. Tässä tärkeään asemaan nousevat verkoston päätösmekanismit⁴², mutta pehmeämpi näkökanta näihin tehtäviin on motivoinnin, inspiroinnin ja sitoutumisen korostaminen. Verkostojohtajan tehtäviin voidaan myös laskea yhteistyön sääntöjen luominen ja tehokkaan tiedonsiirron varmistaminen sekä toimijoiden kesken että sidosryhmiin päin kuin myös sidosryhmistä verkostoon.⁴³ Näiden kautta verkoston alunperin erillisistä toimijoista voi muodostua yhtenäinen verkosto, jolla on yhteinen päämäärä ja näkemys verkoston tarkoituksesta ja toimintatavasta sekä yhteinen omistajuus verkostosta.⁴⁴

.....
37 Tsoukas 1994
38 Kickert and Koppenjan 1997
39 Agranoff ja McGuire 2001
40 Rethemayer ja Hatmaker 2008
41 Tsoukas 1994; Mandell 2001
42 Agranoff ja McGuire 2001; Kickert ja Kopperjan 1997
43 Agranoff ja McGuire 2001
44 Keast ja Hampson 2007

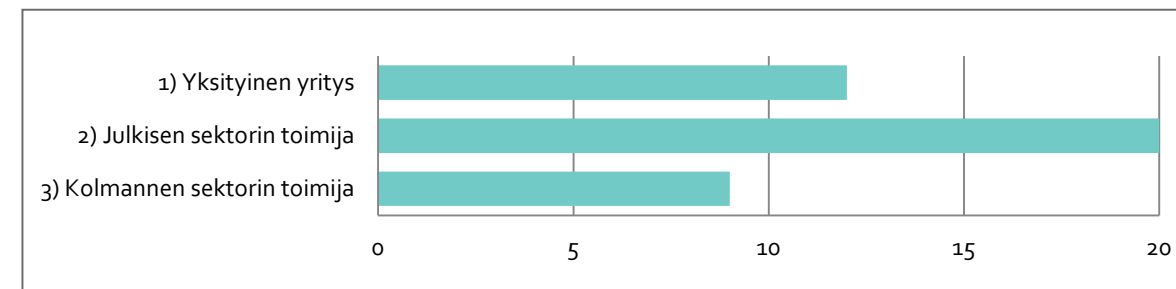
Kuva 18. Lauttasaari-hankkeen toimijoiden verkosto

Kartta 5. Lauttasaari-hankkeen toimijoiden verkosto sijoitettuna maantieteellisiin toimipisteisiin. Kaavio perustuu Katri Nykäsen laatimaan raporttiin.

Taulukko 13. kyselyyn vastanneiden sektorit (Vastanneita 41)

LAUTTASAAREN ASIAKASKESKEINEN PALVELUVERKKO -HANKKEEN VERKOSTOITUMINEN

Lauttasaaren asiakaskeinen palveluverkko -hankkeen verkostoa katsotaan tässä sen rakenteen (Sosiaalisen verkoston analyysi), prosessin ja verkostojohtamisen kautta. Sosiaalisen verkoston analyysi on toteutettu kyselylomakkeella, joka lähetettiin 164 hankkeeseen jossain muodossa osallistuneelle toimijalle. Saatujen 41 vastauksen perusteella identifioitiin avainhenkilöitä, jotka valittiin tarkempaan haastatteluun. SNA -kyselyn mukana vastaajille lähetettiin muutama lisäkysymys liittyen verkostoon ja erityisesti verkostojohtamiseen. Haastattelut tehtiin teemahaastatteluina. Nämä teemat liittyivät verkoston tavoitteeseen, tavoitteen saavuttamiseen sekä verkostoitumisen prosessiin ja verkostojohtamiseen. Taulukosta 13 käy ilmi vastaajien jakautuminen julkiselle, kolmannelle ja yksityiselle sektorille.

Sosiaalisen verkoston analyysissä on kyse toimijoiden välisten suhteiden analysoinnista. Analyysin avulla voidaan tutkia kokonaista verkostoa, paikallista verkostoa, ryhmää tai kahden toimijan välistä suhdetta. Riippumatta siitä, mitä analyysin avulla tutkitaan, on ymmärrettävä, että toimijoiden on oltava jonkin lainalaisuuden mukaan liitettävissä toisiinsa. Tässä tapauksessa toimijat ovat osa hanketta ja heidän välinen suhteensa on tunteminen. Sosiaalisen verkoston analyysissä voitaisiin käyttää suhteina myös kanavia, joissa kulkee aineellisia resursseja, esimerkiksi kirjeitä tai laivoja. Verkosto on kuitenkin

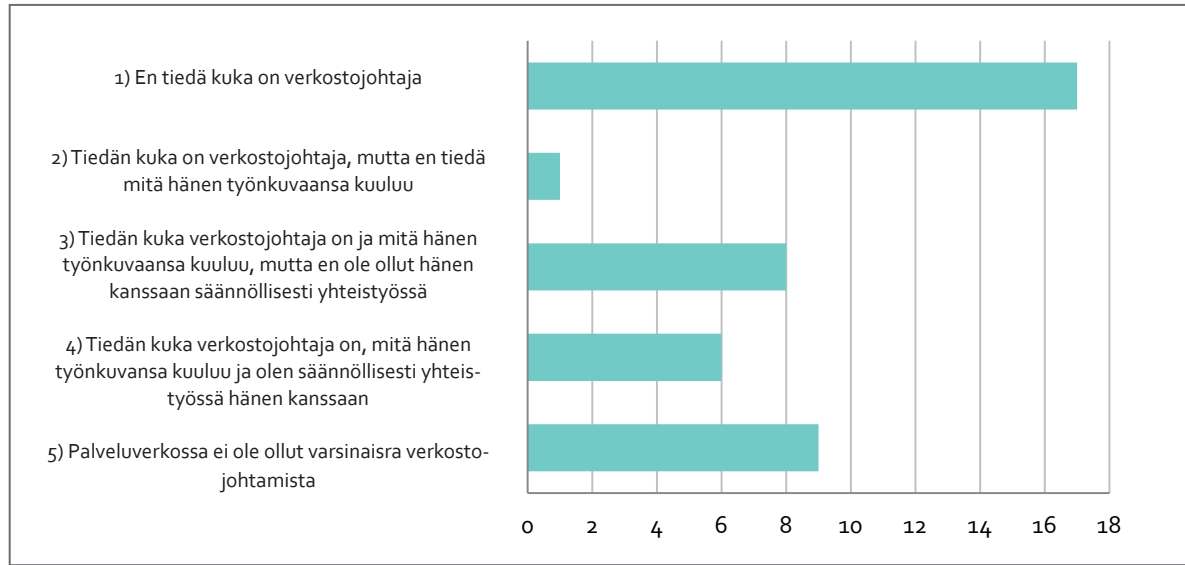
nähtävä rakenteellisenä ympäristönä, joka mahdollistaa ja rajoittaa yksittäisen toimijan toimintaa ja vaikuttaa hänen suhteisiinsa.⁴⁵ Kuvassa 18 on kuvattu Lauttasaaren asiakaskeinen palveluverkko -hankkeen verkosto. Toimijoiden välisten suhteiden lisäksi kuviosta näkee toimijoiden sektorit.

Laru-verkosto (Kuva 18) on melko löyhä ja lisäksi verkoston analyysi SNA-menetelmän avulla nostaa selvästi esille sen, kuinka kaupungin toimijat (violetti neliö), jotka ovat olleet järjestävänä osapuolena projektiverkostossa, ovat verkostoituneet hyvin keskenään ja melko hyvin myös kolmannen (keltainen kolmio) ja yksityisen sektorin (vihreä ympyrä) toimijoihin. Kuntasektorin toimijoiden väliset suhteet ovat vahvempia kuin muiden sektoreiden toimijoiden väliset suhteet. Kolmannen ja yksityisen sektorin välillä sen sijaan suhteet ovat heikkommat. Erityisesti kolmannen sektorin toimijoiden keskinäiset yhteydet ovat vähäisiä verrattuna muihin toimijoihin. Myös haastattelut toivat esille kolmannen sektorin vähäisemmän verkostoitumisen ja haasteen yksityisen sektorin mukaan saamisessa. Useat haasteista liittyvät niin sanottuun public-private suhteeseen eli haasteisiin yksityisten ja julkisten toimijoiden yhteistyössä. Kuviassa (kuva 17) reunalle jäävillä toimijoilla on vähemmän yhteyksiä verkoston muihin toimijoihin, kun taas verkostojohtaja hyvin keskeisenä henkilönä sijoittuu kuvion keskelle (Violetti neliö n:26).

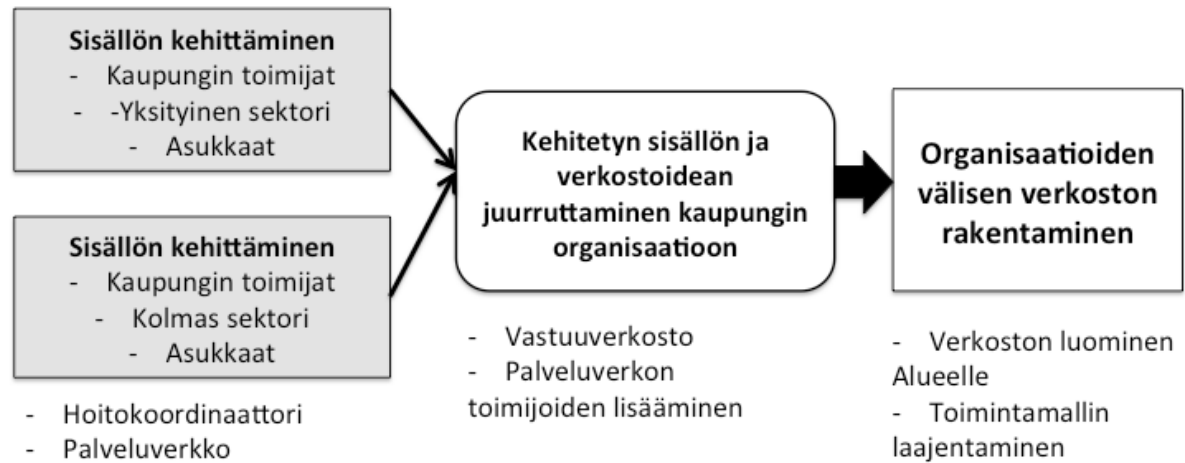
Itse asiassa verkostojohtajan paikallinen verkosto on hyvin samanlainen kun koko ver-

⁴⁵ Scott 2001

Taulukko 14. Verkostojohtaminen Lauttasaari-hankkeessa

Kuva 19. Hankkeen kehitys- ja verkostoitumisprosessi

kosto, vaikka paikallinen verkosto kuvaakin ainoastaan ne toimijat, jotka ovat sidoksissa hoitokoordinaattoriin suoraan (1-askel) ilman välikäsiä. Tämä korostaa verkostojohtajan tärkeyttä verkostossa ja sen luomisessa sekä tekee hänestä verkoston tärkeimmän henkilön, sillä hänellä on eniten sidoksia muihin verkoston toimijoihin (eco network output) ja muut toimijat ovat vastaavasti hyvin sidoksissa häneen (eco network input). Lisäksi hän toimii tärkeässä asemassa sekä eri ryhmien sisällä että ryhmien välillä. Edellä kuvatut seikat kertovat siitä, että verkostojohtajalla on vahva verkosto toimijoita, ja hänen yhteytensä oman verkostonsa toimijoihin ovat niin vahvoja, että näiden toimijoiden keskinäiset yhteydet eivät vaikuta hänen verkostoonsa. Samalla tämä kuitenkin kertoo siitä, että koko verkosto on hyvin riippuvainen verkostojohtajasta, sillä muilla toimijoilla on vähän vaikutusvaltaa ja heikko mahdollisuus vaikuttaa verkostojohtajan verkoston toimivuuteen.

VERKOSTOITUMISEN JA VERKOSTOJOHTAMISEN PROSESSI

Ottaen huomioon kuntasektorin hierarkisen organisoitumisen ja hallintokuntien väliset erot, on tutkittua Laru-verkostoa pidettävä onnistuneena siinä, että se on onnistunut luomaan yhteyksiä eri hallintokuntien välillä ja saanut niitä aktiivisesti mukaan yhteistyöhön. Seuraavassa käydään läpi prosessia, jonka arvioinnin kautta on ollut tarkoitus selvittää ja selittää sosiaalisen verkoston analyysin tuloksia sekä muodostaa verkostoitumisen ja verkostojohtamisen malli. Aineistona on toiminut verkostotoimijoilta saatu materiaali, avaintoimijoiden haastattelut sekä SNA-menetelmän yhteydessä tehty kysely. Verkostotoimijoilta on saatu muun muassa hankkeessa pidettyjen työpajojen kutsuja, jossain määrin niiden alustuksia sekä hankkeessa tehtyjä raportteja.

Haastattelut ja muu toimijoilta saatu materiaali viittaavat siihen, että suhteiden väliset erot ja julkisen sektorin vahva osuus verkostossa juontuvat siitä, kuinka verkosto on rakennettu ja millainen verkostoitumisen

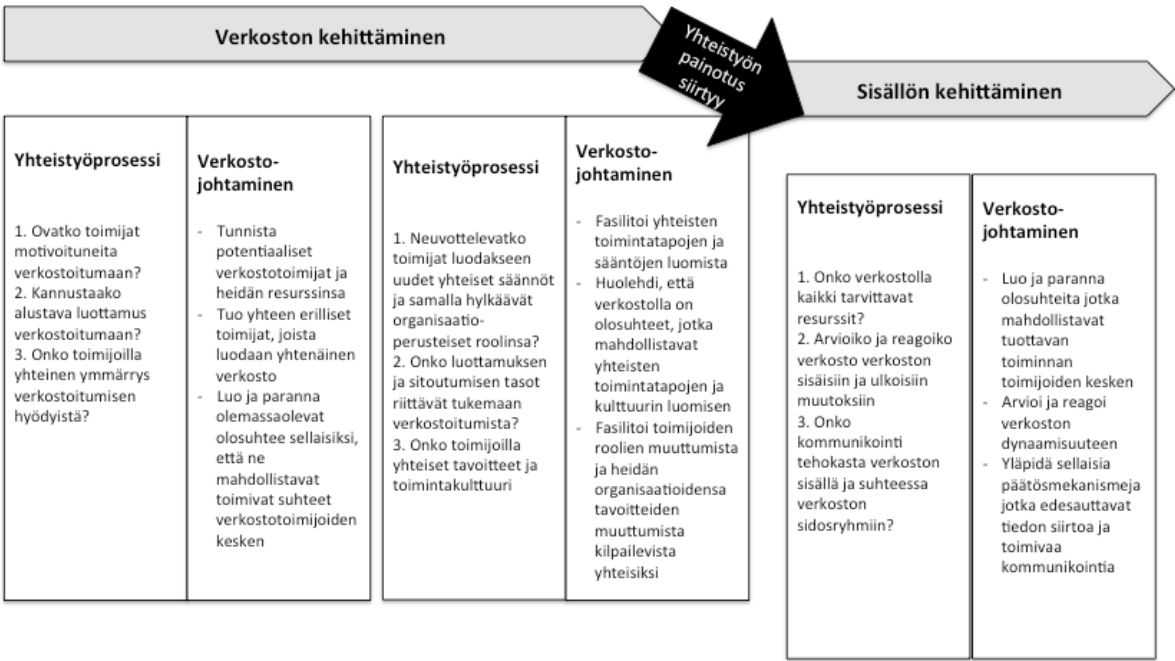
prosessi on ollut. Verkostolla ei ole ollut varsinaista nimettyä verkostojohtajaa eikä verkostojohtamisesta ole verkostossa keskus-teltu, vaikka rakenteesta selvästi erottuu epävirallinen verkostojohtaja henkilönä, jolla on eniten suhteita. Taulukko 14 kuvaa verkoston näkemystä verkostojohtamisesta.

Vaikka hankkeen toiminta onkin ollut systemaattista ja laajaa, ovat eri sektorit pääasiassa työskennelleet erikseen ja omien, erillisten tavoitteidensa saavuttamiseksi. Eri sektoreiden toimijoilla ei siis ole ollut yhtä yhteistä tavoitetta eikä säännöllisiä sosiaalisia tilaisuuksia, jossa toimijat olisivat voineet tavata ja oppia tuntemaan toisensa. Näiden sosiaalisten tilaisuuksien kautta luodaan yhteistä luottamusta ja sitoutumista, joita tarvitaan onnistuneeseen verkostotyöskentelyyn. Laru-verkosto on keskittynyt sisällön kehittämiseen eikä itse verkoston kehittämiseen ole allokoitu hankkeen varsinaisen toimintakauden kuluessa aikaa. Toisin sanoen, hankkeessa on luotu yhteisymmärrys ja luottamus sisällön kehitystarvetta kohtaan, mutta ei luottamusta ja sitoutumista kehittäjien kesken verkostona. Monet verkostotutkijat kuitenkin korostavat yhteisen sitoutumisen, luottamuksen ja sitä kautta verkoston kehittämisen tärkeyttä heti kehitystyön alussa⁴⁶. Voidaankin väittää ettei hankkeen varsinaisen toimintakauden aikana ole syntynyt toimivaa verkostoa. Haastatelluissakin tuotiin ilmi, että varsinaisen alueellisen verkoston rakentamisen aloittaminen on seuraava vaihe.

Kuva 19 kuvaa hankkeen kehitysprosessia ja verkoston rakentamista. Kuvasta näkyy kuinka hankkeessa on ensin keskitytty sisällön kehittämiseen. Tämä kehitystyö on jakautunut useaan kehitysteemaan, joissa on ollut eri toimijat. Kuvaan on otettu mukaan se, kuinka kehitystyö on jakautunut erillisiksi yksityisen ja kolmannen sektorin osalta. Kehitystyö ja hoitokoordinaattorin toiminnan kehittäminen alkoivat hankkeen aikana. Hoito-

.....
46 esimerkiksi, Morgan ja Hunt 1994; Järvensivu ja kump. 2011

Kuva 20. Verkoston kehittämisestä sisällön kehittämiseen

Kuva 21. Lauttasaaren kirjasto

koordinaattori työskenteli ja samalla rakensi hoitokoordinaattorin työn mallia. Hoitokoordinaattorin työ loppui hankkeen loputtua, mutta itse palvelu on ollut tarkoitus jatkaa, ainoastaan järjestää uudelleen. Hankkeen loputtua toiminta keskittyi kaupungin sisäiseen toimintaan. Tänä aikana luotiin vastuuverkosto, jonka kuuluu huolehtia kehitystyön toimeenpanosta ja alueellisen verkoston luomisesta. Hoitokoordinaattorin työ on tarkoitus siirtää alueella jo toimiville toimijoille, jotka eivät ole olleet tiiviisti mukana aikaisemmissa prosessin vaiheissa. Hankkeessa saatujen tulosten toimeenpano voi kuitenkin osoittautua vaikeaksi, koska hankkeen sisällön kehitys on mennyt voimakkaasti verkoston kehittämisen edellä, omistajuus ja sitoutuneisuus tuloksiin yritetään jo valmiiden tulosten kohdalla. Tästä johtuen niille, jotka ottavat kehitetyn asian käyttöönsä ei ole syntynyt omistajuutta asiaa kohtaan, mikä hidastaa toimeenpanoa ja luo mahdollisesti muutosvastarintaa. Sitouttaminen palvelun käyttämiseen voi olla haasteellista ja vaatia pitkää aikaa toteutuakseen. On kuitenkin hyvä muistaa, että verkostotyö onkin luonteeltaan pitkän aikavälin työskentelyä, jossa lyhyellä aikavälillä saattavat resurssivaatimukset nousta tuloksia suuremmiksi.

KOHTI UUTTA VERKOSTOITUMISEN JA VERKOSTOJOHTAMISEN PROSESSIA

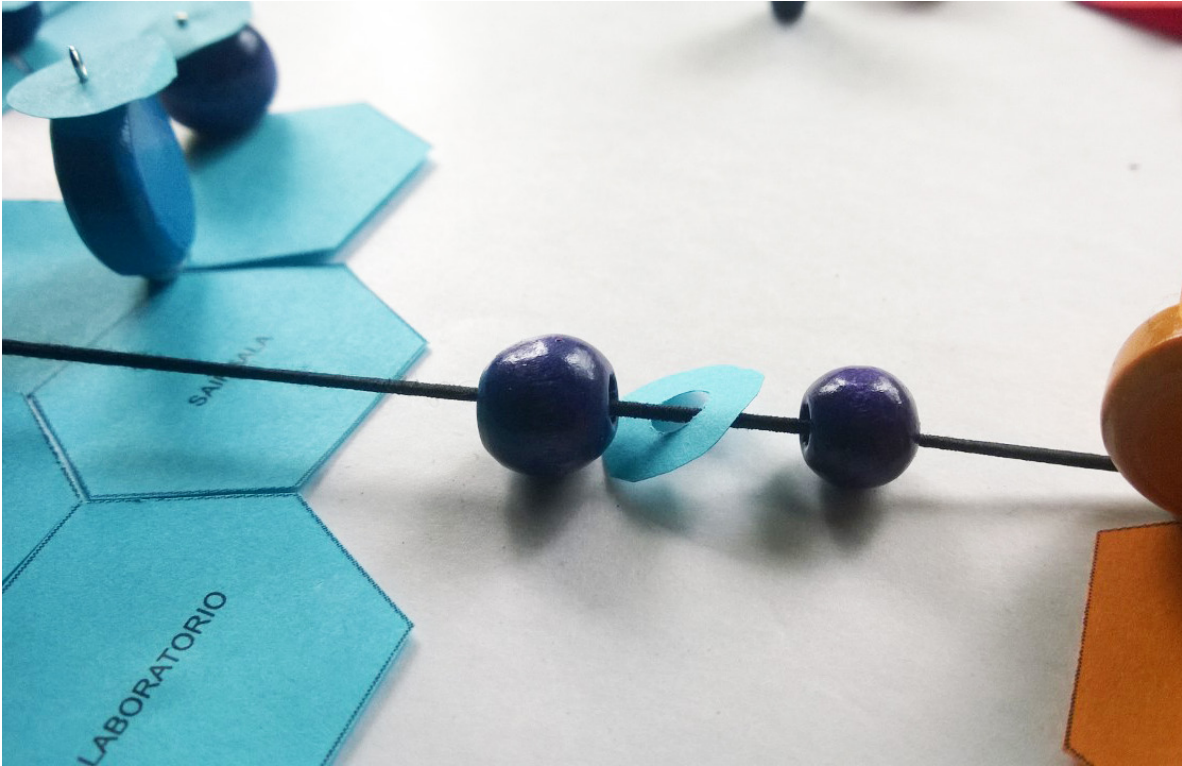
Kirjallisuuskatsauksen ja tutkimusaineiston analyysin perusteella voidaan esittää, että verkostoitumisen prosessi kannattaa jakaa kahteen osaan. Tämä ajatus verkoston kehittämisestä ja sisällön kehittämisestä on tuotu esille aikaisemminkin, mutta sitä ei ole näin selkeästi jaoteltu verkostoitumisen prosessin mukaisesti ja tuotu esille käytännön ja johtamisen tuomien seurauksien kautta. Ensin verkoston on hyvä luoda olosuhteet, jotka edistävät yhteistä tavoitetta ja keskinäistä luottamusta. Olosuhteiden ja verkoston muodon vakiinnuttua resursseja ja aikaa voidaan keskittää verkoston tavoitteen saavuttamiseen. On kuitenkin hyvä korostaa, että jako tarkoittaa prosessin painopistettä ja että kumpikin,

sekä verkoston että sisällön kehittäminen, ovat mukana läpi verkostoitumisen prosessin. Painopiste on kuitenkin selvästi ensin verkoston kehittämisessä ja myöhemmin sisällön kehittämisessä (kuva 20).

Verkostoitumisen prosessi on tässä tutkimuksessa muotoutunut kolmivaiheiseksi prosessiksi, jonka kussakin vaiheessa esitellään sekä verkoston että verkostojohtamisen tehtävät. Verkoston tehtävien kautta verkosto voi analysoida omaa toimintaansa ja verkoston kehittymistä. Verkostojohtamisen kautta puolestaan taataan sekä näiden toimintojen toteutuminen että toiminnan arviointi. Prosessin kaksi ensimmäistä vaihetta ovat mallissa tunnistettu vaiheiksi, joissa verkoston kehittäminen on pääosassa. Sen kehittämisessä verkoston tehtäviksi nousee neuvotteluiden ja vuoropuhelun kautta yhteisymmärryksen, luottamuksen, sitoutumisen saavuttaminen, motivointi, sekä yhteisten sääntöjen ja toimintatapojen löytäminen. Sisällön kehittämisessä puolestaan korostuu oikeiden toimijoiden ja resurssien löytäminen sekä kommunikaatio verkoston sisällä sekä suhteessa verkoston sidosryhmiin.

Verkostojohtamisessa korostuu fasilitointi, arviointi, reagointi ja ylläpito. Verkostojohtaminen varmistaa mallissa sen, että erillisestä tulee yhteinen liittyen niin tavoitteisiin kuin sääntöihin ja toimintatapoihinkin. Siihen kuuluu paitsi toimijoiden valinta työskentelyn alussa, myös uusien toimijoiden valinta verkostoitumisen aikana. Luonteeltaan verkostojohtaminen on enemmän inspiroimista, motivoimista ja sitouttamista kuin ihmisten johtamista. Jotkut sanovatkin, että verkostojohtaminen on ihmisten välisen vuorovaikutuksen johtamista. Verkostojohtajan tulee luoda verkostolle sellaiset olosuhteet, jotka mahdollistavat yhteisen toiminnan, systemaattisen verkostoitumisen. Tämä voi tarkoittaa uusien sääntöjen luomista, kulttuurien sovittamista yhteen tai toimijoiden roolien muuttamista kilpailevasta yhteistyöhön perustuviin rooleihin.⁴⁷

47 Agranoff ja McGuire, 2001, Keast ja Hampton, 2007

Kuva 23. Verkostomallin rakentaminen. Rakentaessani verkostomallia ja kuvatessani sen toimijoiden välisiä suhteita, ymmärsin ettei mallintamisen päätarkoituksena ole luoda staattista kuvaa verkoston toimijoista ja rakenteista vaan ymmärtää toimijoiden välisiä dynaamisia suhteita ja vuorovaikutusta. Millaisia toimintatapoja vuorovaikutukseen liittyi, millaisia välineitä kommunikointiin, asioiden koordinointiin ja tiedon jakamiseen käytettiin. Millaisia tavoitteita eri osapuolilla oli oman toimintansa suhteen ja miten eri toimijat hahmottelivat yhteisiä ja yhteensopivia tavoitteita yhteistyön pohjaksi. Millaisia haasteita ja mahdollisuuksia yhteistyöhön liittyi. Asiakaskeskeinen palveluverkosto rakentuu julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluntarjoajista. Myös ikääntyneen asiakkaan omilla verkostoilla kuten ystävillä ja sukulaisilla on usein suuri rooli verkoston toiminnassa. Eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön käytetään erilaisia välineitä.

Kuva 24. Muotoilun laitoksen osuus koostui kolmesta toisiinsa linkittyvästä osasta 1) palveluverkoston mallintamisesta, 2) yhteistyön haasteiden ja mahdollisuuksien kartoittamisesta ja 3) verkostotoimijoiden yhteistyötä ja palveluiden yhteiskehittämistä tukevan muotoilupeliprototyypin kehittämisestä.

PALVELUIDEN KEHITTÄMINEN JA TARJOAMINEN VERKOSTOSSA

Yksi hankkeen teemoista oli ikääntyneiden palveluihin liittyvien julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden välisen yhteistyön tukeminen. Tavoitteena oli luoda verkosto, joka tiedon jakamisen, kommunikoinnin ja koordinoinnin avulla voi tarjota jokaiselle ikääntyneelle mahdollisimman kokonaisvaltaisen ja monipuolisen palvelukokonaisuuden. Tällaisen verkoston avulla voitaisiin muun muassa tukea ikääntyneiden omatoimisuutta, kuten itsenäistä liikkumista ja osallisuutta esimerkiksi omien räätelöityjen palvelukokonaisuuksien rakentamiseksi. Julkisen sektorin toimijat ovat tunnistanee, että yhteistyö muun muassa yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa on tarpeen, jotta resurssien vähenemisestä huolimatta pystytään vastaamaan väestörakenteen muutoksesta johtuvaan palvelutarpeen kasvuun. Tässä tutkimuksessa palveluverkosto nähdään toisiinsa linkittyvistä palveluntarjoajista, kuten julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin organisaatioista, koostuvana verkostona, jota tarkastellaan erityisesti ikääntyneen asiakkaan näkökulmasta.

Perinteisesti palvelukehityksessä tarkastellaan ja kehitetään yksittäisen palveluntarjoajan ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta. Asiakaskeskeinen palveluverkosto muodostuu, kun esimerkiksi laboratoriopalveluja käyttävän ikääntyneen palvelua tarkastellaan laajemmasta toisiinsa limittyvien palveluntarjoajien verkostossa. Esimerkiksi laboratoriopalveluihin linkittyy asiakkaan näkökulmasta usein esimerkiksi lääkärin, sairaanhoitajan, apteekin ja Kelan palvelut. Lisäksi verkostoon voi asiakkaan näkökulmasta liittyä esimerkiksi liikkumiseen ja ruokavalioon liittyviä palveluita. Myös asiakkaan omat resurssit (esim. ajokortti ja auto) tai verkostot (esim. ystävät ja sukulaiset) otetaan tällaisessa asiakaslähtöisessä palveluverkoston tarkastelussa huomioon.

Asiakaskeskeinen palveluverkostonäkökulma on kuitenkin melko uusi. Olemassa olevat julkiset palvelut voidaan nähdä nykyisten, vuosikymmenien aikana muodostuneiden

“ Meidänhän on helppo ajatella että se vanhus joka istuu siellä kotona, että jos se vaan tietäisi niin kyllähän se varmaan menisi [ja käyttäisi palveluita] mutta kun mä luulen että me ehkä ymmärretään huonosti se lähtemisen vaikeus [...] Me ei ehkä tunneta niitä todellisia syitä. ”

Löydä Lauttasaari! -työpaja 8.9.2014

organisaatorakenteiden tuotteina. Nyt kun julkinen sektori kohtaa uudenlaisia haasteita myös palveluiden ja organisaatorakenteiden on muututtava. Palveluita ei voida erottaa niitä tarjoavien organisaatioiden elementeistä, kuten organisaation tavoitteista, rakenteista ja resursseista. Nämä on otettava huomioon myös uusien palveluiden kehittämisessä. Muotoilun menetelmien avulla voidaan tähdätä tulevaisuuden organisaatioon sen sijaan, että vain reagoitaisiin jälkikäteen toimintaympäristön muutoksiin.

PALVELUVERKOSTON MALLINTAMINEN

Kauppakorkeakoulun osuudessa verkostoa mallinnettiin määrällisin menetelmin⁵¹. Tällaiset verkostokuvaukset eivät kuitenkaan kerro riittävästi verkostotoiminnan ja -toimijoiden arjesta. Verkostoa voi mallintaa usealla eri tasolla, sektorien ja organisaatioiden välisistä suhteista yksiköiden ja ihmisten välisiin suhteisiin. Osana Muotoilun laitoksen tutkimusta kokeiltiin verkoston käsin koskeltavaa (engl. tangible) mallintamista, sillä perinteisten verkostomallien avulla on vaikea kuvata monimutkaisia ja monitasoisia verkostoja. Mallinnusprosessissa hahmoteltiin eri toimijoiden muodostamaa rakennetta (organisaatiot, yksiköt, ihmiset) ja toimijoiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Mallinnuksen tuoma arvo piilee siinä, että se pakottaa kuvauksen laatijaa ajattelemaan kuvattavaa asiaa, tässä tapauksessa verkostoa, ja tekemään siitä havaintoja mallintamisprosessin aikana. Tätä työtapaa on tarkoitus kehittää jatkossa osana palveluverkostojen yhteiskehittämistä.

51 Nykänen & Jyrämä 2013

Kuva 26. @seniorinhelsinki Instagram-tilin kautta oli tavoitteena kerätä ja jakaa tietoa helsinkiläisten senioreiden ja heidän kanssaan työskentelevien arjesta. Tavoitteena oli päästä käsiksi verkoston eri toimijoiden arjen toimintatapoihin ja yhteistyöhön. Tilin valokuvien avulla esiteltiin muun muassa Löydä Lauttasaari! -pelilaudasta löytyvät 29 paikkaa ja joitain seniorien arkeen liittyviä tilanteita. Instagram-tili esiteltiin 29.9.2014 verkostotapaamisessa ja verkostotoimijoille lähetetyssä kiitoskirjeessä, mutta tilille ei tullut projektin aikana uusia seuraajia ja tagia ei käytetty kertaakaan. Tavoitteena on kuitenkin kehittää #seniorinhelsinki -konseptia edelleen projektin jälkeen.

STAATTISEN VERKOSTON RAKENTEEEN VAI MUUTTUVAN YHTEISTYÖN MALLINTAMISTA?

Verkoston rakenteen ja tavoitteiden yhteinen määrittäminen tulee tehdä yhdessä verkoston toimijoiden kanssa. Tämän tulee tapahtua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja prosessissa voidaan hyödyntää esimerkiksi käsin kosketeltavaa mallintamista, jonka kautta eri toimijat voivat oppia monimutkaisen verkoston rakenteesta ja toiminnasta omaa toimintaansa laajemmin. Mallinnettessa verkostoa täytyy kuitenkin muistaa, että verkostomalli ei ole staattinen vaan verkoston rakenne, toimijat ja toiminta tavat muuttuvat jatkuvasti. Tämä vaatii myös organisaatioita sopeutumaan ja löytämään välineitä jatkuvaan muutokseen.

Aiempi tutkimus on tunnistanut tarpeen jatkuvalla muutoksella, joka perustuu alhaalta, ruohonjuuritasolta ylöspäin strategisempaan tasoon tuleviin oivalluksiin⁵². Uudenlaisten palveluiden kehittäminen johtaa muutoksiin kaikissa organisaation osa-alueissa. Tämän vuoksi alhaalta ylöspäin perspektiivi olettaa, että hyvin uudenlaisten ratkaisujen muotoileminen tuo myös odottamattomia muutoksia organisaatioihin. Ristiriitoja voi nousta uuden ratkaisun toimenpanoon tarvittavien muutosten johdosta⁵³. Junginger ja Sangiorgi⁵⁴ näkevät palvelumuotoilun potentiaalisena tapana luoda ja toimeenpanna muutoksia organisaatioihin. Heidän mukaansa kestävät ja onnistuneet palveluratkaisut, jotka tähtäävät pysyvään organisaatiomuutokseen, vaativat koko organisaation tarkastelua kokonaisuutena.

Muotoiluprosessin tuominen organisaatioihin ja yhteisten ja yhteensopivien tavoitteiden määrittäminen ei aina ole ongelmaton. Yhteistyöhön ja palveluiden yhteiskehittämiseen liittyviä haasteita esitellään seuraavassa kappaleessa.

VERKOSTOYHTEISTYÖN HAASTEISTA JA MUOTOILUN MAHDOLLISUUKSISTA

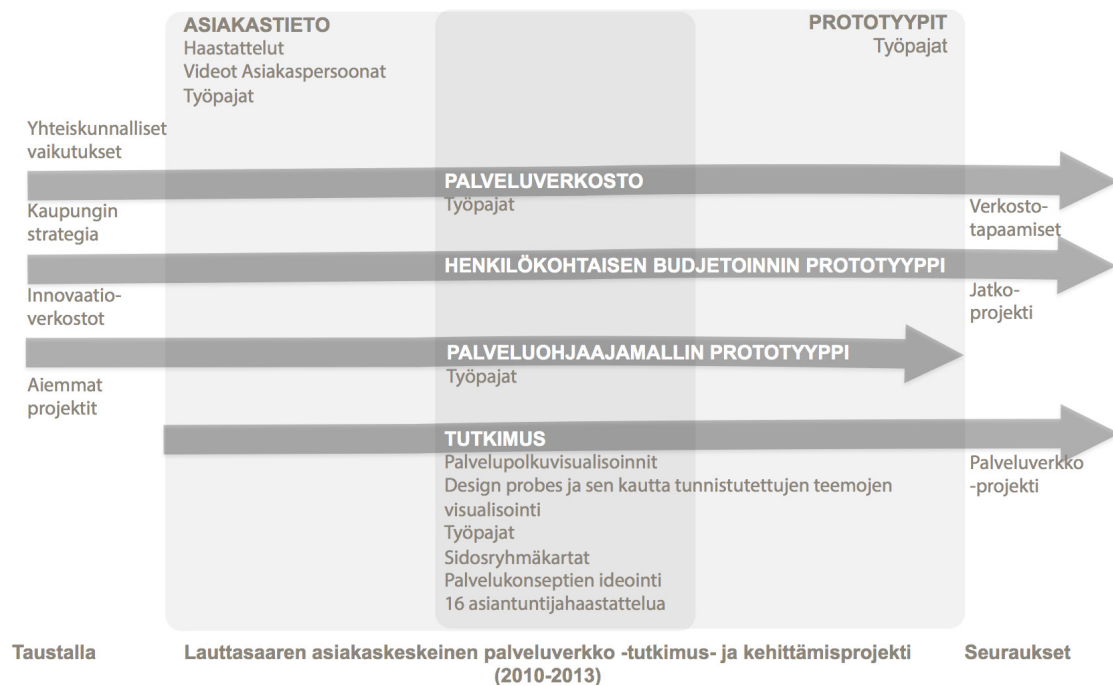
Verkoston rakenne ja toimintatavat sekä asiakkaiden tarpeet muuttuvat jatkuvasti. Tämän vuoksi myös organisaatioiden tarjoamien palveluiden ja organisaatioiden itsensä on muututtava. Muotoilu tarjoaa välineitä ihmiskeskeiseen yhdessä kehittämiseen, visualisointiin ja iteratiiviseen prototypointiin ja testaamiseen. Muotoilu voi luoda konkreettisen muodon sille, mikä oli aiemmin epävarmaa ja määrittelemätöntä organisaation vision ja käyttäjätarpeiden välillä. Toisin sanoen muotoiluprosessi ja sen lopputulos parhaimmillaan yhdistää lähestymistavat ylhäältä alas ja alhaalta ylös. Palvelumuotoilun roolin voidaan nähdä muuttuneen palveluiden muotoilusta laajemmaksi organisaatioiden ja ihmisten muuttumista edesauttavaksi välineeksi.⁵⁵

Muotoilun prosessi ja työtavat voivat tukea jatkuvaa asiakasrajapinnassa työskenteleviin ja asiakkaisiin pohjaavaa palvelukehitystä, esimerkiksi auttamalla organisaatiota tunnistamaan omat vahvuutensa ja heikkoutensa ulkopuolisen näkökulmasta. Muotoilulle tyypilliset menetelmät, kuten yhteissuunnittelutyöpajat, muotoilupelit ja prototypoiminen auttavat organisaatioita ja niissä työskenteleviä oppimaan itsestään, asiakkaistaan ja yhteistyökumppaneistaan.

Millaisia haasteita ja mahdollisuuksia sitten ihmisten, yksiköiden, organisaatioiden ja sektorien väliseen yhteistyöhön liittyy palvelu- ja kehitettäessä ja tarjotessa? Seuraavaksi näitä haasteita ja mahdollisuuksia esitellään Aallon tutkimushanketta edeltäneen Lauttasaaren asiakaskeksien palveluverkko -hankkeen (2010-2013) kokemuksen pohjalta.

52 mm. Bason 2010; Junginger 2009
53 Deserti & Rizzo 2014
54 Junginger ja Sangiorgi 2009

55 mm. Sangiorgi 2011

Kuva 27. Tässä raportissa esitelty hanke perustuu Lauttasaaren asiakaskeinen palveluverkko -hankkeeseen (2010-2013). Sektorirajat ylittävän verkostoyhteistyön haasteita ja mahdollisuuksia kartoitettiin tämän aiemman hankkeen aikana tehtyjen haastatteluiden ja tuotettujen asiakirjojen analyysin avulla. (Hyvärinen et al. 2015)

HAASTATTELUT JA ASIAKIRJA-ANALYYSI

Verkostoitumisen ja yhteistyön haasteita ja mahdollisuuksia kartoitettiin hankkeessa haastatteluiden ja aiemman, Lauttasaaren asiakaskeinen palveluverkko -hankkeen aikana tuotettujen aineistojen analyysin avulla. Hankkeen tavoitteena oli luoda julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoista verkosto, joka tarjoaa Lauttasaassa asuville ikääntyneille itsenäistä elämistä tukevia palveluista. Tavoitteena oli myös kokeilla henkilökohtaisen budjetoinnin mallia ja uudenlaista palveluohjaajamallia. Palvelumuotoilun hyödyntäminen läpi hankkeen oli kirjattu hankesuunnitelmaan. Palvelumuotoiluosaamista toi hankkeeseen palvelumuotoilukonsultit ja Aalto-yliopiston tutkijat ja opiskelijat. Hankkeen teemat ja käytettyjä menetelmiä esitellään yllä kuvassa 27.

Hankkeen puolivälissä tehtyjen haastatteluiden avulla pyrittiin selvittämään, miten sektori- ja organisaatorajat ylittävä yhteistyö oli saanut alkunsa ja edennyt, sekä miten

muotoilua oli hankkeen aikana, haastatteluihin mennessä käytetty ja miten eri organisaatioiden edustajat olivat muotoilun kokeneet. Haastatteluaineisto koostui 16 verkostotoimijan haastattelusta. Projektin aikana tuotetut aineistot kuten muistiot, esitykset ja raportit tukivat haastatteluaineiston teemoittelua. Seuraavassa tiiviisti analyysin teemoja. Analyysin tarkempia tuloksia raportoidaan kahdessa hankkeen aikana kirjoitetussa artikkelissa⁵⁶.

YHTEISTYÖ ERI TOIMIJOIDEN VÄLILLÄ - HAASTEITA JA MAHDOLLISUUKSIA

Erityisesti ikääntyneiden saattaa olla hankalaa löytää tietoa eri tahojen tarjoamista palveluista ja hahmottaa usein monimutkaisiakin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluista muodostuvia palvelukokonaisuuksia. Asiakkaan tarpeiden ja toiveiden ymmärtäminen onkin verkoston eri toimijoille yhteinen ja jaettu tavoite. Tällä hetkellä organisaatioilla ei välttämättä ole asiakasymmärryksen kerää-

56 Hyvärinen et al. 2014; Hyvärinen et al. 2015

miseen ja jakamiseen sopivia toimintatapoja ja välineitä. Asiakaslähtöisyyden lisäksi verkoston toiminnan kannalta on olennaista, että kaikki siihen kuuluvat yritykset, virastot yksiköineen sekä järjestöt vapaaehtoisineen pystyvät tunnistamaan omat vahvuutensa ja heikkoutensa ja näin täydentämään toinen toistensa palvelutarjontaa. Yhtenä haasteena on yhteisten tavoitteiden ja toimintatapojen löytäminen. Kuinka esimerkiksi jakaa tietoa organisaatioiden välillä, jos olemassa olevat säännöt ja lait eivät tue tiedon jakamista?

Verkoston sujuvan toiminnan edellytyksenä on, että kaikki toimijat näkevät hyötyvänsä verkostoon kuulumisesta ja työntekijöiden rajalliset kehittämiseen varatut resurssit pystytään käyttämään tehokkaasti. Verkoston tavoitteet tuleekin määrittellä yhdessä mahdollisimman tasa-arvoisesti yhteistyötä tekevän organisaation koosta tai sektorista riippumatta. Uusien toimintatapojen käyttöönotto on helpompaa, jos kehittämisessä hyödynnetään alusta alkaen asiakkaiden ja asiakasrajapinnassa työskentelevien ihmisten osaamista. Muotoilun laitoksen tutkimusosuuden yhtenä tavoitteena onkin selvittää millainen rooli ihmiskeskeisellä muotoiluprosessilla voi olla organisaatiomuutoksessa⁵⁷. Esimerkiksi jo aiemmin asiakkaiden arjen luotaamiseen kehitetyn, itsedokumentointiin perustuvan muotoiluluotaimen⁵⁸ lisäksi tarvitaan välineitä eri organisaatioiden välisen ymmärryksen rakentamiseen ja tiedon jakamiseen. Muun muassa muotoiluluotain on osoittautunut erinomaiseksi välineeksi niin palvelukehitykseen kuin asiakkaan räätälöidyn palvelukokonaisuuden määrittelemiseen. Lisäksi visualisoinnit ja tarinoiden kerronta auttavat asiakasymmärryksen jakamisessa organisaation sisällä ja organisaatioiden välillä.

Kehittämiseen varattujen resurssien vähäisyys johtaa helposti siihen, että erityisesti pienet organisaatiot ja asiakasrajapinnassa työskente-

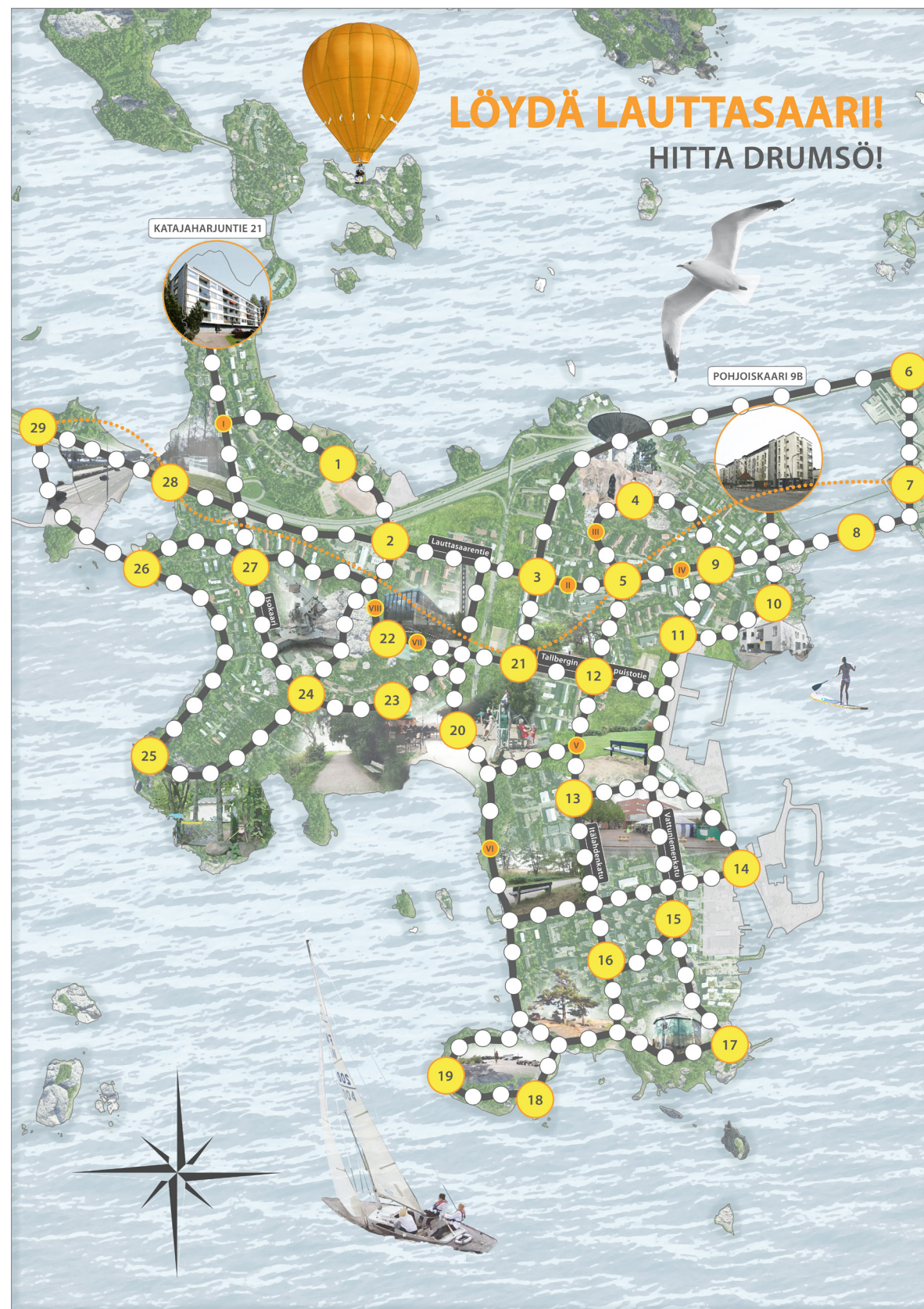
57 Junginger 2009; Junginger & Sangiorgi 2009; Deserti & Rizzo 2014

58 mm. Mattelmäki 2006

levät ihmiset eivät sitoudu kehittämistyöhön. Sitoutumiseen vaikuttaa muun muassa se, ettei kehittämisen tuloksia osata tai voida kommunikoida hankkeen aikana. Tämän vuoksi tulosten hyödynnettävyyttä on vaikea arvioida oman organisaation kannalta ja sitoutuminen yhteistyöhön voi kärsiä. Erityisesti julkisen sektorin organisaatioiden hierarkkisen rakenteen ja byrokraattisen päätöksenteon koetaan vaikeuttavan yhteistyötä ja nopeaa kehittämistä.

Yhtenä yhteistyön haasteena ovat myös ristiriidat ja jännitteet eri toimijoiden välillä. Esimerkiksi julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä voi hidastaa ennakkoluulo siitä, että yksityisen sektorin toimijoiden ainoa tavoite on vain voiton tavoittelu. Samaan aikaan yksityisen sektorin toimijat kritisoivat julkisen sektorin kilpailutuskäytäntöjä, jotka arvioivat ostettavaa palvelua vain tuntihiinan perusteella. Yksityisen sektorin toimijat arvostelivat lisäksi julkisten organisaatioiden byrokraattista päätöksentekokoneistoa ja hierarkkista rakennetta, joka hidasti kehittämistyötä. Yhteissuunnittelutapaamisten ja -menetelmien voidaan katsoa luovan alustan paremman yhteistyön rakentamiselle, jaettujen tavoitteiden etsimiselle ja yhteisen kielen löytämiselle. Eri organisaatioissa on kuitenkin erilaiset edellytykset ja halu osallistua tällaiseen yhteistyöhön.

On tärkeää löytää oikeat ihmiset osallistumaan kehittämiseen. Osallistujien tulee olla sellaisessa asemassa, että he voivat tehdä kehittämisen eteenpäin viemiseksi välttämättömiä päätöksiä, mutta heillä tulee olla myös ymmärrystä siitä, mitä asiakasrajapinnassa tapahtuu. Sitoutumiseen vaikuttaa esimerkiksi kehittämistyöhön varattujen resurssien määrä ja organisaation koko. Pienet yritykset ja asiakasrajapinnassa työskentelevät ihmiset eivät esimerkiksi voi välttämättä sitoutua samalla tavalla kehittämistyöhön kuin erityisesti kehittämiseen erikoistuneet yksiköt ja työntekijät.

Kuva 28. Löydä Lauttasaari! –peliprototyyppi. Löydä Lauttasaari -peli on Lauttasaaren kartan päälle rakennettu lautapeli. Pelin aikana hankkeen tuloksia jaetaan pelissä käytettävien persoonakuvausten, sekä Lauttasaaren ja yleisemmin palveluihin, asumiseen ja liikumiseen liittyvien kysymyskorttien avulla. Pelin lopuksi pelaajat ideoivat käydyssä keskustelun pohjalta uusia palveluita. Peliä voidaan käyttää myös olemassa olevien palveluiden tai mahdollisten tulevaisuuden palvelukonseptien arvioimiseen.

YHTEISSUUNNITTELU JA MUOTOILU- PELIT PALVELUIDEN YHTEISKEHIT- TÄMISEN JA YHTEISTYÖN TUkena

Tiedon jakamiseksi ja yhteisten tavoitteiden määrittelemiseksi hankkeen aikana kehitettiin ja kokeiltiin Löydä Lauttasaari! -peliä, joka kuvataan myöhemmin tekstissä. Pelin tavoitteena on tukea asiakaslähtöistä ajattelua ja tasa-arvoista yhteistyötä eri osapuolten välillä. Erityisesti verkostoitumisen alkuvaiheessa tämä tapahtuu parhaiten erilaisissa yhteisissä tilaisuuksissa, joissa ihmiset tapaavat toisiaan kasvotusten. Tapaamisen ja tutustumisen jälkeen on helpompaa olla jatkossa yhteydessä verkoston muihin toimijoihin ja käyttää mahdollisia muita yhteistyön tueksi kehitettyjä, esimerkiksi sähköisiä, välineitä. Henkilökohtaiset verkostot ovatkin usein tärkeimpiä yhteistyön kulmakiviä luottamuksen ja yhteistyöhön sitoutumisen pohjana. Lisäksi on tärkeää kehittää myös muunlaisia välineitä verkoston jatkuvan toiminnan tueksi. Tarvitaan muun muassa käytäntöjä, joiden avulla eri toimijat voivat jatkuvasti mukautua verkoston asiakkaiden ja toimintaympäristön muuttuessa.

Perinteisessä käyttäjälähtöisessä suunnittelussa ratkaisuja pyritään kehittämään ihmisille muun muassa käyttäjä tutkimuksen tuloksiin perustuen. Yhteissuunnittelussa muotoilun ja muotoilijan rooli on mahdollistaa eri taustan omaavien ihmisten osallistuminen muotoiluprosessiin ja toisaalta tämän osallistavan prosessin kautta auttaa kehitykseen ja lopulta palvelun tarjoamiseen osallistuvia tahoja oppimaan toisiltaan. Tämän kautta on mahdollista muuttaa organisaatioita sellaisiksi, että ne pystyvät tarjoamaan yhdessä kehitettyjä palveluita. Esimerkiksi Sanders ja Stappers⁵⁹ puhuvat ihmisten ja muotoilijan roolien muutoksesta ja siitä nähdäänkö ihmiset käyttäjinä ja/vai yhteiskehittäjinä. Yhteissuunnittelussa

59 Sanders ja Stappers 2008

ajatellaan että ihmiset (käyttäjät ja muut toimijat) voivat olla yhteiskehittäjiä kun heille annetaan mahdollisuus ilmaista ideoitaan ja huoliaan. Lisäksi yhteiskehittämisen aikana tapahtuvan ideoiden vaihtamisen ja oppimisen kautta saavutetaan jotain enemmän kuin perinteisillä menetelmillä, joissa käyttäjät nähdään tutkimuksen kohteena. Yhteiskehittäminen mahdollistaa muun muassa erilaisten osaamisalueiden hyödyntämisen ja yhdistämisen.

Yhteiskehittämisessä on tärkeää luova asenne, mitä jos? -kysymykset, mitä voisi olla -näkökulma sekä tulevaisuuden mahdollisuuksien ennakkoluuloton kartoittaminen, kuvitteellisten ratkaisujen visioiminen sekä empatia erilaisia sidosryhmiä kohtaan⁶⁰. Tällainen kehittäminen on 'ihmisten ymmärtämiseen' perustuvaa kehittämistä, jonka tavoitteena voi olla esimerkiksi eri taustan omaavien osallistujien yhteinen tiedon kerääminen, analysoiminen tai jakaminen. Yhteiskehittämisessä on usein ennalta määritelty kehittämistavoite. Kehittämisen tukena käytettävien materiaalien ja prosessin tavoitteena voi myös olla yhteisen kielen luominen eri taustan omaavien ihmisten välille sekä osallistujien roolien määrittelemine⁶¹. Käytettävät materiaalit ovat usein avoimia tulkinnalle, niissä hyödynnetään useita aisteja ja ne mahdollistavat useita erilaisia ilmaisemisen tapoja. Materiaalit voivat olla käsitteellisiä ja konkreettisia. Niiden avulla voidaan luoda osallistujien välille keskusteluyhteys tai esimerkiksi johdattaa heidät prototyyppiin mahdollisia tulevaisuuden ratkaisuja. Yhteiskehittämistapaamiset vaativat usein huolellista valmistautumista. Ennen tilaisuutta täytyy valmistella käytettävät materiaalit, tilaisuuden rakenne/aikataulu/ohjeet ja suunnitella kuinka tilaisuus fasilitoidaan. Muotoilupelit ovat yksi tapa, jota voidaan hyödyntää yhteiskehittämisessä⁶².

60 kts. mm. Mattelmäki & Sleeswijk Visser 2011

61 kts. mm. Vaajakallio et al. 2013

62 kts. mm. Vaajakallio 2012; Vaajakallio & Mattelmäki 2014

Kuva 29 ja 30. Löydä Lauttasaari! -peliprototyypin kehitettiin hankkeen aikana kerätyn aineiston pohjalta. Muotoilupelit suunnitellaan yleensä tiettyyn tilanteeseen ja niiden valmistelemisen voi pohjautua esimerkiksi kerättyyn käyttäjätietoon, jonka pohjalta peli suunnitellaan ja toteutetaan. Peli voi tarjota rakenteen itse yhteissuunnittelutapaamiselle. Itse pelitilanteen jälkeen joudutaan kuitenkin usein analysoimaan ja raportoimaan tuloksia.

LÖYDÄ LAUTTASAARI –PELIPROTOTYYPPI

Hankkeen aikana kehitetyn Löydä Lauttasaari! -pelin tavoitteena on hankkeen aikana kerätyn tiedon jakaminen. Pelin avulla voidaan myös kerätä uutta ikääntyneiden palveluihin, liikkumiseen tai asumiseen liittyvää tietoa, tai esimerkiksi arvioida olemassa olevia tai uusia palveluita ikääntyneen asiakkaan näkökulmasta. Työpajan kohderyhmänä voivat olla seniori-ikäiset asiakkaat, heidän läheisensä tai heidän kanssaan työskentelevät julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin edustajat.

Pelin avulla voidaan 1) kerätä, analysoida ja jakaa alueeseen ja käyttäjiin liittyvää tietoa ja/ tai 2) kehittää ja arvioida olemassa olevia ja mahdollisia uusia palveluita erilaisten ikääntyneiden kuntalaisten näkökulmasta. Pelin sääntöjä voidaan tarvittaessa muokata pelaajien ja tilaisuuden tavoitteen mukaan. Tavoitteena voi olla esimerkiksi tarkastella Lauttasaarta, sen palveluita, sekä siellä liikkumista ja asumista erilaisten senioriasiakkaiden arjen näkökulmasta. Konkreettisena tuloksena voi tämän oppimisen lisäksi olla esimerkiksi uusia palveluideoita tai arvio tietyn palvelun heikkouksista ja vahvuuksista senioriasiakkaan näkökulmasta. Pelin aikana pelaajat liikkuvat noppaa heittämällä pelikeiloilla Lauttasaaren karttapohjaan tehdyllä pelilaudalla. Pelaajan tullessa numerolla merkittyyn paikkaan (kuvassa 28 keltaiset ympyrät) hän kääntää pahvikiekon ja toimii peliohjeen mukaisesti pahvikiekosta riippuen. Karttaan on merkitty 29 paikkaa, jotka edustavat tutkimuksen aikana tunnistettuja, ikääntyneille tärkeitä Lauttasaareissa tai sen lähiympäristössä sijaitsevia paikkoja tai palveluita. Pelin aikana käydään keskustelua ikääntyneiden arkeen liittyvistä tilanteista ja erityisesti tiettyihin paikkoihin liittyvistä erityispiirteistä. Pelaajat kirjaavat käydyn keskustelun pohjalta mahdollisia palveluideoita tai kehittämisehdotuksia tarralapuille. Pelin lopuksi pelaajat valitsevat yhdessä, pelin aikana käydyn keskustelun perusteella, yhden esimerkiksi ikääntyneiden itsenäistä asumista tukevan palveluidean tai kehittämiskohteen. Pelissä keskitytään luomaan yhteistä ymmärrystä palveluiden yhteiskehittämiseen, joten pelin tavoitteena ei ole kehittää palvelua itsessään vaan luoda yhteinen ymmär-

rys yhteiskehittämisen tavoitteista, odotuksista, mahdollisista yhteistyötahoista, haasteista ja mahdollisuuksista.

TYÖPAJAT JA PELIPROTOTYYPIN JATKOKEHITTÄMINEN

Peliprototyyppiä kokeiltiin hankkeen aikana kolmessa eri tilaisuudessa. Ensimmäinen Löydä Lauttasaari -työpaja, jossa peliä pelattiin, järjestettiin Helsingin kaupungintalolla Helsinki Design Weekin yhteydessä 8.9.2014. Työpajan tavoitteena oli kerätä, analysoida ja jakaa Aalto-yliopiston Lauttasaaren palveluverkko –tutkimushankkeen aikana syntyneitä oivalluksia. Työpajan kohderyhmänä olivat Lauttasaareissa asuvat seniorit, sekä heidän kanssaan työskentelevät julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin edustajat

Työpajan tavoitteena oli sekä jakaa hankkeen tuloksia, osallistaa eri taustan omaavat ihmiset tarkastelemaan Lauttasaarta ikääntyneen asukkaan arjen näkökulmasta ja kerätä lisäaineistoa erityisesti palveluihin ja verkostotoimijoiden väliseen yhteistyöhön liittyen. Kaikkiaan peliä pelattiin viidessä ryhmässä ja pelaajia oli yhteensä noin 30. Työpajan lopuksi eri ryhmät esittelivät toisilleen pelin aikana käytyä keskustelua sekä tärkeimmät pelin aikana käsitellyt asumiseen, liikkumiseen, palveluihin ja eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön liittyvät teemat.

Pelin aikana esiinnousseita asumiseen liittyviä teemoja olivat yhteistilojen laatu ja saavutettavuus. Lisäksi alueelle toivottiin lisää toimivia palveluasuntoja. Naapureiden sekä yhteisön apu koettiin ikääntyneille erityisen merkittäväksi. Tärkeäksi kysymykseksi nousi, miten rohkaista ihmisiä auttamaan. Liikkumiseen liittyen toivottiin räätälöityjä ja edullisia bussikuljetuksia erilaisiin palveluihin. Toisaalta keskusteltiin palveluiden tuomisesta lähemmäksi ikääntynyttä, esimerkiksi rokotusbussin muodossa. Lauttasaareen toivottiin lisää kohtaamis- ja levähdyspaikkoja ikääntyneiden liikkumisen tueksi, esimerkiksi yritykset tai asuntoyhtiöt voisivat tuoda tuoleja päivän ajaksi ulos. Lauttasaareen toivottiin monitoimitaloa tai matalankynnyksen palvelupistettä esimerkiksi ostoskeskuksen tai kirjaston yhteyteen. Alueelle

Kuva 31. Löydä Lauttasaari! -peliprototyyppiä pelattiin erilaisilla kokoonpanoilla hankkeen aikana.

Kuva 32. Kiitoskirje ja kysely. Työpajojen yhteydessä kokeiltiin työpajan etenemisen ja tulosten visualisointia tiedon jakamisen välineenä. Sekä kuntalaisille että verkostotoimijoille suunnatuista työpajoissa käyty keskustelu visualisoitiin Hanna Nissien toimesta. Visualisoinnit lähetettiin osallistuneille kiitoskirjeiden mukana. Visualisoinnista pyydettiin palautetta osallistujilta. Palaute oli positiivista.

tarvittaisiin myös asukkaiden kokoontumispaikka. Lauttasaaren kartano nähtiin paikkana jossa asukkaat voivat kokoontua tai yritykset esitellä palveluitaan. Palveluiden löydettävyyttä parantaisi toimiva 'palveluhakemisto', joka sisältää myös käyttäjäarvioita.

Edellä esitellyn tilaisuuden lisäksi peliprototyyppejä esiteltiin ja pelattiin Design Weekin aikana järjestetyssä CityJam -tilaisuudessa (9.9.2014). Tämän tilaisuuden tavoitteena oli ideoida ikääntyneiden itsenäistä kotona asumista tukevia palveluita ja osallistujat olivat pääasiassa julkisen sektorin työntekijöitä.

Laru toimijaverkostolle peliä esiteltiin lyhyesti verkostotapaamisen yhteydessä 29.9.2014. Tätä verkostotapaamista varten peliin lisättiin kysymyksiä nimenomaan verkostotoimintaan liittyen. Kysymykset määriteltiin aiemmin keväällä 2014 järjestetyssä yritysverkostotapaamisessa listattujen yhteistyöteemojen pohjalta.

Työpajojen jälkeen niihin osallistuneille hankkeen yhteistyökumppaneille ja kuntalaisille lähetettiin kiitoskirjeen yhteydessä lyhyet kyse-lylomakkeet. Kyselyn tavoitteena on sekä kehittää Löydä Lauttasaari! –peliä, että saada palautetta tilaisuuksista tehdyistä visualisoinneista (kuva 32). Kysely lähetettiin kaikkiaan 40 henkilölle, mutta siihen vastasi vain 8 osallistujaa joista 5 oli kuntalaisia, 2 julkisen sektorin työntekijää ja 1 järjestön edustaja. Peli sai kiitosta muun muassa siitä, että se mahdollisti kaikkien työpajaan osallistuneiden tasa-arvoisen keskustelun ja toisaalta ’pakotti’ kaikki osallistumaan. Palautteen mukaan pelin onnistuminen tosin vaati hyvän fasilitaattorin, joka piti huolta siitä että keskustelu pysyi aiheessa ja aikataulusta pidettiin kiinni. Visualisointia kiiteltiin siitä, että se sai vangittua työpajan hengen ja sisällön. Yksi julkisen sektorin edustaja oli sitä mieltä, että tällainen tapa kommunikoida tapaamisten tuloksia pitäisi ottaa laajempaan käyttöön. Saatua palautetta käytettiin pelin ja työpajakäytäntöjen jatkokehittämiseen. Palautteen perusteella peliin lisättiin kaikkiaan reilut 20 uutta kysymyskorttia ja sääntöjä yksinkertaistettiin. Lisäksi palautteen kautta tunnistetuille, pelilautaan merkityille paikoille saatiin uusia merkityksiä, erityisesti asukkaiden kyselyssä

jakamien kokemusten kautta. Työpajoissa tallennettua videoaineistoa ei ehditty projektin aikana analysoida, mutta tavoitteena on käyttää aineistoa osana muotoilun laitokselle tehtävää väitöskirjaa.

MUOTOILUN HAASTEISTA JAYHTEIS-
TYÖN MAHDOLLISUUKSISTA

Aiemmin analysoitujen haastattelujen mukaan joidenkin hankkeen osallistujien mielestä muotoilun menetelmät, kuten työpajoissa hyödynnetyt uudet menetelmät, olivat vain 'askartelua ja puuhastelua', josta ei ollut käytännön hyötyä. Kysymys, joka nousi esiin muotoilun menetelmien hyödyntämisestä oli, miten muotoilun hyödyt mitataan? Muotoilun lopputulosten mittaaminen perinteisillä mittareilla voi olla hankalaa, sillä hyötyjä ei voida mitata esimerkiksi vain uuden ratkaisun tuomien säästöjen myötä. Osa hyödyistä voi tulla myös siitä, että eri sidosryhmät saatetaan yhteen ja tätä kautta esimerkiksi organisaatioiden välinen yhteistyö helpottuu. Jotta kehitystyön tulokset jäisivät elämään organisaatioihin kehittämisprojektien päätyttyä, täytyy saavutettujen hyötyjen olla kaikille osapuolille ilmeisiä. Lisäksi kehittämisessä ei riitä palveluidean luominen ja kuvaaminen vaan työn täytyy muuttaa organisaatioita, vaikuttaa niiden kaikkiin elementteihin - resursseihin, prosesseihin, ihmisiin ja visioon⁶³.

Muotoilu tarjoaa välineitä tulevaisuuden mahdollisuuksien etsimiseen, konkretisoimiseen ja testaamiseen. Erityisesti sosiaalialalla työskentelevät käyttävät erilaisia menetelmiä asiakkaiden ymmärtämiseen ja osallistamiseen. Heillä ei kuitenkaan ole juurikaan välineitä ja menetelmiä tulevaisuuden mahdollisuuksien tarkastelemiseen ja konkretisoimiseen. Muotoilun piirissä kehitetyt käyttäjätutkimusmenetelmät, tiedon analysoiminen ja visualisoiminen, muotoilupelit ja prototypointi tarjoavat uusia tapoja tarkastella omaa työtä ja organisaatiota. Näiden toimintatapojen ja menetelmien avulla toimijat organisaatioiden sisällä ja välillä osallistetaan oppimisprosessiin joka mahdollistaa uusien ratkaisujen löytämisen ja toimeenpanon.

Kuva 33. Kasinonrannan kuntoilulaitteet sijaitsevat leikkipuiston vieressä.

LIKKUMINEN

LIKENNE

Mahdollisuus liikkua on itsenäisen asumisen ja pärjäämisen edellytys. Palveluiden ja asuin-ympäristön saavutettavuus on tärkeää ikääntyneen itsensä kannalta, mutta myös omaishoidon ja kotihoidon kannalta. Tässä luvussa on tarkasteltu palveluiden saavutettavuutta jalan ja julkisen liikenteen avulla. Saavutettavuutta voidaan tarkastella esimerkiksi matkan pituuden tai matkaan käytetyn ajan kautta. Ikääntyneen joukkoliikenteen käyttäjän kannalta on tärkeää, että matka kodista määränpäähän on esteetön, katkeamaton ja että vaihtaminen liikennevälineestä toiseen on vaivatonta. Esimerkkinä on tarkasteltu Kampin palvelukeskuksen saavutettavuutta julkisen liikenteen avulla.

Liikenteellisesti Lauttasaari on läpikulkupaikka. Länsiväylä jakaa saaren toiminnallisesti kahteen eri osaan. Lisäksi Lauttasaarentie jakaa saaren itä-länsi suunnassa erillisiin alueisiin. Suurimmat kokoojakadut Särkiniementie ja Meripuistontie/Vattuniemenkatu johtavat Lauttasaarentieltä saaren nopeasti kasvavaan asuinalueeseen Vattuniemeen. Saaren länsiosan kokoojakatuna toimii Katajaharjuntie, joka muuttuu itä-länsi suunnassa kulkeväksi Isokaareksi ja Tallbergin puistotieksi. Liikenteellisesti ja saavutettavuuden kannalta saaren haastavimmat alueet ovat uloimmaksi työntyvät niemet, Särkiniemi, Veijari-vuorenniemi, Ulapanniemi sekä Katajaharjunniemi.

Ikääntynyt väestö asuu Lauttasaaressa pääosin suurimpien teiden varsilla ja tämän vuoksi kävellen kuljettavat matkat julkisen liikenteen

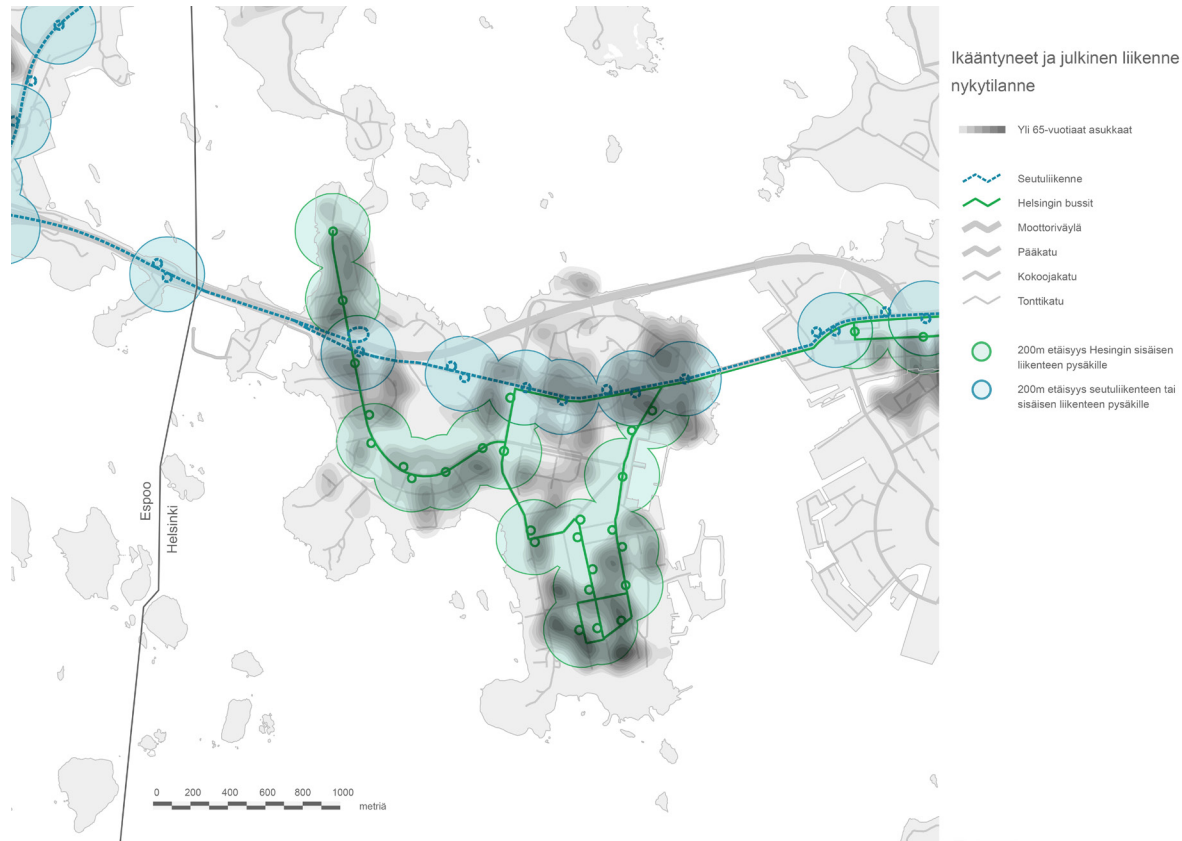
“Yks heikkous mikä täällä Lauttasaaressa on, niin on se että ku jalkakäytävälle aurataan ja rollaattorilla on. Mä oon ollu kolmisen kuukautta kotini vankina. Vaikka mä kotoa pääsen hyvin koska siinä on hissi ja luiskaa myöten ulos, mutta enpä päässytäkään mihinkään kun tuota kadulla aina on ne lumivallit kun rollaattoria pitäis työntää.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

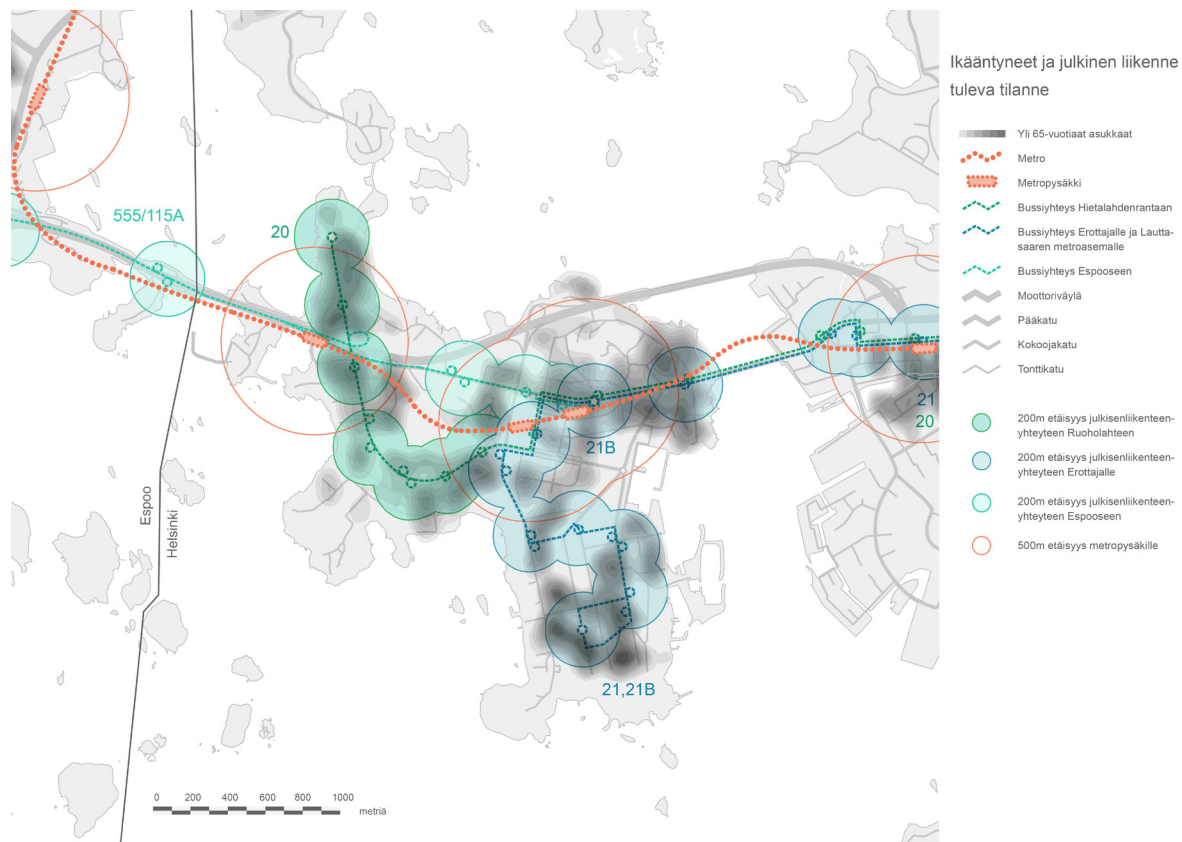
pysäkeille eivät yleensä muodostu suhteetoman suuriksi. Asukaskyselyyn vastanneista yli 65-vuotiaista 90% kertoi käyttävänsä julkista liikennettä. Toisaalta yli 85-vuotiaista vastaajista enää 50% käytti julkisia kulkuvälineitä. Hankkeessa analysoitiin nykyistä julkisenliikenteen verkkoa ja arvioitiin uusien suunnitelmien tuomia muutoksia ikääntyneiden kannalta. Lauttasaaren julkisen liikenteen verkosto tulee muuttumaan uuden metrolinjan avautumisen myötä. Saaren sisäiset reitit muuttuvat ja vaihtaminen kulkuneuvosta toiseen tulee tarpeelliseksi. Ikäihmisiä huolehtaa liityntäliikenteen kattavuus ja erityisesti vaihtaminen liikennevälineestä toiseen.

Tällä hetkellä julkinen liikenne Lauttasaaresta Helsingin keskustaan perustuu nopeille ja tiheille bussiyhteyksille Lauttasaarentien varrella. Osa Espoon busseista ohittaa Lauttasaaren länsiväylää pitkin pysähtymättä, mutta toiset kulkevat saaren läpi. Saaren sisäiset julkisen liikenteen yhteydet ovat olleet kuitenkin

Kartta 6. Väestö + 65 ja julkisen liikenteen nykytilanne. (HSL)

Kartta 7. Väestö + 65 ja julkisen liikenteen tuleva tilanne metron valmistuttua. (HSL)

heikot. Saaren sisäisessä liikenteessä vuorovälit ovat harvat ja esimerkiksi Vattuniemestä Katajaharjunniemeen ei kulje lainkaan bussiyhteyttä. Uusi metroasema tulee sijaistamaan keskeisellä paikalla Lauttasaarentien varressa ja liityntäliikenteen järjestelyt muuttuvat. Ikäihmiset voivat kokea julkisen liikenteen käytön vaikeutuvan, koska vaihdot eri kulkuneuvojen välillä lisääntyvät. Monikanavainen tiedottaminen tulevista aikataulu- ja reittimuutoksista on erityisen tärkeää ikääntyvälle väestölle.

Vattuniemi on ollut hyvin liikennöity suorien bussiyhteyksien johdosta Kamppiin, Rautatieatorille ja Erottajalle. Suorat liikenneyhteydet helpottavat ikääntyneen väestön liikkumista ja asioimista. Suoraa yhteyttä Rautatieatorille tai Kamppiin ei kuitenkaan ole säilytetty metron liityntäliikennesuunnitelmissa. Yhteys Erottajalle kulkee uudessa suunnitelmassa harvemmin vuorovälein ja pitempää reittiä kuin aikaisemmin, metroaseman kautta. Aikaisempien tutkimusten mukaan 100m - 150m etäisyys lähimmälle bussipysäkillä edistää julkisen liikenteen käyttöä⁶⁴. Ikääntyville suositellaan korkeintaan 200 metrin etäisyyttä omasta asunnosta lähimpään bussipysäkkiin on suositeltava.

HKL:n palvelulinjan lopetettua Lauttasaaresta vuoden 2014 alusta joillekin ranta-alueille ja Kotkavuoren pohjoisosaan on jäänyt asuinrakennuksia, joista on suositeltua 200 metriä pidempi kävelymatka bussipysäkeille, käveltävät matkat ovat jopa huomattavasti suuremmat. Metron myötä bussipysäkkejä tulee olemaan harvemmassa ja joissain osissa Lauttasaarta kävelymatka lähimmälle pysäkillä kasvaa. Positiivista on kuitenkin se, että Kotkavuoren alueen läpi kulkee suora bussiyhteys Ruoholahteen ja Helsingin keskustaan Erottajalle.

Katajaharjunniemessä ja Isokaarella pysäkkejä sen sijaan on uudessa liikennesuunnitelmassa riittävän tiheästi, mutta siellä liikkumista saattavat vaikeuttaa vaihdot eri liikennemuotojen välillä. Lauttasaaren länsipuolelta, missä

nykyiset palvelutalot sijaitsevat, häviää suora yhteys keskustaan. Myös saaren sisäiset yhteydet pysyvät edelleen heikkoina ja liikenneyhteydet saaren sisällä ovat hankalia; bussia on pakko vaihtaa saaren länsipuolelta itäpuolelle liikuttaessa, esimerkiksi Katajaharjunniemestä Vattuniemen ostoskeskukseen tai virkistysalueille mentäessä.⁶⁵

MATKA-AIKA

Helsingin kaupungin tavoitteena on, että lauttasaarelaiset ikääntyneet käyttävät Kampin palvelukeskusta. HSL:n matka-aikakarttoja⁶⁶ hyödyntäen hankkeessa on tutkittu nykyisiä matka-aikoja Lauttasaaresta Kampin palvelukeskukseen ja toisaalta pyritty saatavilla olevien tietojen avulla karkeasti arvioimaan metroyhteyden tuomia muutoksia matka-aikoihin. Käytännössä samat matka-ajat pätevät myös Lauttasaarelaisten laboratorioon HUS-LAB Kamppiin. Tulevien liityntäliikenteen bussien vuorovälien ja matka-aikojen lähteenä on käytetty HSL:n Länsimetron liityntälinjastosuunnitelmaa⁶⁷. Tulevat matka-aikakartat perustuvat näiden suunnitelmien pohjalta laadittuihin arvioihin eivätkä välttämättä vastaa täysin todellisuutta.

Kampin palvelukeskus on nykytilanteessa suhteellisen hyvin saavutettavissa aamuisin ruuhka-aikaan ”vanhasta” Lauttasaaresta ja suurimmasta osasta Vattuniemeä suorien yhteyksien avulla. Iltapäivällä ja illalla Lauttasaaren keskeisimpiin osiin muodostuu kuitenkin katvealue, josta matka palvelukeskukseen kestää 30-39 minuuttia. Vattuniemestä busseja kulkee ruuhka-aikana 5-1 minuutin välein ja päiväsaikaan 7-1 minuutin välein. Palvelukeskuksen lähelle kulkevat linjat Vattuniemen eteläosista n. 25 minuutissa (65A ja 66A), sekä linja 21V n. 18 minuutissa.

Katajaharjunniemestä sekä Lauttasaarentien varresta keskukseen pääsee hyvin seutuliiken-

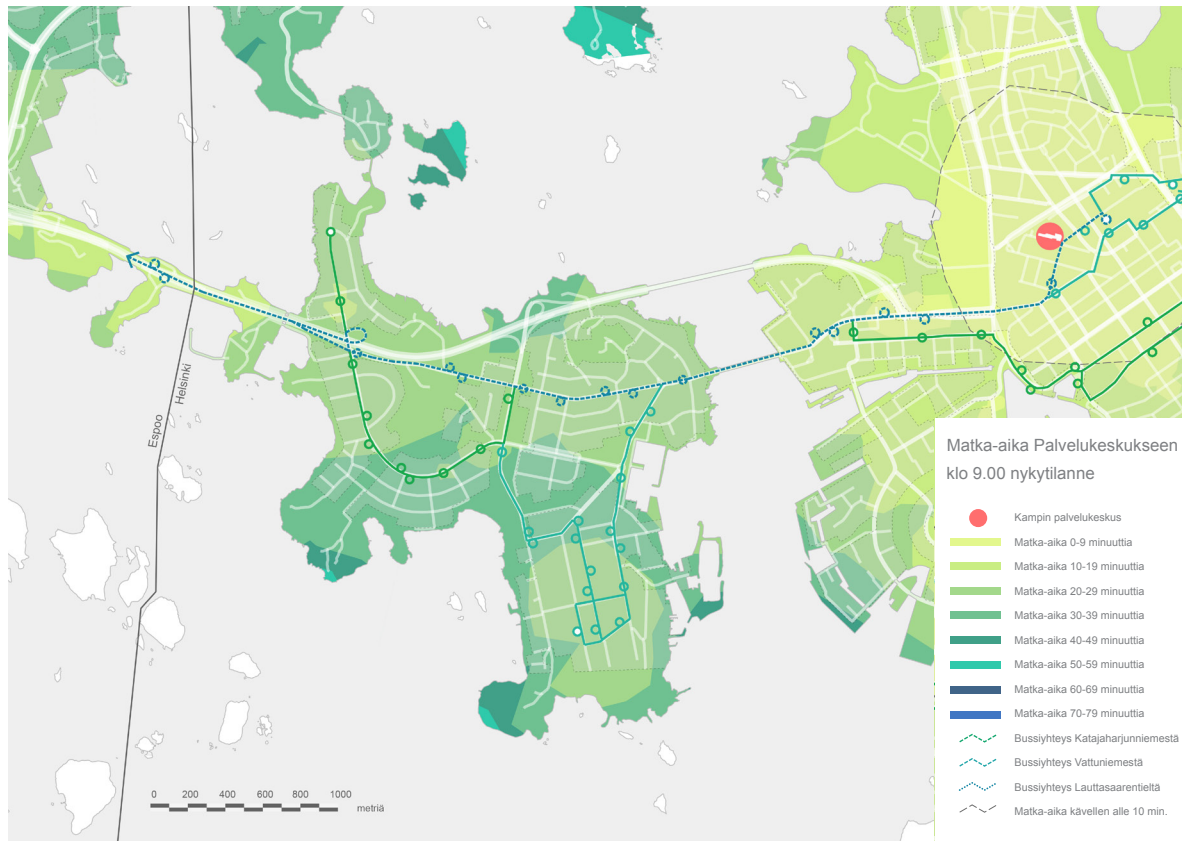
64 Sahlsten. 2013

65 Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma. 2014, HSL:n Reittiopas. 2014.

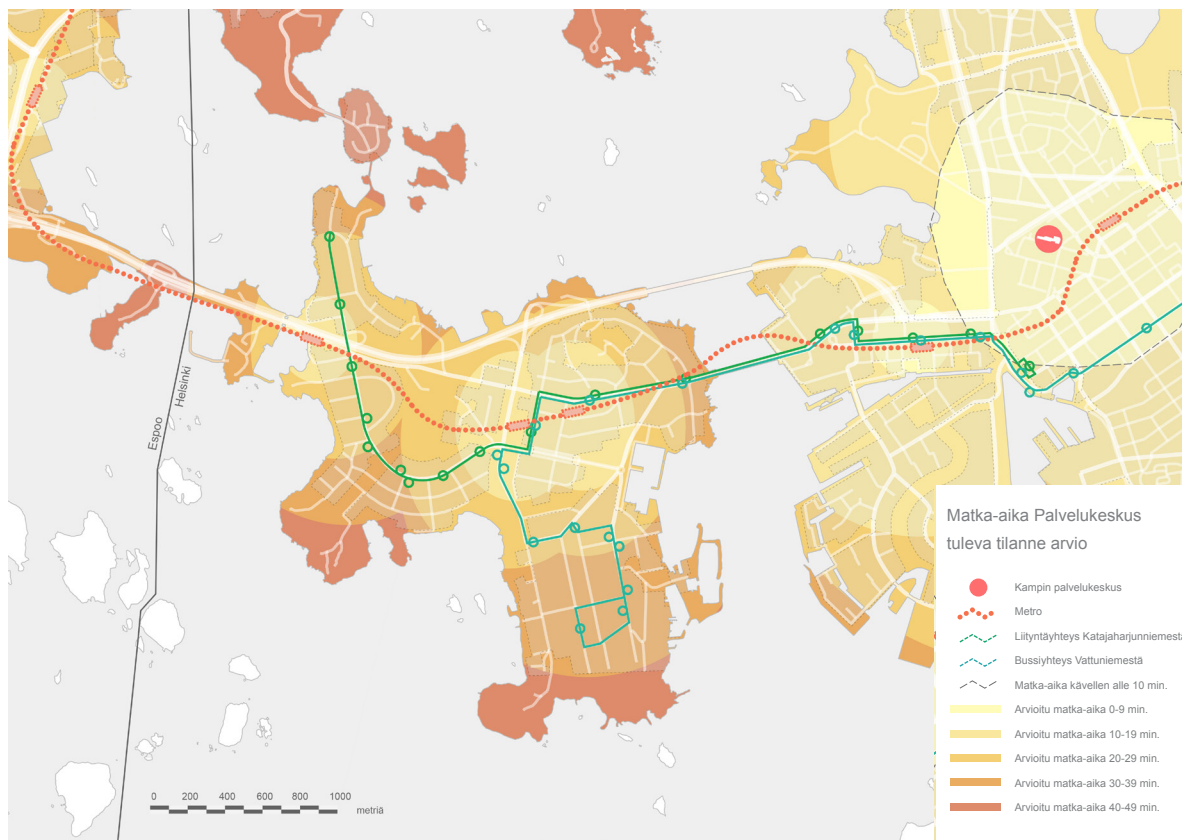
66 <http://mak.hsl.fi/>

67 Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma. 2015.

Kartta 8. Matka-aika Kampin palvelukeskukseen nykytilanne. (HSL)

Kartta 9. Matka-aika Kampin palvelukeskukseen tulevatilanne. Kartta on piirretty vertailemalla nykyisiä liikenteen vuorovälejä tuleviin vuoroväleihin. Kartta on arvio eikä välttämättä vastaa todellisia matka-aikoja. (HSL)

teen bussien avulla. Bussit ovat nopeita, ne kulkevat Lauttasaaren itäpäädyistä Kampin palvelukeskukseen 15 minuutissa, mutta kulkevat melko harvoin. Bussit kulkevat ruuhka-aikaan 6-12 minuutin välein ja päiväsaikaan 9-12 minuutin välein. Lisäksi Katajaharjuniemestä voi kävellä Hanasaaren pysäkillä, mikä lisää vuoroväliä. Todennäköisesti ikääntyneet asukkaat eivät kuitenkaan juurikaan käytä Hanasaaren pysäkkiä pitkien kävelymatkojen vuoksi. Bussien reitit kulkevat Lauttasaarentietä saaren itäosaan (65A, 66A ja 20), missä vuorovälit tihtenevät ruuhka-aikana 4-1 minuuttiin ja päiväaikana 6-1 minuuttiin. Aivan Lauttasaarentien itäpäädyistä Lauttasaarensillan pysäkiltä kulkee myös bussi 21V Helsingin keskustan suuntaan ja välimatka keskustaan on muuta Lauttasaarta lyhyempi. Lauttasaarensillan pysäkki on lähinnä Merikaaren palvelukeskusta.

Isokaarella asuvien on kaikkein vaikein saavuttaa Kampin palvelukeskus, koska Isokaarta kulkeva bussilinja kulkee Erottajalle (linja 20). Kampin palvelukeskukseen mentäessä Isokaaren läheisyydessä asuvien on joko vaihdettava kulkuneuvoa ennen Ruoholahden metroasemaa tai käveltävä pidempi matka muiden linjojen pysäkeille. Sama koskee Katajaharjuniemen pohjoisosassa asuvia.⁶⁸

Tulevaisuudessa matka-ajat Kampin keskustaan tulevat tehdyn karkean arvion mukaan kasvamaan niissä osissa Lauttasaarta, joissa ikääntyneiden asukkaiden määrä on suurin. Ainoa suora liikenneyhteys Kampin palvelukeskuksen lähelle tulee olemaan metro, joten suurimmasta osasta Lauttasaarta on jatkossa kuljettava kahden liikennevälineen avulla palvelukeskukseen. Poikkeuksena ovat tietenkin asuinalueet, jotka sijaitsevat kävelyetäisyydellä metrosta. Esimerkiksi Lauttasaaren eteläpuolella ostoskeskuksen ja Gyldenintien pysäkin lähellä sijaitsevilla asuinalueilla matka-aika Kampin palvelukeskukseen tulee nopeutumaan. Katajaharjuniemellä ja Isokaaren

68 HSL:n Reittiopas. 2014, HSL:n Matka-aikakartta. 2014.

eteläosissa matka-ajat pysyvät suurin piirtein nykyisellä tasolla, mikäli kävellään Katajaharjuniemen metropysäkeille.

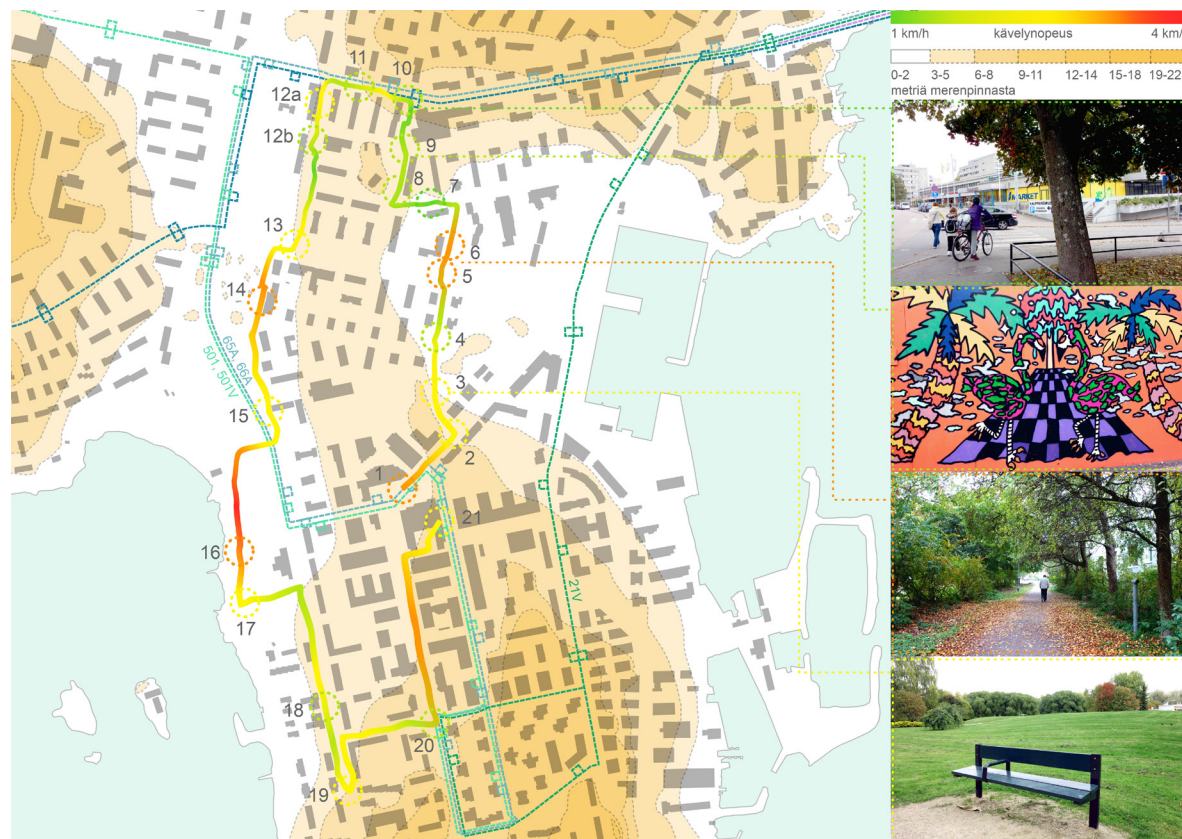
Isokaarella matka-ajat eivät todennäköisesti juurikaan pitene, sillä liityntäliikenteen linja (20) tulee kulkemaan vain ruuhka-aikaan hieman harvemmin kuin nykyinen bussilinja. Nopein tapa matkustaa Kampin palvelukeskukseen on kävellä Lauttasaarentien varteen muiden linjojen pysäkeille. Kävelymatka metropysäkeille tulee jatkossa olemaan pidempi. Helposti liikkuvat ikääntyneet voivat myös matkustaa linjalla 20 Ruoholahden ja kävellä sieltä Kamppiin.

Vattuniemestä kuljetaan tulevaisuudessa liityntäyhteyksillä Gyldenintien metroasemalle. Liityntäyhteydet (21 ja 21B) kulkevat metroasemalle 7,5 minuutin välein, ruuhka-aikaan 6 minuutin välein. Nykyisin linjat Vattuniemestä Kamppiin (65A ja 66A) kulkevat päiväsaikaan 7-8 minuutin, ruuhka-aikaan 5 minuutin välein. Lisäksi linja 21V kulkee Lauttasaarentielle noin 15 minuutin välein. Vattuniemessä ei siis oletettavasti ole juurikaan enempää odottelua nykyiseen verrattuna. Koska asukkaiden on kuitenkin vaihdettava bussista metron Lauttasaarentielle tai Ruoholahdessa, matka-aika kaikkialta Vattuniemestä tulee todennäköisesti hidastumaan Kampin palvelukeskukseen. Metron tulo vaikuttaa etenkin Vattuniemen itäosiin, mistä on ollut nopea yhteys Kamppiin. Reitti tullaan korvaamaan harvemmin kulkevalla linjalla, joka kiertää metroasemien kautta ja kulkee Erottajalle (linja 21).

Merkittävimmin metron rakentaminen vaikuttaa Lauttasaarentien itäpäädyn reitteihin, jossa nykyiset palvelutalot sijaitsevat. Lauttasaarentieltä on joko käveltävä metropysäkeille tai vaihdettava nykyistä harvemmin kulkeviin liityntäliikenteen busseihin joko uuden metroaseman tai Ruoholahden suuntaan. Kävelyä metropysäkeille vaikeuttavat Lauttasaarentiellä jyrkät nousut.⁶⁹

69 HSL:n Reittiopas. 2014. Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma. 2015.

Kartta 10. Pajalahden yhteiskävely.

ARKIREITIT, TEEMAKÄVELY

Kävely on ikääntyneiden yleisin liikkumis-
muoto, joka auttaa pitämään yllä toiminta-
kykyä. Aikaisempien tutkimusten mukaan
monet palvelut ja kävelykohteet lisäävät
kävelyn määrää sekä kävelyn käyttöä
aikaa. Hankkeessa tehdyn asukaskyselyn
mukaan tärkeitä lähipalveluita yli 65-vuo-
tiaille vastaajille ovat muun muassa kauppa
(98%), apteekki (89%) ja julkisen liikenteen
pysäkki (92%). Asukkaista 90% , myös hyvin
iäkkäät, ilmoitti käyvänsä asioimassa pääosin
yksin, minkä johdosta reittien turvallisuus,
esteettömyys ja levähdyspaikat nousevat tär-
keiksi. Tutkimusryhmä järjesti teemakävelyn
alueenpalveluihin asukastyöpajaan aiemmin
osallistuneille henkilöille. Kävelylle osallistui
lopulta kaksi henkilöä. Kävelyreitillä kuljet-
tiin Lauttasaaren kaupunkirakenteesta osal-
listujien usein käyttämiä arkireittejä pitkin.
Teemakävelyn tarkoituksena oli havainnoida
ja kartoittaa ikääntyneiden usein käyttämiä
arkireittejä sekä kerätä tietoa reittien hyvistä
puolista ja puutteista.

Kävely aloitettiin Vattuniemen pohjoisosas-
ta, jossa kummatkin kävelylle osallistuneet
asuivat. Suunniteltu reitti kulki Lauttasaaren
kirjaston kautta Lauttasaarentien ostoskeskuk-
sen luokse. Kävely jatkui asukkaiden toiveesta
ostoskeskukselta Gyldenintietä ja Haahka-
kujaa pitkin aina Merikylpylän puistoon ja
Lauttasaaren rantareitille asti. Kävely pää-
tettiin takaisin Heikkilänaukiolle. Vähäisen
osallistujamäärän takia seuraavia tuloksia ei
voida yleistää.

Kävely aloitettiin Heikkilänaukiolta, Bar52:en
edustalta (kartassa 10 kohta 1). Ensimmäinen
kohde oli Lauttasaaren kirjasto. Asukkaat
valitsivat reitiksi heidän useimmiten käyt-
tämänsä polun Pajalahden puiston läpi (2).
Asukkaat kertoivat valitsevansa mieluiten kä-
velyreitit puistojen kautta, missä ei ole autoja.
Aikaisemmin Lauttasaaren kirjaston työpajas-
sa käydyn keskustelun perusteella puistoreitti
on helppokulkuisempi myös talvella, koska
kävelyalueelle aurattu ei ole esteenä, kuten ka-

peilla jalkakäytävillä. Puiston läpi kuljettaessa
nousi keskustelu puiston penkeistä (3). Pen-
kejä on siirretty ilkeävaltaisesta polkujen varsilta
mäkien päälle, mikä hankaloittaa heikosti liik-
kuvien ulkoilua. Reitillä oli yksi kiinteä pen-
ki, joka sijaitsi hyvällä paikalla polun varrella.
Hankkeen kyselyyn vastanneista 30% ilmoit-
tikin levähdyspaikkojen puutteen vaikuttavan
omaan liikkumiseensa. Kävelylle osallistuvien
asukkaiden mukaan Pajalahden puistossa ei
päivisin liiku paljon jalankulkijoita. Lauttasa-
relaiset suuntaavat ulkoilemaan ensisijaisesti
mieluummin rantareiteille ja puisto toimii
lähinnä läpikulkupaikkana. Useat kyselyyn
vastanneista ikääntyneistä kuitenkin kertoivat,
etteivät jaksaa kulkea rannalle asti. Pajalahden
puiston kehittämisessä tuleekin ottaa huomi-
oon ikääntyneet asukkaat ja heille suunnatut
oleskelu ja levähdys paikat.

Puistosta tielle siirryttäessä kulkua haittasi
viereisen talon putkiremontti. Remontti oli
pitänyt Haahkatien suljettuna koko kesän (4),
minkä takia lauttasaarelaiset olivat joutuneet
muuttamaan kävelyreittejään. Huolto- ja
korjaustöistä johtuvat esteet ja muutokset
kävelyreitteihin voivat vaikuttaa heikkokun-
toisten asukkaiden liikkumiseen ja asukkaat
toivoivat lisää tiedottamista kunnostustöistä.
Tallbergin puistotien ylitystä kävelijät pitivät
turvallisena, vaikka risteyksessä ei olekaan va-
loja (5). Tallbergin puistotie on kaupunkiku-
vallisesti merkittävä, mutta se toimii lähinnä
ajotienä ja parkkialueena. Tien viihtyisyyttä
jalankulku- ja pyöräilytienä voidaan kehittää.
Tienylityksen jälkeen alkava polku kirjastolle
oli kuitenkin hyvin viehättävä (6). Asukkai-
den mukaan epätasaiselle polulle kerääntyy
kuitenkin sateella paljon vettä, mikä hanka-
loittaa kävelyä.

Pajalahdentiellä toinen kävelijöistä pysähtyi
ja havainnoi ympäristön yllättävän tuuletto-
muuden ja hiljaisuuden (7). Asukkaan mu-
kaan Lauttasaaren ollessa saari, siellä tuule
lähes aina. Hetket ja paikat joissa on tyyntä ja
hiljaista, ovat merkityksellisiä. Tätä voitaisiin
hyödyntää esimerkiksi Pajalahden puistoa

Kuva 34 ja 35. Lauttasaaren suutari ja posti.

Kuva 36. Levähdyspaikkoja Lauttasaarentien jyrkässä mäessä.

Kuva 37. Lauttasaarentien metrotöyryä.

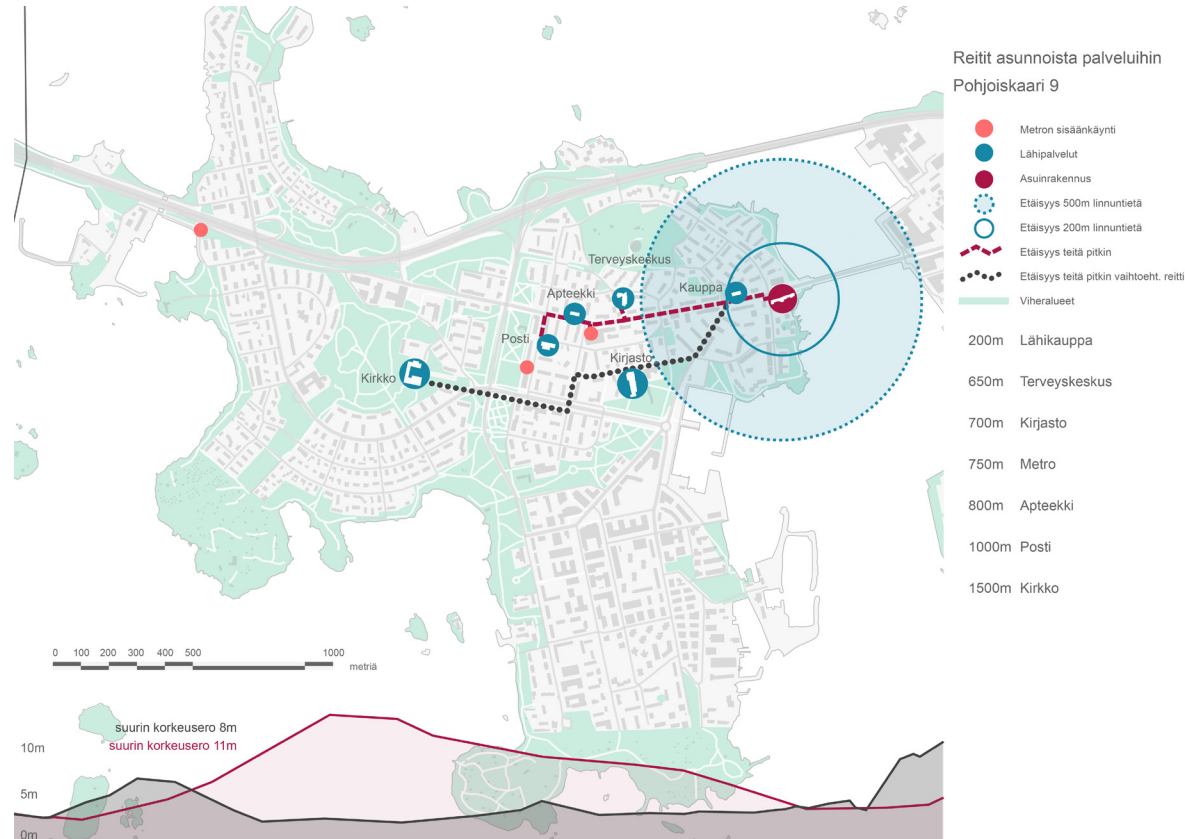
kehittettäessä. Saavuttuaan kirjastolle, seuraava kohde oli Lauttasaaren ostoskeskus. Aukkaat kertoivat, että heidän käyttämänsä reitti Vattuniemestä suoraan ostoskeskukselle kulkisi Pajalahden puiston läpi Otavantielle. Kävelyllä osallistuneet Vattuniemen asukkaat kertoivat, etteivät käyttäneet usein Lauttasaarentien palveluja. He menivät Lauttasaarentielle tarvittaessa terveyskeskukseen tai esimerkiksi erikoisliikkeisiin, kuten Alkoon tai kamppaajalle. Heikommin liikkuva asukas kulki Lauttasaarentien kauppoihin julkisilla liikennevälineillä, parempikuntoinen pystyi toimitamaan ostoksensa myös kävellen tai pyörällä. Liityntäliikenneverkoston suunnittelussa tulee huomioida Lauttasaarentien palveluiden saavutettavuus ikääntyneiden lauttasaarelaisten kannalta. Erityisesti raskaiden kauppakassien kantaminen takaisin kotiin voi muodostua esteeksi palveluiden käytölle.

Seuraavaksi reitin varrelle osui Tallbergin huvila (8). Talossa on toiminut muun muassa sairaala ja siellä on ollut ikääntyneiden asuntoja. Rakennuksen tulevaisuudelle käyttöä on kaavailtu päiväkotia tai vaihtoehtoisesti Lauttasaaren asukkaiden yhteistä tapaamis- ja juhlatilaa. Talo ei osallistujien mielestä sovellu hyvin päiväkodiksi. Rakennuksen käyttöä yhteistilana ajaa etenkin Lauttasaari-seura. Seuraavaksi pysähtyttiin ihastelemaan ja tulkitsemaan metron rakennustyöma-aitaan maalattuja taideteoksia (9). Metron työmaat eivät kävelijöiden mielestä aiheuttaneet suurempaan haittaa alueella kulkijoille. Tähän vaikutti mahdollisesti se, että he itse asuivat kaukana työmaasta eivätkä päivittäin kulkeneet sen ohi. Aukkaat olivat kuitenkin kuulleet kirkon lähellä olevan metrotöyryä vieressä asuvien valittaneen melusta päiväsaikaan.

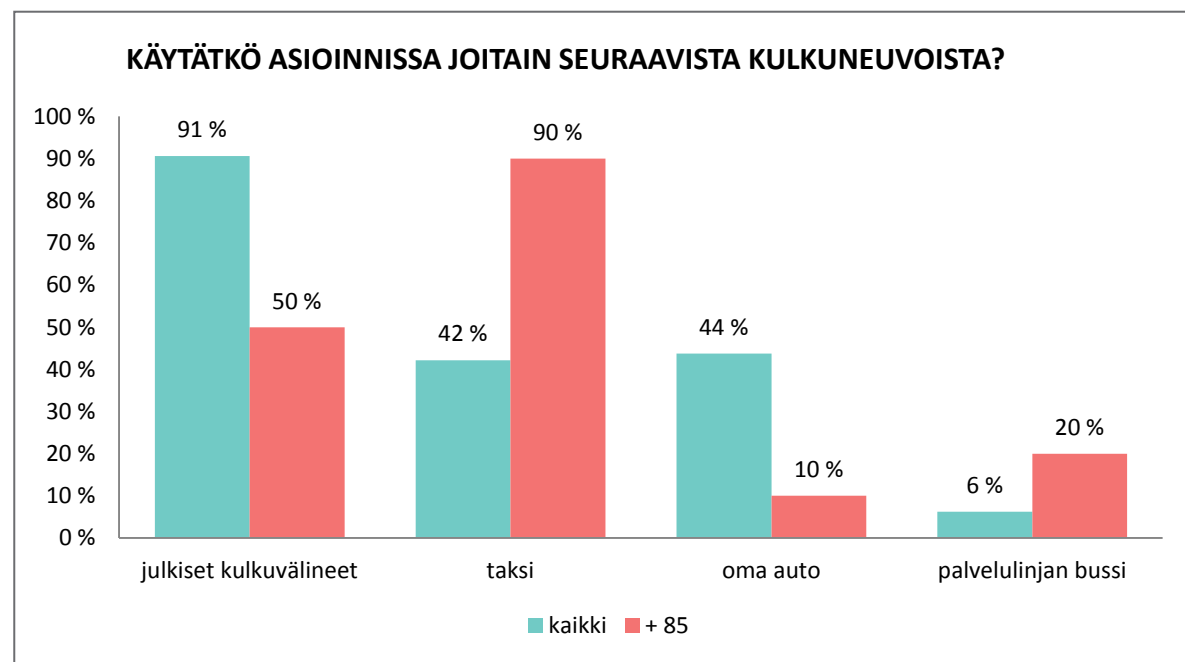
Reitti jatkui Lauttasaarentietä pitkin, missä keskustelua haittasi liikenteen aiheuttama kova melu (10). Heikkilänaukion ympäristö on varsin rauhallinen Lauttasaarentien liikennemäärään verrattuna ja tuntuu ymmärrettävältä ettei ostoksille tulla Vattuniemestä

asti. Länsimetro tulee vaikuttamaan hieman laskevasti Lauttasaarentien liikennemäärään. Jos liikennemäärät saadaan maltillisiksi ja nopeudet sopiviksi sekä pyöräily ja jalankulun reitit turvallisiksi, voi Lauttasaarentiestä tulla vetovoimainen ja vilkas katu kivijalkaliikkeen. Kävelyllä osallistuneiden Lauttasaarentiellä käyttämiä palveluita olivat myös muun muassa suutari (11), pankki, sähkötarvikeliike ja ravintola Casa Mare (12). Aukkaat kiittivät Lauttasaarentien suutarin yksilöllistä ja asiakaslähtöistä palveluotetta. Suutari oli noussut keskusteluun myös työpajoissa. Aukkaat kokivat itsensä aina tervetulleiksi ja liikkeeseen mentiin asioimaan, vaikkei välttämättä ollut tarvetta suutaripalveluille. Pankilla puolestaan on nykyään aamupäivästä omat vastaanottoajat senioriasiakkaille. Alueen ikäihmiset pitävät rajoitettua asiointiaikaa hankalana ja syrjivänä. Gyldenintiellä sijaitsee Lauttasaaren ainoa posti. Vattuniemen posti on lopettanut vastikään toimintansa. Kävelijät ihmettelivät palvelujen poistumista alueelta, jonne muuttaa uusia asukkaita koko ajan lisää.

Haahkakuja 5:ssä, jossa nykyään on opiskelija-asuntola, oli ennen ikääntyneiden asuntoja (14). Kävelyllä osallistuneet asukkaat ottivat puheeksi Hoivakoti Untuvan sekä uuden parakkipäiväkodin (15). Lauttasaareen muuttaa paljon lapsiperheitä ja heidän palveluihinsa panostetaan alueella kovasti. Ikääntyneet asukkaat ymmärsivät lapsiperheiden tarpeet, mutta kokivat jäävänsä paitsioon kaupungin tarjoamissa palveluissa. Työpajassa käydyn keskustelun perusteella ikääntyneet olivat myös pettyneitä, ettei hoivakodin ollut mahdollista tarjota ruokapalveluita alueen muille ikääntyneille asukkaille. Helsingin kaupungin palvelukarttaa tutkittaessa Lauttasaaren alueelta löytyy 34 lapsille ja nuorille tarkoitettua palvelua tai tilaa, kun taas vastaavasti +65 ikäluokalle vain kolme palvelua. Esimerkiksi vuonna 2012 seniori-ikäisiä ja sitä vanhempia (+65) oli kuitenkin Lauttasaaressa enemmän kuin alle 18-vuotiaita. Toisaalta saarella on lisäksi kaiken ikäisille tarkoitettuja palveluita, jotka soveltuvat myös ikääntyneille.

Taulukko 15. Kyselyyn vastanneet Lauttasaarelaiset (N=64) on jaettu ikänsä perusteella kahteen ryhmään: 65-84 vuotiaisiin, sekä yli 85-vuotiaisiin vastaajiin. Yli 65-vuotiaista 91% käyttää julkisia liikennevälineitä. Kuitenkin vain 6% on käyttänyt palvelulinjan bussia. Ikääntyneimmistä vastaajista (yi 85-vuotiaat) vain enää puolet käyttää julkisen liikenteen kulkuvälineitä. Ikääntyneimmistä vastaajista 90% käyttää taksia, kun alle 85-vuotiaista taksia käyttää vain 42%. Samoin omaa autoa ikääntyneimmistä vastaajista käyttää vain 10%. Kyselyssä vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kävelyä jatkettiin vielä rantareitille toisen kävelijän toiveesta. Rantareitillä on hyvin rajoitetusti levähdyspaikkoja (17). Särkinie-
mentien uusia asuinrakennuksia pidettiin hienoina, mutta niiden pihoja epäiltiin hyvin tuulisiksi (18). Toinen kävelijöistä erosi joukosta lähellä kotitaloaan. Muut päättivät kävelyn Vattuniemen ostoskeskuksen kahvilaan (21).

ARKIREITIT, JALANKULKU

Karttaan (Kartta 11) on valittu esimerkin-
omaisesti yhden Lauttasaaren-palveluverkko tutkimushankkeeseen osallistuneen ikäänty-
neen asukkaan osoite Lauttasaaresta. Kart-
toja toteutettiin useampia. Karttojen avulla tarkasteltiin tärkeimpien palveluiden saavutet-
tavuutta jalan. Arvioituja palveluja olivat lähi-
kauppa, apteekki, metroasema, terveysasema, posti, kirkko ja kirjasto. Palveluiden saavutet-
tavuutta voidaan vertailla kävelyetäisyyksien kautta. Aikaisemman ruotsalaistutkimukseen mukaan etäisyydet ja maaston mäkisyys rajoit-
tavat eniten heikosti kulkevien liikkumista70. Karttaan on merkitty vertailuarvoksi piiri, joka ulottuu kohteesta linnuntietä 200 ja 500 metrin etäisyydelle. Kuljetut reitit ovat kuitenkin usein pidemmät, kuin linnuntietä laskettu etäisyys. Saavutettavuuteen vaikuttaa myös maaston muodot ja jalankulkureittien laatu. Lauttasaarentien esteettömyyttä on aikaisemmin tarkasteltu esimerkiksi Helsinki kaikille -projektin yhteydessä. Viitteellisen leikkauksen avulla kävellessä kuljettavan reitin korkeuserot on merkitty kuvan alareunaan.

Esimerkki asunto sijaitsee Kotkavuoren alueella, missä asuu suhteessa hyvin paljon ikääntyneitä. Asuinrakennuksessa on vain senioreille tarkoitettuja omistusasuntoja. Asuinrakennuksesta on hyvin lyhyt ja suhteellisen helppo matka lähikauppaan (200m). Terveyskeskukselle ja apteekille mentäessä matkaa kertyy jo huomattavasti enemmän (650-800 metriä) ja tämän lisäksi Lauttasaarentie nou-
see huomattavasti länteen päin kuljettaessa.

Korkeusero on yhteensä 11 metriä ja reitti on vaivalloinen kulkea vaikeasti liikkuvalla hen-
kilölle. Hankkeeseen osallistuneiden ikään-
tyneiden mukaan epävarmuutta lisää mäkeä alas kovalla vauhdilla tulevat pyöräilijät, jotka jakavat jalkakäytävän jalankulkijoiden kans-
sa. Reitti kirjastolle on sen sijaan helpompi kulkea, matkalla on vain vähän nousua, vaikkakin reitti kirjastolle on yhtä pitkä (700 metriä). Lyhin reitti uudelle metroasemalle (750 metriä) kulkee myös Lauttasaaren jyrkän mäen yli. Kauemmalle metroasemalle on pitempi matka (1300 metriä), mutta korkeus-
eroja matkalla on vain viisi metriä. Posti on myös etäällä, kuten kirkkokin, joka on lisäksi mäenrinteessä.

ASUKASKOKEMUS

Lauttasaaren kirjaston asukastilaisuudessa katujen kunnossapito talvella ja julkisenliiken-
teen yhteydet alueella koettiin ongelmallisiksi. Lauttasaaren jalankulkuväyliä pidettiin talvis-
aikaan hyvin huonokuntoisina. Lumen auraus ja jalkakäytävän reunaan kasautuva lumi estä-
vät erityisesti rollaattorin kanssa kulkemisen. Esimerkiksi Norjassa on kehitteillä laatusuo-
situs jalankulkureittien talvikunnossapidolle, jossa on määritelty muun muassa suojateiden, liikennevalon odotusalueiden ja keskisaarrek-
keiden puhdistuksen laatuvaatimukset. Myös kapeiden katujen sivuttaiskaltevuus ja saaren mäkisyys koettiin haasteellisenä.

Hankalana alueena ikäihmiselle korostui Katajaharjunniemi, jota pidettiin hankkeeseen osallistujien mukaan erityisesti autottomalle mahdollisena paikkana asua mäkisyyden ja palvelujen puuttumisen vuoksi. Saaren sisäistä julkista liikennettä toivottiin tehostettavan. Etenkin julkisen liikenteen yhteyttä Kataja-
harjunniemeen ja siitä Lehtisaaren virkistys-
reiteille kaivattiin. Viikonloppujen julkista liikennettä pidettiin heikkona.

Lauttasaaren alueella toimi HSL:n palvelulinja vuoden 2013 loppuun asti, mutta se oli jäänyt

Kuva 38. Julkisen liikenteen pysäkki i Katajaharjunttiellä.

Kuva 39. Kasinonrannan kuntoilulaitteet ovat eri sukupolvien suosiossa.

asukkaille vieraaksi palveluksi. Tiedottamista aikatauluista ja reiteistä olisi tarvittu lisää, sillä ne olivat jääneet läsnäolijoille epäselväksi. Linjan olisi myös toivottu kulkevan tiheämmin. Palvelukeskus Merikaaren asukastilaisuudessa huomautettiin, että linjalle olisi Lauttasaarella käyttöä erityisesti talvisaikaan. Se voisi helpottaa ikääntyneiden liikkumista lumitilanteesta riippumatta. Uusi Kutsuplus-palvelu oli hankkeeseen osallistuneille ikääntyneille täysin vieras. Asukkaat toivoivat enemmän ja parempaa tiedottamista monikanavaisesti julkisten linjojen eri vaihtoehtoista. Pelkästään internetissä toimiva tiedottaminen ei saavuta kaikkia ikääntyneitä. Kutsuplus palvelun käytettävyydelle haasteita aiheuttaa palvelu, joka toimii vain internetissä ja älypuhelimessa. Positiivista on, että tilauksen voi tehdä myös tekstiviestillä. Kysymykseksi jää, kuinka hyvin ikääntyneet ottavat vastaan palvelun, jonka voi tilata vain tuntia ennen matkaa. Palvelua voisi hyödyntää esimerkiksi Helsingin kaupungin terveyspalveluissa tai Kampin palvelutalon toiminnassa siten, että asukkaat ilmoittautuvat halutessaan kyytiin ja palvelu tilattaisiin heidän puolestaan.

Merikaaren asukastyöpajassa kritisoitiin uuden metron sisäänkäynnin sijoittumista vain Lauttasaarentien varrelle. Metro palvelisi asukkaiden mukaan Lauttasaarta kattavammin, mikäli toinen sisäänkäynti olisi suunniteltu lähemmäksi Vattuniemeä. Myös Lauttasaarentien läheisyydessä asuvat ikääntyneet olivat huolissaan metrosta. Matka metrolle ja siirtyminen maan alle tuntui osasta hankalalta, kun nykytilanteessa voi hypätä suoraan Lauttasaarentietä tiheästi kulkeviin busseihin. Erityisesti Lauttasaaren sillan luona sijaitsevassa palvelutalo Merikaarella asioiville ja sen vieressä senioriasunnoissa asuville liikennevyydet tulevat hankaloitumaan. Vaihdaminen eri liikennemuotojen välillä huolestutti asukkaita lisääntyneenä riskinä kaatua ja satuttaa itsensä. Rollaattorin kanssa julkisilla kulkuvälineillä liikkumista pidettiin erityisen hankalana ja jopa vaarallisena. Omaiset olivat muun muassa kieltäneet eräältä työpajaan

osallistuneelta rollaattorin käyttäjältä julkisten kulkuneuvojen käytön.

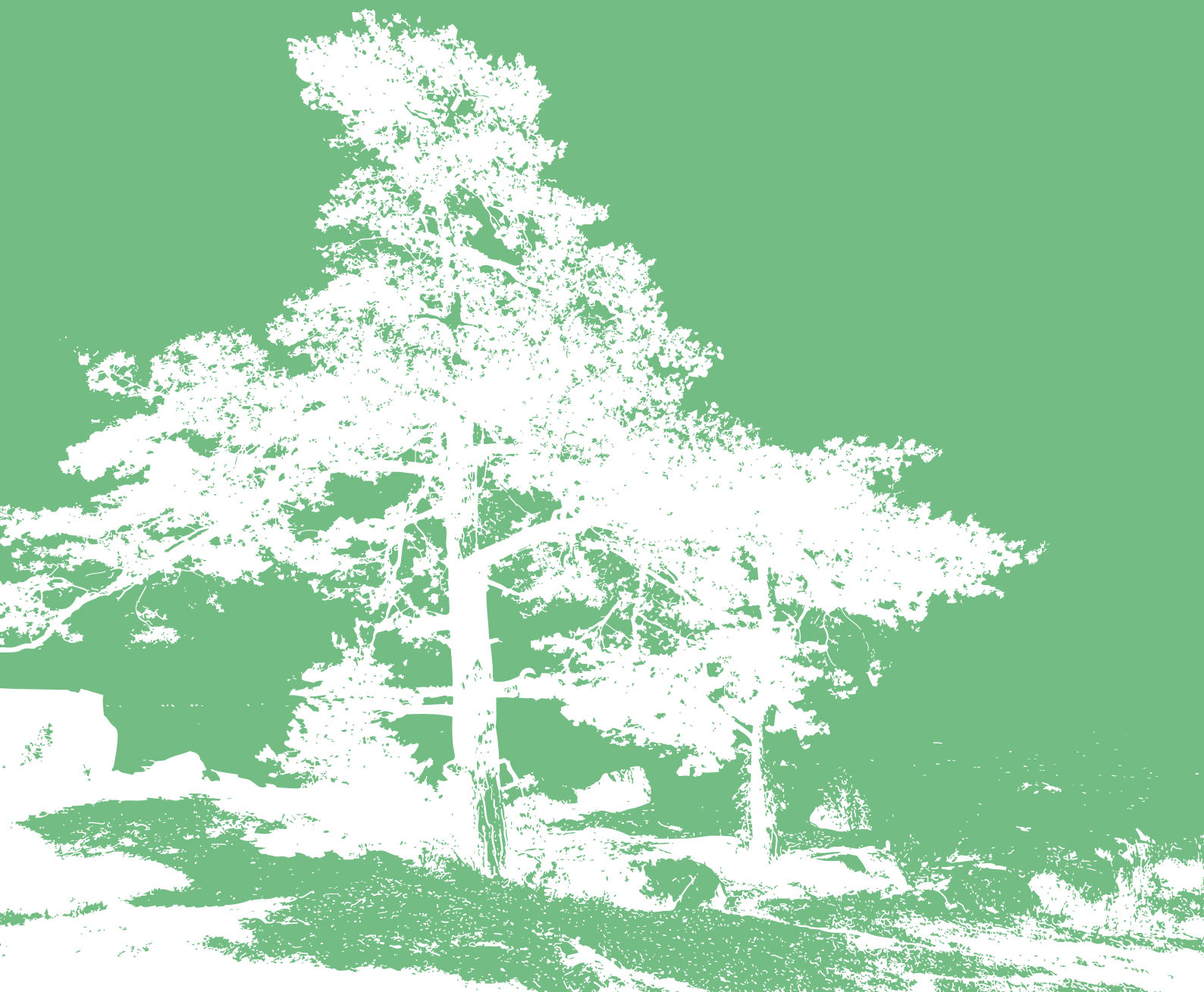
Kirjastossa järjestetyssä asukastyöpajassa uuden metron tuomat liikennejärjestelyt huolestivat asukkaita. Terveyskeskuksen laboratorion siirtymistä Marian sairaalaan pidettiin valitettavana ja laboratorion saavutettavuus uuden metron myötä huolesti. Vaihtoja eri julkisten liikennevälineiden välillä pidettiin vaikeina, etenkin jos laboratorioon päästäkseen on jatkossa kuljettava kolmella eri kulkuvälineellä. Asukkaat, joille se oli taloudellisesti mahdollista, turvautuivat toisinaan alueen yksityisiin terveyspalveluihin niiden helppouden ja hyvän sijainnin vuoksi. Asukkaat olisivat mielellään myös hyödyntäneet Espoon palveluita Tapiolassa, mutta seutulipun korkeamman hinnan takia turvauduttiin aina Kampin palveluihin. Suoraa yhteyttä palvelutaloon ja linjan 21v säilymistä toivottiin kovasti.

“--siinä on just ollu se hankaluus kun minä oon joskus menny kun saat sen siihen väliin, siihen tasaiselle tuon rollaattorin, pitää lähtee sinne eteen maksamaan. Ja kun se nykäsee hirveetä kyytiä liikkeelle se niin siinä on moni vanha kaatunut, yksikin katkaisi solisluunsa siinä. Minun vanhin poika sano että siinä et mee bussiin koskaan, niin on kielto kerta kaikkiaan.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

“Se (Kotkavuori) on ihan ihmeellinen luonnonvarainen kun sinne on mädännyt, ihan puita kaatunu ja koiranputket ja nokkoset kasvaa siellä. Minä koitin siellä rollaattorilla, eihän siellä päässyt mihinkään. Mä otin kuvia siitä paljon.”

Asukastyöpaja 16.5.2013

Kuva 40. Särkiniemen rannasta avautuu upea saaristomaisema.

LUONTO

Lauttasaari on arvostettu kaupunginosa, jolla on vahva merellinen identiteetti. Pinta-alaan suhteutettuna asumisen ohella Lauttasaaren toimintoja hallitsevat metsäiset virkistysalueet sekä puistot. Saaren eteläniemet ovat luonnontilaisia virkistys- tai siirtolapuutarha-alueita. Ranta-alueet on varattu ulkoilu- ja virkistyskäyttöön saaren itäosan teollisuusaluetta ja Katajaharjunniemen länsiosan asuinalueutta lukuun ottamatta. Myös saaren korkeimmat kohdat, Myllykallio ja Kotkavuori on jätetty puistoalueiksi. Saaren puistot muodostavat yhtenäisen viheralueen saaren keskiosaan.

Lauttasaaren kaupunkitila rajautuu vahvasti rantaviivan muodostamaan luonnolliseen rajaan. Luonto on Lauttasaaren asukkaille merkittävä hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Saaren maisemaa hallitsee pitkä, polveileva ja avoin rantaviiva ja upeat merinäkyvät lähes joka puolelta saarta. Tutkimusten mukaan virikeellisten julkisten puistojen saavutettavuus lisää kävelyä⁷¹. Rantareitit ovat mielekkäitä ulkoilureittejä myös ikääntyneille asukkaille. Kyselyyn vastanneet Lauttasaaren asukkaat pitivät näkymiä ulos (81%) ja meren läheisyyttä (73%) oman asuinalueensa parhaana ominaisuutena. Asukkaiden lempipaikat löytyivät myös merenrannasta. Iäkkäämpien asukkaiden suosiossa ovat helppokulkuiset Särkiniemi ja Veijarivuorenniemi sekä Kasinonranta. Osalle asukkaista merenranta oli saavuttamaton pitkien kävelyreittien ja levähdyspaikkojen puutteen takia. Yli 85-vuotiaiden vastauksissa nousi oma piha (70%) jo tärkeämmäksi kuin merenranta (60%). Lauttasaaren me-

renrantaniityt Koivusaassa, Takaniemessä, Särkiniemessä ja Veijarivuorenniemessä ovat luonnonsuojelualueita. Länsiulapanniemi on maisemallisesti ja puustollisesti todella kaunista aluetta, mutta liian vaikeakulkuisen iäkkäämmälle väestölle. Alue on osittain puoliyksityinen, koska siellä sijaitsee paljon vuokrattavia siirtolapuutarhamökkejä.

Saaren kiintopisteinä toimii kaksi korkeampaa, kallioista mäkeä, Kotkavuori ja Myllykallio, jotka ovat hieman vaikeakulkuista, luonnontilaista ja kallioista mäntyvaltaista metsää. Suurimpia ja näkyvimpiä maamerkkejä alueella ovat Lauttasaaren kirkko, vesitorni ja mahtavat maisemat Kasinonrannalla. Kotkavuoren maamerkinä toiminut vesitorni on saanut purkutuomion ja alueen ilme ja käyttö saattavat lähitulevaisuudessa muuttua. Lauttasaassa on geologisesti kiinnostavia kohteita, siirtolohkareita ja yksi hiidenkirnu Länsiulapanniemessä. Katajaharjun moreeniharjanne on myös geologisesti arvokas ja Myllykallion ja Kotkavuoren kallioalueet maisemallisesti arvokkaita. Lisäksi Lauttasaassa on lepäkohteita ja monipuolinen linnusto.

Lauttasaassa on myös useampia pienempiä alueen asukkaille tärkeitä virkistyskohteita ja maa-merkkejä, kuten kokoontumistila ja Lauttasaarilehden toimipiste Punainen Huvi, Katajaharjun mattolaiturit, Saunaseuran sauna Vaskiniemessä, Lintutorni Myllykallion, kesämajat Länsiulapanniemellä, Vattunokan venesatama ja Veijarivuorenniemen uimaranta sekä talviuintipaikka.

Kartta 12. Lauttasaaren luonnonelementit.

Kartta 13. Kimppakävelyreitti 2,5 km.

VIHER -JA VIRKISTYSREITIT

Lauttasaaren kirjaston asukastyöpajassa viihtyisinä viheralueina koettiin saarella etenkin ranta-alueet, Veijarivuorenniemi, Särkiniemi ja Kasinonranta. Vattuniemen kärjen tiet miellettiin talvisaikaan paremmin hoidetuiksi kuin alueen jalkakäytävät. Kumpaakin uimarantaa (Lauttasaaren uimaranta ja Veijarivuoren uimaranta) pidettiin tärkeinä virkistysalueina ja hyvinä uimapaikkoina etenkin lapsiperheille. Ikäihmisten uimiseen soveltuvia yleisiä laitureita kaivattiin. Etenkin vanhan myrskyn viemän laiturin paikalle Särkiniemen eteläpuolelle Kokkokalliolle toivottiin uutta laituria. Särkiniemen länsi-puolella Länsikalliolla on vastaava vanhan laiturin paikalle rakennettu yksityisten yritysten kustantama ponttonilaituri. Kelluva laituri ei kuitenkaan sovellu epävarmasti liikkuville ikääntyneille.

Vanhoja saaren historiasta kertovia muistomerkkejä pidettiin tärkeinä ja suojeltavina (tykit Särkiniemessä ja Myllykalliolla sekä vesitorni Kotkavuorella). Kotkavuori ja Myllykallio miellettiin mukavina alueina luonnontilassaan. Maaseudulla kesänsä viettävä asukas kertoi ottavansa luonnontilassa olevalta alueelta kuvia ”Helsingistä” ja esittelevänsä niitä ihmetteleville tutuilleen. Ajatus kunnostetuista jalankulkureiteistä otettiin kuitenkin innostuneena vastaan. Myös idea Länsiväylän muuttamisesta kaupunkibulevardiksi sai kannatusta. Samalla toivottiin riittävän leveitä kevyenliikenteen reittejä tien varteen, jossa pyöräily on erotettu jalankulusta. Lauttasaaren tiivistyessä koettiin luonnontilaisten puistojen suunnittelun ja suojelun olevan tärkeää. Asukkaat esittivät, että Kotkavuoresta voisi kehittää kulttuuripuiston asutuksen keskelle.

Levähdyspaikkoja toivottiin viheralueille lisää. Nyt istumispaikkoina toimivat rantareitillä lähinnä vanhat puunrungot ja mantereelle jätetyt laiturit. Kotkavuorella katukalusteiden ilkeävaltainen siirtely kävelyreitillä varresta ylös rinteille koettiin ongelmana. Ikäihmiset tarvitsisivat levähdyspaikkoja nimenomaan kävelyreitillä varrella. Myös Merikaaren asukastilai-

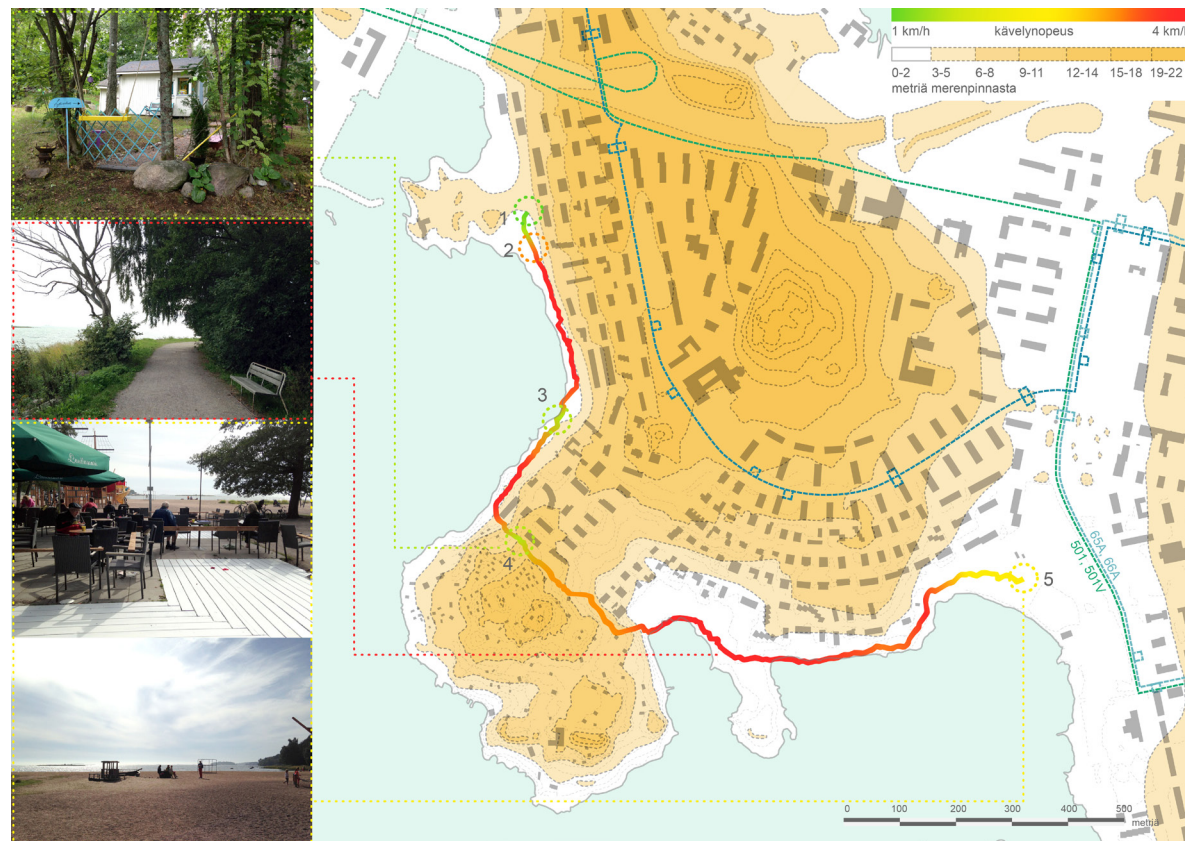
suudessa heräsi keskustelua levähdyspaikoista. Istuimia on poistunut vuosittain Lauttasaaren kävelyreittien varsilta, eikä niitä ole korvattu uusilla. On jouduttu tilanteeseen, jossa osa asukkaista joutuu suunnittelemaan kävelyreittinsä hyvin tarkkaan tai ei pääse ollenkaan liikkumaan joillakin alueilla Lauttasaarella.

LAKEN KIMPPAKÄVELYT

Tutkijat saivat osallistua ja havainnoida kahdella Lauttasaaren Kansallisten Senioreiden (Lake) järjestämällä yhteiskävelyllä syyskuussa 2013. Kävelyreitit ja kävelynopeudet tallennettiin mobiilisovelluksen avulla. Lake järjestää kimppakävelyitä Lauttasaarella kesäisin kahden viikon välein. Kävelyistä ilmoitetaan Lauttasaari-lehdessä, ne on suunnattu ikääntyneille ja ne suuntautuvat Lauttasaaren ranta-alueille. Kimppakävelyistä ensimmäinen oli noin 2,5 kilometrin mittainen lenkki hyvin suosittua rantareittiä pitkin Lauttasaaren eteläkärjessä. Kävelylle osallistui 11 henkilöä, joista kaikki olivat eläkeiässä. Osallistujat tuntsivat toisensa jo entuudestaan. Vaikka kaikki olivat hyväkuntoisia, eikä kukaan käyttänyt liikkumiseen apuvälineitä, kävelynopeus oli suhteellisen hidas, keskinopeuden ollessa n. 3 km/h. Keskimääräinen ihmisen kävelynopeus on yleensä 5 km/h.

Kävelijät pysähtyivät useasti reitin varrella. Tutkijoille haluttiin esitellä merkityksellisiä paikkoja ja maisemia, muun muassa Lauttasaaren juhannuksenviettopaikka (kohta 4 kartassa 13) ja uusi uimalaituri (6). Uimalaiturista oltiin ylpeitä, mutta laituri sai kritiikkiä rakenteensa vuoksi. Kelluva ponttonilaituri on vaikeakäyttöinen ja epävarmasti liikkuvat ikääntyneet eivät yksin uskaltaneet mennä laiturille. Vanha rannalle huuhtoutunut laituri toimii nykyisin istuimena (7). Päivä oli aurinkoinen ja lämmin ja niinpä reitin varrella pysähdettiin usein juomatauoil- le (kohdat 5,6 ja 9). Lisäksi maasto oli hieman vaikeakulkuista niemen kärjessä, mikä hidasti etenemistä. Yleensä valittiin kuitenkin tasaisin reitti huonompijalkaiset huomioiden. Kävelyreitillä varrella olevat mäet näkyvät tallenteesta selvästi hitaampana vauhtina.

Kartta 14. Lyhyempi kimppekävelyreitti.

Kuva 41. Pevähdyspaikka Lauttasaarensilla lähellä.

Ennen kaikkea kävely oli osallistujille sosiaalinen tapahtuma. Kävely tapahtui pareittain tai kolmen ryhmässä. Kaikki olivat ennestään tuttuja, joten kuulumisia vaihdettiin ahkerasti. Tutkimusten mukaan tällainen sosiaalinen tuki, joka koostuu epävirallisista vertaisryhmistä on omiaan tukemaan asukkaiden liikkumista⁷². Kävely päättyi Kasinonrannan uimarannalle, missä osa kävelijöistä siirtyi käyttämään rannan voimistelulaitteita (10) ja osa siirtyi suoraan Kahvila Kasinonrantaan rupattelemaan (11). Asukkaat, jotka käyttivät voimistelulaitteita, olivat saaneet aikaisemmin opastusta niiden käyttöön. Voimistelulaitteiden käyttöä ikääntyneiden keskuudessa voidaan todennäköisesti edistää järjestämällä säännöllisesti ohjausta niiden käytöstä. Kahvila ja ranta-alue toimivat kesäisin koko Lauttasaaren yhteisenä olohuoneena, missä sukupolvien kohtaaminen on luonnollista. Monissa puheenvuoroissa hankkeen aikana tulikin esiin ikääntyneiden toive tavata kaiken ikäisiä lauttasaarelaisia.

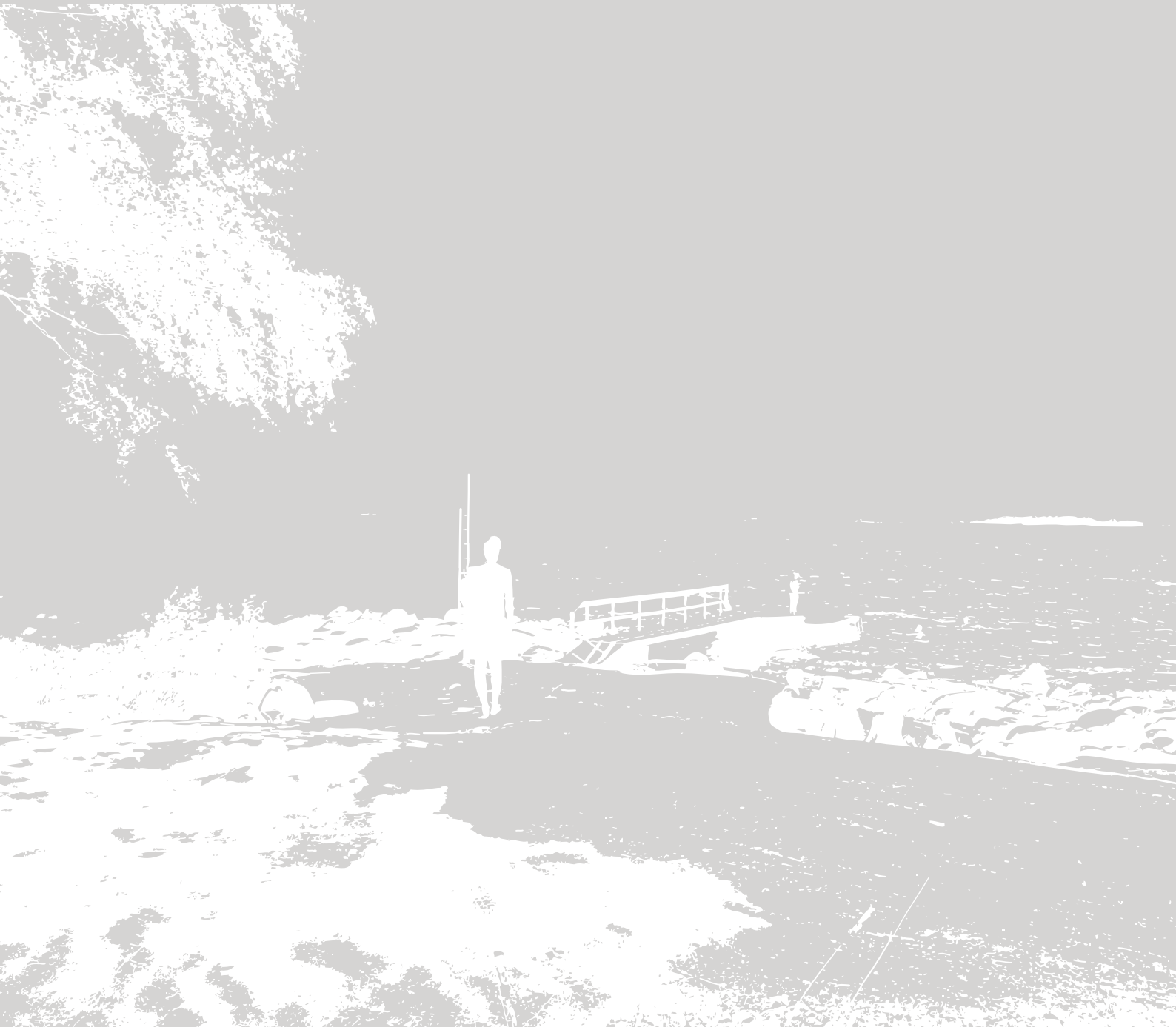
Kimppakävelyreiteistä lyhyempi on vajaan kahden kilometrin mittainen lenkki Lauttasaaren lounaisrannalla. Reitti alkoi Lauttasaaren länsiosasta, syrjässä väestöllisestä keskustasta, mikä saattaa osaltaan selittää pidemmän kävelyreitin suosiota lyhyempään verrattuna. Kimppakävelyille osallistui tutkijoiden lisäksi 5 henkilöä. Osallistujista kaikki tunsivat toisensa jo ennestään, kuten aikaisemmalla kävelyreitillä. Kaikki osallistuneet olivat eläkeiässä ja hyväkuntoisia, osa heistä käytti kävelysauvoja.

Kävely aloitettiin Vaskiniementien ja ranta-reitin risteyksestä, läheltä Saunaseuran tiloja. Reitti seuraili merenrantaa ja rantareittiä alkumatkan osalta. Länsiulapanniemeä kävelijät eivät kuitenkaan kiertäneet, koska maasto niemellä on paikoittain vaikeakulkuista. Kävelyn keskinopeus oli edellistä kävelyä reippaampi noin 4 km/h, eikä maisemia pysähtytty ihailemaan kuten edellisellä kerralla. Myöskään juomataukoja ei pidetty. Päivä oli viileämpi ja kävelyille osallistui vähemmän ihmisiä kuin edellisellä kerralla. Kävelyille osallistuneet

olivat mahdollisesti myös keskimäärin nopeampia kävelijöitä kuin kävelijät edellisellä kerralla.

Kävelyä hidastivat lähinnä maaston muodot. Etenkin jyrkissä mäissä vauhti hidastui selvästi (kartassa 14 kohdat 3 ja 4). Kohdassa neljä oli myös reitin jyrkin nousu, joka kuulemma ennen oli talvisaikaan lähes mahdoton kulkea. Asukkaat antoivat kuitenkin myönteistä palautetta reitin talvikunnossapidosta ja nykyään mäki aurataan niin hyvin, että tie on helppokulkuinen läpi vuoden. Etenkin Länsiulapanniemellä, missä polku oli jyrkin ja epätasaisin, keskimääräinen kävelynopeus laski. Vauhti myös hidastui määränpäästä lähestyessä.

Myös tällä kertaa kaksi viidestä kävelijästä hyödynsi Kasinonrannan voimistelulaitteita. Kesäisin Kasinorannassa järjestettävä ohjattu liikunta oli myös asukkaiden tiedossa ja osa oli osallistunut siihen. Kävelyn rooli sosiaalisena tapahtumana oli taas korostunut. Itse kävely kesti ainoastaan puoli tuntia, mutta Kahvila Kasinonrannassa viihdyttiin ainakin tunti kävelyn jälkeen. Samalla tutustuttiin edelliseltä kävelyltä tehtyyn raporttiin ja nautittiin kahvista ja pullasta.

Kuva 42. Särkiniemen rantamaisema.

YHTEENVETO

Ikääntyvän väestön osuuden kasvaessa, sen tarpeisiin soveltuvaa asuinympäristöä tulee kehittää alueellisesti ja hallinnolliset sektorit ylittävällä yhteistyöllä. Monipuolinen asuntokanta, mistä myös ikääntyneet asukkaat voivat löytää itselleen sopivan esteettömän asunnon sekä omistus- ja vuokra-asuntojen jakautuminen alueellisesti on tärkeää. Väestörakenteen ja asuntokannan alueellinen tarkastelu auttaa tunnistamaan alueet, joissa asukkaiden tarpeet ja asuntotarjonta eivät kohta. Tiivistettäessä nykyistä asuntokantaa voidaan kaupunkisuunnittelussa tunnistaa alueet, joissa esteettömien asuntojen tarve on suurin ja ikääntyneen väestön määrä korkea. Kaupunkisuunnittelun avulla voidaan ohjata täydennysrakentamista siten, että ikääntyneet asukkaat voivat löytää itselleen sopivimman asuntomuodon lähietäisyydeltä, tutusta asuinympäristöstä.

Muun muassa Lauttasaaressa on paljon hissittömiä kerrostaloja, joissa asuu ikääntyntä väkeä. Moniin vanhoihin kerrostaloihin on asennettu jälkiasennushissit ja niiden rakentaminen tulee oletettavasti jatkumaan tulevaisuudessa. Taloyhtiöiden suuret putkisaneraukset yhdessä rakennusten hissittömyyden kanssa kasvattavat alueen väistöasumisen tarvetta. Asunto-osakeyhtiöiden suuret saneeraukset ovat myös taloudellinen haaste joillekin ikääntyneille asukkaille. Lauttasaaressa on vähän kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja, joiden tarve voi tulevaisuudessa erityisesti ikääntyvän väestön keskuudessa kasvaa⁷³. Asukkaat toivovat pystyvänsä asumaan Lauttasaaressa, vaikka joutuisivat muuttamaan

pois nykyisestä asunnostaan toimintakyvyn heikentyessä. Asukkaat toivoivatkin esteettömiä vuokra-asuntoja hyvien palveluiden ja kulkuyhteyksien läheisyyteen. Vuokrattavien kohtuuhintaisten asuntojen sijoittumista voidaan ohjata alueellisesti.

Vattuniemen merkitys asuinalueena ja palvelukeskittymänä kasvaa. Vanhat lauttasaarelaiset eivät toisaalta mieltäneet Vattuniemen aluetta osana Lauttasaarta, vaan erillisenä osana Helsinkiä. Alueelle onkin muuttanut paljon seniori-ikäisiä. Pajalahden puiston kehittäminen ja uusi palvelukeskittymä Heikkilän aukion ympärillä voi liittää Vattuniemen tiiviimmin osaksi muuta Lauttasaarta. Metron myötä Ruoholahden merkitys palvelukeskittymänä saattaa kasvaa, mikä voi heikentää Lauttasaarentien kivijalkaliikkeiden palvelutarjontaa. HSL:n kaavaileman uuden maksu-
vyöhykejaon myötä Lauttasaarelaiset pääsevät asioimaan myös Tapiolan keskustaan samalla hinnalla.

Saaren sisäiset liikenneyhteydet ja Lauttasaarentien palveluiden saavutettavuus ovat ikääntyneiden asukkaiden arjen kannalta merkittäviä. Arjessa pärjääminen on edellytys asumiselle omassa kodissa. Päivittäistavaraliikkeiden ja julkisen liikenteen pysäkkien läheisyys sekä virkistysalueiden saavutettavuus tukevat ikääntyneen arkea. Ikääntyneiden asukkaiden omatoimisuus liittyy kiinteästi julkisen liikenteen toimivuuteen ja saavutettavuuteen sekä alueen jalankulku-ystävällisyyteen.

Kuva 43. Särkiniemen pontonilaituri soveltuu huonosti epävarmasti liikkuvalle.

Kuva 44. Lauttasaaren kartano.

Puistojen ja katualueiden kunnossapito tukee asukkaiden liikkumista ja sosiaalisia kohtaamisia. Puistoalueiden läpi kulkevien kävelyreittien mitoitus ja suunnittelu siten, että ne voidaan koneellisesti aurata talvella, lisää niiden turvallista käyttöä ympäri vuoden. Muun muassa puistonpenkit ovat niin kutsuttuja kolmansia paikkoja, jotka voivat muodostua tärkeiksi kanssakäymisen paikoiksi. Puistoalueet voivat toimia luonnollisina kaiken ikäisten asukkaiden kohtaamispaikkoina, kun niihin suunnitellaan saavutettavia, suojaisia oleskelu- ja istuskelualueita. Tämä lisää myös epävarmasti liikkuvien mahdollisuuksia ulkoilla lähiympäristössä elinpiirin pienetessä. Lauttasaassa erityisesti Pajalahdenpuiston viihtyisyyteen ja reittien jatkuvuuteen etenkin talvisaikaan tulee kiinnittää huomiota. Lauttasaarta kiertävät ranta-reitit olivat myös hyvin käytettyjä. Etenkin reitit saaren eteläosassa ja Vattuniemessä olivat asukkaiden suosiossa. Kävelyreitin jatkuvuutta Vattuniemen itäpuolella voidaan parantaa ja pääsyä merenrantaan julkisilla kulkuneuvoilla edistää.

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat tärkeitä ikääntyneille asukkaille. Tarjottavien palveluiden sijoittumista ja niiden saavutettavuutta tulee arvioida yhteistyössä julkisen liikenteen suunnittelijoiden kanssa. Myös olemassa olevaa palvelutarjontaa, liikuntapaikkojen, koulujen, päiväkotien ja kirjastojen käyttöä vanhushpalveluissa tulee kehittää. Kaupungin yhteistyötä yksityisten palveluntarjoajien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa on tärkeä kehittää alueellisesti. Verkostot eivät synny itsestään, vaan niiden kehittämiseen tarvitaan resursseja ja nykyisten toimintakäytäntöjen uudelleen arvioimista. Julkisen ja yksityisen yhteistyön kehittämiseksi tarvitaan molemmien puoleista asenteiden muuttamista sekä toimintatapojen joustavuutta. Koordinaatiota kolmannen sektorin toimijoiden välillä tulisi myös kehittää. Aikaisempien selvitysten mukaan seniori-ikäisten odotetaan ostavan jatkossa enemmän muun muassa kulttuuri-, hoiva-, siivous- ja hyvinvointipalveluita kuin aikaisempien ikäpolvien, mikä voi edistää alueel-

lisesti palveluiden tuottajia⁷⁴. Ikääntyneet toimivat myös aktiivisesti toistensa vertaisapuna ja paikallisesti toimivat yhdistykset voivat hyödyntää toiminnassaan ikääntyneiden omia voimavaroja.

Lauttasaassa kirkko toimi osalle alueen ikääntyneestä väestöstä tärkeänä kohtaamispaikkana. Muita tärkeitä kohtaamispaikkoja olivat Kasinonrannalla sijaitseva kahvila, Lauttasaarentien suutari ja palvelukeskus Merikaari. Asukkaat toivoivat lisäksi kiireetöntä avointa kohtaamispaikkaa, joka olisi vapaasti käytettävissä mihin aikaan päivästä tahansa. Asukkaat kaipaivat myös lisää edullisia lounasravintoloita ja sisäliikuntamahdollisuuksia. Monikanavaista tiedottamista saarella tapahtuvasta toiminnasta ja liikenteen eri muodoista ja aikatauluista tulee tehostaa.

Lauttasaari on alueellisesti tiivis ja viihtyisä urbaani kaupunginosa. Meren ja palveluiden läheisyys sekä toimiva julkisen liikenteen yhteys kaupungin keskustaan lisäävät asukastytyväisyyttä. Viides osa saaren 20000 asukkaasta on seniori-ikäisiä ja heidän osuutensa tulee lähivuosina kasvamaan. Ikääntyneet itse toivoivat enemmän kohtaamisia eri sukupolvien välillä. Heidät tulee nähdä myös voimavarana. Kuten asuntojen, myös palveluiden tulee muautua asukkaiden muuttuneisiin tarpeisiin.

74 Healy, 2004

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET:

Anjali, J. Zimring, C.; Harris-Kojetin, L. & Kiefer, K. 2006. Presence and visibility of outdoor and indoor physical activity features and participation in physical activity among older adults in retirement communities, *Journal of Housing For the Elderly* 19:3-4, s. 141-165

Bowling, A. (2005). Ageing Well : Quality of Life in Old Age. McGraw-Hill Education, Berkshire, GBR, s. 284.

Finne-Soveri, H. (2012). Vanhenemiseen varautuva kaupunki. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos THL

Giles-Corti, B.; Broomhall, M.; Knuihan, M.; Collins, C.; Douglas, K.; Ng, K.; Lange, A. & Donovan, R. (2005) Increasing walking: How important is distance to, attractiveness, and size of public open space? *American Journal of Preventive Medicine*, Volume 28, Issue 2, Supplement 2, February 2005, s. 169–176

Healy, J. (2004). The benefits of an ageing population. The Australia Institute, Discussion Paper Number 63.

Janhunen, Martti. (1981). Lauttasaaren rakentamisen vaiheita. Talokohtaiset tiedot rakennussuunnittelijoista, rakennusliikkeistä, talotyypeistä ja valmistumisvuosista. Lauttasaaren säätiö. Helsinki.

Nenonen, L. (2014). Monen sukupolven kortteli - yhteisöllinen palvelukortteli ja esteetöntä asumista Lauttasaareen. Diplomityö. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin tiedekunta, Aalto-Yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, Sotera

Nykänen, K. (2013). Lauttasaaren asiakaskeskeisen palveluverkon arviointi. Osaraportti. Aalto-yliopisto, Sotera. http://www.sotera.fi/pdf/Lauttasaariloppuraportti_Verkostot.pdf

Oh. J-H. (2003). Social bonds and the migration intentions of elderly urban residents: The mediating effect of residential satisfaction. *Population Research and Policy Review* 22(2003). s. 127–146, 2003.

Rosenbaum, M. (2006). Exploring the Social Supportive Role of Third Places in Consumers’ Lives. *Journal of Service Research* August 2006 vol. 9 no. 1 59-72

Sahlsten, S. (2013). Joukkoliikennemyönteinen yhdyskuntarakenne maankäytön suunnittelun tavoitteena. Liikenneviraston tutkimuksia ja selvityksiä 14/2013. ISBN 978-952-255-278-5

Svensson, J. (2009). Accessibility in the urban environment for citizens with impairments: Using GIS to map and measure accessibility in Swedish cities. 24th International Cartographic Conference 2009.

Talen E. (2003). ”Neighborhoods as service providers: a methodology for evaluating pedestrian access” *Environment and Planning B: Planning and Design* 30(2) 181 – 200

Wang, Z. & Lee, C. (2010). Site and neighborhood environments for walking among older adults. *Health & Place* 16 (2010) s. 1268–1279

Verma, I. & Huttunen, H. (2015) Elderly-Friendly Neighborhoods: Case Lauttasaari, *Journal of Housing For the Elderly*, 29:1-2, s. 92-110.

Verma, I., Kilpelä, N. & Hätönen, J. (2012) Asuinrakennusten ja pihojen esteettömyyden tila. Ympäristöministeriön raportteja 13 / 2012. ISBN 978-952-11-4052-5 (pdf)

KOHTI SYSTEMAATTISTA VERKOSTOITUMISTA - VERKOSTON RAKENTEN JA PROSESSIN ARVIOINTI, KATRI NYKÄNEN

Agranoff, R., & McGuire, M., (2001), Big questions in public network management research, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 3, 295-326.

Ahuja, G. (2000), ”Collaboration networks, structural holes, and innovation: a longitudinal study”, *Administrative Science Quarterly*, Vol. 45 No. 3, pp. 425-455.

Bonacich, P., (1987) Power and centrality: a family of measures. *The American Journal of Sociology*. 92: 1170 - 82.

Borgatti, S., P., (2005) Centrality and network flow. *Social Networks* 27: 55–71

Borgatti, S., P. and Foster, P.C. (2003) The Network Paradigm in Organizational Research: A Review and Typology, *Journal of Management*. 29(6) 991–1013

Burt, R. S. (1992) *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Burt, R. S. (2004) Structural holes and good ideas. *American Journal of Sociology*, 110: 349–399.

Cross, Parker, & Borgatti, (2002). Making Invisible Work Visible. *California Management Review*. 44(2): 25-46

Doz, Y. (1996): The Evolution of Cooperation in Strategic Alliances: Initial Conditions or Learning Processes? *Strategic Management Journal*, 17(1), 55-83.

Doz, Y. L., Olk, P. M. and Ring, P. S. (2000), Formation processes of R&D consortia: which path to take? Where does it lead? *Strategic Management Journal*, 21: 239–266

Freytag, P. and Ritter, T., (2005) Dynamics of relationship and networks : Creation, maintenance and destruction as managerial challenges. *Industrial Marketing Management*, Vol. 34, No. 7, 2005, p. 644-647.

Jarillo, J., C, (1988) On strategic networks. *Strategic Management Journal*, Vol. 9:1, p. 31–41

Järvensivu, T., Nykänen, K. and Rajala, R. (2011), ”Holistic model of innovation network management: Action research in elderly health care”, in *Practice-Based Innovation: Insights, Applications, and Policy Implications*, Harmaakorpi, V. and Melkas, H. (Ed.), Springer.

Keast, & Hampson, (2007) Building Constructive Innovation Networks: Role of Relationship Management, *Journal of Construction Engineering and Management*.

Luhmann, N. (2000). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. In D. Gambetta (Ed.), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, electronic edition (pp. 94-107). Oxford: Department of Sociology, University of Oxford.

Mandell, M.P. (2001). Collaboration Through Network Structures for Community Building Efforts. *National Civic Review*, 90(3): 279-288.

Möllering, G., Bachmann, R., Lee, S. (2004). Understanding Organizational Trust – Foundations, Constellations, and issues of Operationalisation. *Journal of Management Psychology*, 18(6). 556-570.

Nambisan, S. and Sawhney, M., (2011) Orchestration Processes in Network-Centric Innovation: Evidence From the Field. *Academy of Management Perspectives*, Vol. 25 Issue 3, p40-57

Nooteboom, B., (2007) ”Methodological Interactionism: Theory and Application to the firm and to the building of trust,” *The Review of Austrian Economics*, Vol. 20(2). 137-153

Nykänen, K. & Jyrämä, A., 2013. *Functioning network structures: The role of collaboration processes and their management*. In IMP 2013 Conference. Atlanta USA.

Powell, W.W. (1990) Neither Market nor Hierarchy: Network Forms of Organizations, *Research in Organizational Behavior* 12(xx), pp. 295-336.

Ring, P., and Van de Ven, A. (1992). Structuring Cooperative Relationships Between Organizations. *Strategic Management Journal*, 13(7), 483-498.

Rethemeyer, R. K. and D. M. Hatmaker. (2008). ”Network Management Reconsidered: An Inquiry Into Management of Network Structures in Public Sector Service.” *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4): 617-646.

Scott, John (2000) *Social Network Analysis: A Handbook*. Second Edition. Sage Publications, London.

Tsoukas, H. (1994), What is Management? An Outline of a Metatheory. *British Journal of Management*, 5: 289–301

Williamson, O., E., (1975), *Markets and hierarchies: Analysis and antitrust implications* (Free Press, New York).

Äyväri, A. (2002), ”Verkottuneen pienyrityksen markkinointikyvykyys”, licentiate thesis, Helsingin kauppa- korkeakoulun julkaisuja B-41. Helsingin kauppakorkea- koulu, Helsinki.

YHTEISTYÖ ERI TOIMIJOIDEN VÄLILLÄ, JAANA HYVÄRINEN

Bason, C., 2010. Co-creation is Key to Innovation in Government. *Ipsos MORI Understanding Society*, Winter, pp.14–17.

Deserti, A. & Rizzo, F., 2014. Design and the Cultures of Enterprises. *DesignIssues*, 30(1), pp.36–56.

Hyvärinen, J., Lee, J. & Mattelmäki, T., 2014. Fragile liaison - Opportunities and challenges in cross-organizational service networks. In *Servdes*. pp. 354–364.

Hyvärinen, J., Lee, J.-J. & Mattelmäki, T., 2015. Fragile Liaisons: Challenges in Cross-organizational Service Networks and the Role of Design. *The Design Journal*, 18(2), pp.249–268.

Junginger, S., 2009. Designing from the Outside In: The Key to Organizational Change. In *The 8th Conference of the European Academy of Design*. pp. 234–238.

Junginger, S. & Sangiorgi, D., 2009. Service design and organisational change:bridging the gap between rigour and relevance. In *3rd IASDR Conference on Design Research*, Seoul, Korea. pp. 1–10.

Kimbell, L., 2011. Designing for service as one way of designing services. *International Journal of Design*, 5(2), pp.41–52.

Manzini, E., 2011. Introduction. In A. Meroni & D. Sangiorgi, eds. *Design for Services*.

Mattelmäki, T., 2006. *Design Probes*, University of Art and Design Helsinki.

Mattelmäki, T. & Sleeswijk Visser, F., 2011. Lost in Co-X: Interpretations of Co-design and Co-creation. In *Diversity and Unity, Proceedings of IASDR2011, the 4th World Conference on Design Research* (Vol. 31).

Nykänen, K. & Jyrämä, A., 2013. Functioning network structures: The role of collaboration processes and their management. In *IMP 2013 Conference*. Atlanta, pp. 1–23.

Sanders, E.B.-N. & Stappers, P.J., 2008. Co-creation and the new landscapes of design. *CoDesign*, 4(1), pp.5–18.

Sangiorgi, D., 2011. Transformative services and transformation design. *International Journal of Design*, 5(1), pp.29–40.

Vaajakallio, K., 2012. *Design games as a tool, a mindset and a structure*, Helsinki: Aalto University.

Vaajakallio, K. et al., 2013. Service co-design with the public sector--Challenges and opportunities in a healthcare context. *Include Asia 2013: Global Challenges and Local Solutions in Inclusive Design*.

Vaajakallio, K. & Mattelmäki, T., 2014. Design games in codesign: as a tool, a mindset and a structure. *CoDesign*, 10(January 2015), pp.63–77.

RAPORTIT JA SELVITYKSET:

Helsingin kaupungin tietokeskus. 2015. Helsinki alueittain 2014. Helsinki.

Helsingin kaupungin tietokeskus. 2014. Helsingin tilastollinen vuosikirja 2014. Helsinki.

Helsingin kaupungin tietokeskus. 2014. Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste 2015 – 2050. Ennuste alueittain 2015 – 2024. Tilastoja 2014:29. Helsinki.

HSL, Helsingin seudun liikenne. 2014. Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma 2014, raporttiluonnos. Helsinki

HSL, Helsingin seudun liikenne. 2015. Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma 2014. Helsinki.

INTERNET LÄHTEET:

YIT lehdistötiedote. 2014. Viitattu 14.10.2014. http://www.yit.fi/yit_fi/lauttasaari/tiedotteet/24-04-2014-yit-aloittaa-lauttasaaren-kauppakeskuksen-rakentamisen

HSL:n Reittiopas. 2014. <http://www.reittiopas.fi/>

HSL:n Matka-aikakartta. 2014. <http://mak.hsl.fi/>

KUVALÄHTEET:

KUVAT, KARTAT JA KAAVIOT LAURA NENONEN, PAITSI SEURAAVAT:

Kannen kuva, Lauttasaaren toimijaverkoston tapaamisen visualisointi, Hanna Nissinen

Kuva 17, s. 32, Lauttasaari-hankkeen toimijoiden verkosto, Katri Nykänen

Kuva 18, s. 36, Lauttasaari-hankkeen toimijoiden verkosto, Katri Nykänen

Taulukko 13, s 37, kyselyyn vastanneiden sektorit, Katri Nykänen

Taulukko 14, s.38, Verkostojohtaminen Lauttasaari-hankkeessa, Katri Nykänen

Kuva 19, s. 38, Hankkeen kehitys- ja verkostoitumisprosessi, Katri Nykänen

Kuva 20, s.40, Verkoston kehittämisestä sisällön kehittämiseen, Katri Nykänen

Kuva 22, s.42, Lauttasaaren toimijaverkoston tapaaminen, Hanna Nissinen.

Kuva 23, s.44, Verkostomallin rakentaminen, Jaana Hyvärinen

Kuva 24, s.44, Muotoilun laitoksen osuus, Jaana Hyvärinen

Kuva 25, s.46, Lauttasaaren toimijaverkoston tapaaminen, Hanna Nissinen.

Kuva 26, s.46 @seniorinhelsinki, Jaana Hyvärinen

Kuva 27, s.48, Lauttasaaren asiakaskeineinen palveluverkko -hanke, Jaana Hyvärinen

Kuva 29, s.52, Löydä Lauttasaari! -peliprototyyppi, Jaana Hyvärinen

Kuva 30, s.52, Pelitilanne, Jaana Hyvärinen

Kuva 31, s. 54 Pelitilanne, Jaana Hyvärinen

Kuva 32, s.54, Kiitoskirje ja kysely, Hanna Nissinen

LAURA NENONEN LAATIMAT KUVAT JOTKA PERUSTUVAT LÄHTEISIIN:

Kaikki kartat

Maastotietokanta. 2013. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.Maanmittauslaitos. <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Taulukko 1, s. 8, Lauttasaaren väkiluku 1905-2024. Helsingin kaupungin tietokeskus.2014. s.35

Janhunen. 1981. s.69-70

Henkikirjat 1962-1984, Helsingin väestötietojärjestelmä 1985-1994, Tilastokeskus 1995-

Taulukko 2, s.8, Lauttasaaren väestö iän mukaan 1962-2024.
Helsingin kaupungin tietokeskus. 2014. s.35
Henkikirjat 1962-1984, Helsingin väestötietojärjestelmä 1985-1994, Tilastokeskus 1995-

Kartta 1, s.12, Väestö + 65 ja hissilliset kerrostalot.

Helsingin kaupungin rakennusrekisterin ote 6/2012. 2012. Helsingin kaupungin kiinteistövirasto. <http://www.hri.fi>

Helsingin palvelukartta. 2014. Helsingin kaupungin Talous- ja suunnittelukeskus, SITO Oy ja Affecto Finland Oy. <http://www.hel.fi/palvelukartta/>

Kartta 2, s.18, Maastonkorkeus ja palvelut.

Helsingin palvelukartta. 2014. Helsingin kaupungin Talous- ja suunnittelukeskus, SITO Oy ja Affecto Finland Oy. <http://www.hel.fi/palvelukartta/>

Helsingin kiinteistökartta. 2014. Helsingin kaupunki, kiinteistövirasto, kaupunkimittausosasto. <http://kartta.hel.fi/>

Google Maps karttapalvelu. 2013. Google Inc. <https://www.google.fi/>

Kartta 3, s.24, Kirjastolla järjestetyn työpajan tuloksia. Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma 2014, raporttiluonnos. 2014. HSL, Helsingin seudun liikenne, Helsinki

Lauttasaaren aluesuunnitelma 2011-2020. 2010. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Katu- ja puisto-osasto, Helsinki.

Kartta 4, s.32, Kyselyyn vastanneiden yritysten sijainti. Helsingin palvelukartta. 2014. Helsingin kaupungin Talous- ja suunnittelukeskus, SITO Oy ja Affecto Finland Oy. <http://www.hel.fi/palvelukartta/>

Kartta 6, s.40, Julkisen liikenteen nykytilanne.

HSL:n Reittiopas. 2014. Helsingin seudun liikenne. <http://www.reittiopas.fi/>

Helsingin palvelukartta. 2014. Helsingin kaupungin Talous- ja suunnittelukeskus, SITO Oy ja Affecto Finland Oy. <http://www.hel.fi/palvelukartta/>

Kartta 7, s.40, Julkisen liikenteen tuleva tilanne.

Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma 2014. 2015. HSL, Helsingin seudun liikenne, Helsinki

Helsingin palvelukartta. 2014. Helsingin kaupungin Talous- ja suunnittelukeskus, SITO Oy ja Affecto Finland Oy. <http://www.hel.fi/palvelukartta/>

Kartta 8, s.42, Matka-aika nykytilanne.

HSL:n Matka-aikakartta. 2014. Helsingin seudun liikenne. <http://mak.hsl.fi/>

HSL:n Reittiopas. 2014. Helsingin seudun liikenne. http://www.reittiopas.fi

Kartta 9, s.42, Matka-aika tuleva tilanne.

Länsimetron liityntälinjastosuunnitelma 2014. 2015. HSL, Helsingin seudun liikenne, Helsinki

HSL:n Matka-aikakartta. 2014. Helsingin seudun liikenne. <http://mak.hsl.fi/>

Kartta 10, s.44, Pajalahden yhteiskävely.

HSL:n Reittiopas. 2014. Helsingin seudun liikenne. http://www.reittiopas.fi

Kartta 11, s.48, Arkireitit Pohjoiskaari 9:stä.

HSL:n Reittiopas. 2014. Helsingin seudun liikenne. http://www.reittiopas.fi

Kartta 13. Kimppakävelyreitti 2,5 km.

HSL:n Reittiopas. 2014. Helsingin seudun liikenne. http://www.reittiopas.fi

Kartta 14. Lyhyempi kimppakävelyreitti.

HSL:n Reittiopas. 2014. Helsingin seudun liikenne. http://www.reittiopas.fi

Aalto-yliopiston monitieteellisessä Lauttasaaren palveluverkko -tutkimushankkeessa (2013-2015) tarkasteltiin Lauttasaaren alueen vanhuspalveluiden toimija- ja palveluverkostoa verkostotutkimuksen (Markkinoinnin laitos) ja palvelumuotoilun (Muotoilun laitos) näkökulmasta. Palveluiden sekä asuinympäristön saavutettavuutta tarkasteltiin puolestaan rakennetun ympäristön näkökulmasta (Arkkitehtuurin laitos, Sotera).

Tämä raportti tarkastelee aluksi Lauttasaaren aluetta väestön ikärakenteen, asumisen ja palvelutarjonnan kannalta. Ikääntyvien itsenäistä asumista tukevien toimijoiden yhteistyötä ja sen edellytyksiä analysoidaan seuraavassa luvussa verkostoitumisen näkökulmasta. Tämän jälkeen eri toimijoiden yhteistyön kehittämistä ja siihen soveltuvia menetelmiä tarkastellaan palvelumuotoilun näkökulmasta. Lopuksi julkisen liikenteen, jalankulkureittien ja viheralueiden saavutettavuutta tarkastellaan ikääntyneen asukkaan kannalta.

Hanke on osa Innovatiivinen kaupunki® -ohjelmaa ja se toteutettiin yhteistyössä Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveysviraston sekä Elinkeinopalvelun kanssa.

ISBN 978-952-60-6272-3 (painettu)
ISBN 978-952-60-6273-0 (pdf)
ISSN-L 1799-4837
ISSN 1799-4837 (painettu)
ISSN 1799-4845 (pdf)

Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Arkkitehtuurin laitos, SOTERA
www.aalto.fi

KAUPPA +
TALOUS

TAIDE +
MUOTOILU +
ARKKITEHTUURI

TIEDE +
TEKNOLOGIA

CROSSOVER

DOCTORAL
DISSERTATIONS